JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA BOHEMISTIKY

JAZYKOVÁ ANALÝZA BAROKNÍHO TEXTU

diplomová práce

Autorka práce: Lucie Adamcová

Vedoucí práce: PaedDr. Jarmila Alexová, CSc.

Termín odevzdání: 30. dubna 2007

Děkuji vedoucí diplomové práce PaedDr. Jarmile Alexové, CSc. za vřelý přístup, odbornou pomoc, za kritické připomínky a cenné podněty.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma ***Jazyková analýza barokního textu*** vypracovala samostatně a že jsem použila pouze odbornou literaturu, která je uvedena v přiloženém seznamu.

V Českých Budějovicích dne 30. dubna 2007

ANOTACE

Diplomantka se ve své práci zabývá komplexní jazykovou analýzou barokního kázání. Předmětem výzkumu jsou Dvě sprostné kázaní o pravém a levém oku svatého Martina od Ferdinanda Karla Reismana. Analýza vychází ze sémantické a pragmatické báze textu. Diplomantka se zaměřuje především na ty jazykové prostředky, které jsou odlišné od dnešního úzu a porovnává je se současným stavem. Jedná se o prostředky morfologické, syntaktické a lexikální. Pozornost je věnována též pravopisu a hláskosloví. Při analýze díla měla diplomantka k dispozici jednak text v původním pravopise a jednak přepis kázání do současného jazyka. K diplomové práci je text kázání přiložen.

ANNOTATION

The diplomee in her work occupies with the complex linguistic analysis of a baroque sermon. The topic of the research is Dvě sprostné kázaní o pravém a levém oku svatého Martina by Ferdinand Karel Reisman (Two Modest Sermons About the Right and the Left Eye of Saint Martin). The analysis is based on semantics and pragmatics of the text. The diplomee focuses in particular on the means of language which are different from today´s usage and compares them with the present state. She deals with morphological, syntactical and lexical means. Attention is also paid to ortography and phonology. Analysing the work diplomee had both the text in the original spelling and the text rewritten in today´s language at her disposal. The text of the sermon is included in the diploma work.

OBSAH

ÚVOD.....8

1. BAROKO

1. 1. Charakteristika doby.....10

1. 2. Baroko a český jazyk.....10

1. 3. Situace českého jazyka v době pobělohorské a její důsledky.....11

2. BAROKNÍ KÁZÁNÍ

2. 1. Barokní kázání ve středověku a raném novověku.....14

2. 2. Kázání a jeho funkce.....15

2. 3. Struktura kázání.....16

2. 4. Kazatelé pozdního baroka.....18

2. 4. 1. František Matouš Krum.....18

2. 4. 2. Ondřej František de Waldt.....18

2. 4. 3. Antonín Jarolím Dvořák z Boru.....19

2. 4. 3. Tomáš Xaverius Laštovka.....20

3. DVĚ SPROSTNÁ KÁZÁNÍ

3. 1. Ferdinand Karel Reisman.....21

3. 2. Svatý Martin.....22

3. 3. Kázání první aneb Oko pravé.....22

3. 4. Kázání druhé aneb Oko levé.....24

4. PRAVOPIS

4. 1. Bratrský pravopis.....26

4. 2. Sládkův přepis do nové češtiny.....26

4. 3. Pravopis Dvou sprostných kázání.....28

4. 3. 1. Pravopisná stránka vlastních jmen.....30

4. 3. 2. Pravopisná stránka citací.....31

4. 3. 3. Hranice slov.....32

4. 3. 4. Interpunkce.....32

5. HLÁSKOSLOVÍ

5. 1. Hláskosloví poč. 17. Století.....35

5. 2. Dvě sprostná kázání.....35

5. 3. Dobová kvantita.....36

6. MORFOLOGIE

6. 1. Substantiva.....38

6. 1. 1. Maskulina životná.....38

6. 1. 2. Maskulina neživotná.....38

6. 1. 3. Feminina.....39

6. 1. 4. Neutra.....40

6. 2. Adjektiva.....40

6. 3. Zájmena.....40

6. 4. Číslovky.....42

6. 5. Slovesa.....42

6. 6. Příslovce.....43

6. 7. Předložky.....44

6. 8. Spojky.....45

6. 9. Částice.....46

6. 10. Citoslovce.....46

6. 11. Substandradní tvary.....46

7. SYNTAX

7. 1. Typy vět podle postoje mluvčího, zápor, volní modalita.....48

7. 2. Syntax vět jednoduchých.....50

7. 3. Větné členy.....51

7. 3. 1. Podmět.....51

7. 3. 2. Přísudek.....52

7. 3. 3. Předmět.....53

7. 3. 4. Přívlastek.....53

7. 3. 5. Přístavek.....54

7. 3. 6. Doplněk.....54

7. 3. 7. Příslovečné určení 55

7. 4. Slovosled.....56

7. 5. Syntax souvětí.....59

7. 5. 1. Spojovací prostředky podřadící.....59

7. 5. 2. Spojovací prostředky souřadící.....62

8. LEXIKUM

8. 1. Lexikální jednotky jednoslovné.....66

8. 2. Lexikální jedotky víceslovné.....66

ZÁVĚR.....68

LITERATURA.....70

PŘÍLOHY.....72

ÚVOD

Baroko a barokní literatura pro nás zůstává i po těch několik staletí, které od období baroka uplynuly, stále záhadou. Po celou tu dobu přitahuje pozornost literárních vědců a historiků, kteří baroku věnovali již velké množství nejrůznějších publikací. Z těch nejvýznamnějších osobností bychom asi mohli jmenovat Josefa Vašicu, Milana Kopeckého, Zdeňka Kalistu, Václava Černého a mnohé další. Stále však zůstává mnoho otazníků, které budou předmětem bádání ještě několika generací po nás.

Název mé diplomové práce zní *Jazyková analýza barokního kázání*. Předmětem zkoumání jsou dva barokní texty z 1. poloviny 18. století s názvem *Dvě sprostné kázaní o čisté a sprostné lásce jak k Bohu tak i blížnímu v pravém a levém oku svatého Martina* od Ferdinanda Karla Reismana. Jak již z názvu diplomové práce vyplývá, zvolila jsem metodu analýzy textu. Jedná se především o analýzu prostředků morfologických, syntaktických a lexikálních. Cílem diplomové práce je vyzdvihnout především ty jazykové prostředky, které jsou pro barokní období určitým způsobem typické a které se liší od prostředků v dnešním jazyce, a porovnat je se stavem současným. Jelikož se jedná o texty určené k promluvě, předmětem mého zájmu jsou též jazykové prostředky, kterými se kazatel snaží navázat kontakt s posluchači, zaujmout posluchače a udržovat jejich pozornost po celou dobu promluvy.

Při rozboru obou kázání o svatém Martinovi jsem měla k dispozici jednak původní text tištěný frakturou a jednak přepis kázání do nové češtiny od Miloše Sládka. Než přikročím k samotné jazykové analýze textu, zaměřila bych se na charakteristiku období baroka a také na soudobou situaci českého jazyka. Vycházím z prací Milana Kopeckého, Dušana Šlosara, Miroslava Večerky a Bohuslava Havránka. Druhá kapitola je věnována baroknímu kázání, jeho funkcím a struktuře, přičemž čerpám především z díla Miloše Sládka. K této kapitole jsem připojila také i stručnou informaci o nejznámějších dobových kazatelích. Oporou mi tady bylo dílo Josefa Vašici.

Ve třetí kapitole se zaměřím především na obsahovou stránku kázání. Nechybí ani základní informace o autorovi kázání a o hlavní postavě v kázání, svatém Martinovi. Značnou pozornost bych poté ráda věnovala pravopisné stránce, která je též velmi pozoruhodná. Následuje hláskosloví, morfologie, syntax a lexikum. Velkou oporou mi při jazykové analýze byl příspěvěk Marie Janečkové s názvem Jazyk Tannerovy legendy o páteru Albrechtovi Chanovském. Při srovnávání tehdejšího stavu jazyka a jazyka

současného mi byly nápomocny především Příruční mluvnice češtiny, Historický vývoj češtiny a Historická mluvnice češtiny autorů A. Lamprechta, D. Šlosara a J. Bauera.

Veškeré nalezené jazykové jevy dokládám citacemi z díla. Doklady jednoslovné uvádím bez udání místa. Víceslovné citace jsou potom označeny stránkou, kde se v textu nachází. Co se týče přímo samotných citací, uvádím je v přepisu do nové češtiny, pouze tam, kde je to nezbytně nutné (zvláště v kapitole o pravopisu), jsou doklady uvedené v původním pravopise.

Text kázání je uložen v oddělení rukopisů a starých tisků ve Zlaté Koruně pod názvem VARIAE ORATIONES DIVERSORUM AUTHORUM. Nachází se v konvolutu knihovny servitů v Nových Hradech pod inventárním číslem N 2126. Knihopis jej uvádí v seznamu pod číslem K 14972.

1. BAROKO

1. 1. Charakteristika doby

Vleklé rozpory politické, hospodářské a kulturní spěly od počátku 17. století k vyvrcholení. Šlo o rozpory mezi progresívním měšťanstvem a regresívní šlechtou, mezi nekatolickou protestantskou většinou (tj. luterány, českými bratry a utrakvisty, resp. novoutrakvisty) a katolickou menšinou a mezi orientací na renesanci, humanismus a reformaci na jedné straně a na protireformaci a počínající baroko na straně druhé. Tyto rozpory vyvrcholily 23. května 1618, kdy asi sto protestantských zástupců šlechty a měst vtrhlo na pražský hrad a provedlo defenestraci dvou nejvíce nenáviděných představitelů habsbursko-klerikálního tábora - královských místodržících Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka a Jaroslava Bořity z Martinic. Poté byl ze země vypovězen jezuitský řád jako největší ideologická síla Habsburků, kteří byli zbaveni vlády, místo nich byla ustavena stavovská vláda, utvořena konfederace všech zemí České koruny a za krále byl zvolen německý kurfiřt Fridrich Falcký. Avšak v bitvě na Bílé hoře u Prahy dne 8. listopadu 1620 byla vojska nekatolických stavů poražena a moci se opětovně chopili Habsburkové, podporovaní cizáckou šlechtou a vysokým duchovenstvem. Tím byla otevřena cesta rekatolizaci a refeudalizaci i baroku jako uměleckému stylu.

Po bělohorské porážce dožívaly ještě určitou dobu předchozí kulturní tendence, ale v letech 1627 - 1628 vstupuje v platnost (nejdříve pro Čechy, potom pro Moravu) Obnovené zřízení zemské, podle kterého mj. museli emigrovat ti z privilegovaných vrstev, kteří nechtěli přestoupit na katolictví. Do exilu v Polsku, Německu a jinam odchází vysoce kulturní část národa, emigrují jeho největší spisovatelé, kteří se v novém prostředí snaží pěstovat literaturu reformační a humanistickou.Většina z nich je zahleděna do minulosti, jak svědčí četné spisy náboženské, historické a polemické - zoufalé projevy stagnace a vykořenění z rodné půdy. Jan Amos Komenský byl jedním z těch nemnohých, kteří v neradostné přítomnosti a v hrůzách třicetileté války dovedli uvažovat o lepší budoucnosti, a byl jediným, kdo dovedl proměnit své snažení ve prospěch svého národa tak, aby sloužilo celému lidstvu (Kopecký 1997).

1. 2. Baroko a český jazyk

Slibný rozvoj spisovné češtiny v období 16. století byl podlomen v důsledku událostí, jež následovaly po Bílé hoře. Toto období bývá obyčejně charakterizováno jako doba úpadku českého spisovného jazyka. To je poněkud zjednodušující pohled, který nevystihuje podstatu tehdejšího vývoje. V ostatních oblastech kulturního života

totiž o úpadku mluvit nelze. Poté co se země zotavila z následků třicetileté války, dochází k rozkvětu výtvarného umění, architektury a také česká barokní hudba má vysokou úroveň. Ale souhra nepříznivých okolností způsobila omezení rozsahu a funkcí českého národního jazyka a jeho postupné vytlačování z kulturní oblasti.

Nejzávažnějším faktorem, který ovlivnil vývoj spisovného jazyka, byla ztráta vzdělaného literárního publika. Pobělohorskými konfiskacemi a emigrací ztratila země podstatnou část národní šlechty a měšťanstva. Přicházející cizí šlechtické rody neměly o domácí kulturní tradice žádný zájem. Za takové situace neměli pokračovatelé v náročné literární tvorbě potřebné sociální zázemí a tvorba tohoto druhu proto zvolna ustávala: během 17. století ještě doznívala tradice, ale v 18. století začalo vznikat literární vakuum, pokud jde o náročnou tvorbu. Stylové rozpětí spisovného jazyka, jak se vytvořilo v období předcházejícím, postupně tak ztrácelo jeden svůj pól - vysoký styl náročné literární tvorby. Takovéto porušení rovnováhy a ústup přirozeného pozadí každé vědomé jazykové diferenciace - nejvyspělejší vrstvy spisovného jazyka - vedly k postupné ztrátě kritérií spisovnosti v širokých vrstvách. Nižší jazykové styly tak ztrácely jednotu a literární úzus se rozkolísával. Důsledkem pro mluvený jazyk pak byla výrazná nářeční diferenciace, jež měla ovšem kořeny už v dobách předcházejících, ale v 17. a 18. století nabyla na našem území vrcholu.

Domácí literární tvorba ovšem neustává zcela. Valná její část je ve službách protireformačního ideologického působení a to mělo být zaměřeno na co nejširší vrstvy obyvatelstva. Záměrně proto užívá nižších stylových útvarů, pronikají sem lidové obraty atd.

V této situaci se dostává do popředí lidová a pololidová slovesná tvorba jako hlavní prostředek kulturního vyžití venkovského obyvatelstva, jež bylo hlavním nositelem českého národního povědomí. Jsou to především lidové písně, pak tzv. kramářská písně a populární knížky lidového čtení (Šlosar, Večerka 1982).

1. 3. Situace spisovné češtiny v době pobělohorské a její důsledky

V tomto období, které začalo porážkou vzpoury českých nekatolických feudálů proti katolickým Habsburkům r. 1619 na Bílé hoře a končilo v době ústupu feudálního řádu v posledních desetiletích 18. století, nelze mluvit o dalším vývoji spisovné češtiny, nýbrž o jejím ústupu. Toto období zdědilo sice vyspělý a ustálený spisovný jazyk českého humanismu a reformace, kdy jeho norma byla ustálena, funkční rozpětí velmi

značné, třebaže s ním v některých úkolech, zvl. v poezii a v odborné próze, konkurovala latina, nositelem jeho byly i nejvyšší a střední vrstvy, a oblast jeho rozšíření překračovala na východě a severovýchodě vlastní hranice českých zemí. Onen dobrý stav spisovného jazyka českého však toto období pobělohorské nejen dále nerozvíjelo, ale nedovedlo jej ani udržet a na mnoha úsecích právem můžeme mluvit o úpadku. Ten ovšem nenastal rázem, jeho dobrý stav ještě určitou dobu nezbytně doznával, zvláště v básnických skladbách z poloviny 17. století.

Česká literatura a jazyk emigrace, vzniklé nuceným odchodem nekatolíků z českých zemí, žije v cizině z odkazu doby minulé. Čeština první generace odráží ještě skvělou předchozí tradici jazykové kultury, zvl. českobratrské; ta právě ve spisech Komenského, i ve vzniklých již v cizině, přímo vrcholí a jazyk této generace byl zde proto pojat ještě do období předchozího. Typicky emigrantským se stává teprve jazyk dalších generací. Je omezen skoro jen na literaturu náboženskou: skládá se víceméně z hotových formulek, udržovaných tradicí a náboženským obsahem. Prvky cizojazyčného prostředí, v němž emigrace žila a jehož jazyk v ostatních úlohách užívala, dostávaly se do tištěné literatury poměrně pozdě; tematické její omezení ještě zvyšovalo emigrantsky konzervativní charakter jeho grafické i mluvnické podoby i příslušné slovní zásoby.

V středisku domácím neměl pak spisovný jazyk český vhodné podmínky kulturní i společenské k tomu, aby mohl využít dědictví předchozích období. Pole působnosti spisovné češtiny je značně omezováno. Čeština přestala být nástrojem soudobého rozvoje vědeckého: jeho jazykem, pokud v oné době vůbec do našich zemí zasáhl, byla latina, němčina nebo později i francouzština. Čeština byla postupně vytlačována z úřadů a z veřejného života, přestávala být konverzačním jazykem vrstev šlechtických a kněžských, ubývalo jí i ve vrstvách měšťanských. Spisovný jazyk český byl omezen na literaturu propagačně náboženskou, určenou prostšímu lidu (v r. 1700 jezuitský provinciál odůvodňuje úbytek českých kázání tím, že v české provincii německy mluví dvě třetiny obyvatelstva městského a že ze šlechty české, moravské a slezské česky rozumí prý málokdo; v češtině se prý musí vyznati zvláště venkovští kazatelé). Také básnický jazyk byl po dobrém nástupu v pol. 17. stol. postupem doby omezen na básně a dramata školská a zlidovělá.

Čeština zůstává sice ještě dlouho do 18. století jednacím jazykem úředním, ovšem od r. 1627 vedle němčiny. Zachování češtiny souvisí s konzervativním rázem celého

tehdejšího systému (padá s reformami tereziánskými prováděnými od pol. 18. stol.) a úřední jazyk český se skládá jen z tradovaných formulek, čím dále tím ustrnulejších.

V literatuře náboženské musíme rozeznávat překlady biblické a vlastní literární tvoření. Bible svatováclavská z let 1677 - 1715 je jazykově konzervativní, její jazyk se v základě shoduje s jazykem Bible kralické. Jazyk vlastního literárního tvoření v postilách, kázáních anebo v legendárních a jiných skladbách básnických má svá nova a podléhal lidovému určení a v mnohém se přibližoval jazyku mluvenému. Kazatelé užívají také dost obratů lidových, až vulgárních. Jde však často o vědomé a chtěné vulgarismy jako stylové prostředky pro zesílení emotivnosti stylu. Jisté zlidovění normy hláskové a tvarové není však vždy doprovázeno redukcí na lidovou dikci po stránce syntaktické a stylové. Skladba větná má značné rozpětí od mluvních typů až k složité periodě a styl - ve shodě s humanistickým - využívá řetězení synonym a kontrastů, gradací, často vyhrocených a překvapivých, protože není zaměřen racionálně, nýbrž emotivně chce strhnout, uchvátit a překvapit. Perioda je „rozvlátá“, uvolněná hromaděním paralelních členů, vkládáním dialogických prvků (oslovení, otázek, kusých vět) a nad výstavbou mluvnicky syntaktickou dominuje výstavba sémantická s bohatou metaforičností a symbolikou slov.

Stejně jako styl navazuje na období humanistické zpočátku i užívání slov přejatých. A také prozaická literatura 17. století jich má přemíru. Ale paralelně s touto humanistickou shovívavostí k přejímání cizích slov, ba zálibě v nich, vystupuje už také překotné tvoření nových českých slov, která mají nahrazovat cizí. Tento barokní purismus je zjevem i v jiných jazycích tehdy obecným, u nás ovšem kvalita jeho výsledků je zeslabena málo utěšenými podmínkami (Havránek 1979).

2. BAROKNÍ KÁZÁNÍ

Pro člověka přelomu 20. a 21. století jsou tři století staré kazatelské texty jedním z mála prostředků k pochopení duchovního života předků. Zároveň jsou i klíčem, který

může umožnit niterněji a přesněji vnímat barokní výtvarné umění a rozumět mu. Nejde jen o užití nezvyklých metafor, metonymií, řečnických otázek v celých řetězcích a dalších uměleckých rétorických prostředků, ale také o celkovou výstavbu promluv i o nápadité a překvapivé odpovědi na nejrůznější teologické i obecně lidské otázky. Zejména překvapivý nápad, který se v řadě případů stal základním kamenem výstavby celé řeči, může být inspirující také pro naše soudobé estetické cítění, může představovat i nečekanou spojnici mezi soudobou literaturou a literární tvorbou.

Když bychom měli vyjmenovat prozaické žánry, málokdo by asi dnes zmínil na čelném místě kázání. Důvodů, proč jsme si je odvykli počítat mezi literární díla, můžeme nalézt hned několik. Jistě důležitá je v této souvislosti skutečnost, že většina kazatelů minulého a předminulého století příliš nedbala na uměleckou stránku svých promluv. Duchovní promluvy se ve 20. století mnohonásobně zkrátily a proměnily se v mnohdy nenápadité, prvoplánové výklady úryvku z Písma; s tím souvisí i minimální pozornost, která se v seminářích uplynulého století věnovala rétorice a dějinám homiletiky (Sládek 2005).

2. 1. Barokní kázání ve středověku a raném novověku

Ve středověku a v raném novověku náležela kázání mezi nejdůležitější slovesná díla s dalekosáhlým vlivem. Byl to jeden z mála literárních útvarů, se kterým se všechny vrstvy obyvatelstva setkávaly pravidelně po staletí. V základech naprosté většiny kázání se skrývalo poučení posluchačů; vždyť homiletika byla vnímána jako promyšlené pokračování katechetiky. Většinu základních křesťanských pravd, které posluchači znali od dětství z výuky náboženství, bylo třeba čas od času zopakovat, něco častěji s větším důrazem, jiné otázky jen stačilo občas připomenout. Nejdůležitější věroučné pravdy a okruhy problémů byly nejčastěji vysvětlovány v nedělních kázáních. Umění nedělního kazatele nespočívalo v jednom nebo ve třech geniálně vystavěných duchovních promluvách, ale v několikaletém (obvykle tříletém) promyšleném cyklu kázání, přičemž byla oceňována nejen poučnost a působivost promluv, ale také rozvržení základních témat a poměrnost v zastoupení věroučných a etických otázek - tedy poměr mezi výkladem katolické nauky a dogmat na jedné straně a řešením otázek praktické křesťanské morálky na straně druhé (Sládek 2005).

Nedělní a sváteční kázání sehrávala v životě člověka 17. a 18. století (obdobně jako ve stoletích předchozích) podstatně jinou roli než dnes. Kázání bylo vedle duchovní

písně (a ovšem literárních útvarů folklorních) pro řadu prostých lidí jediným literárním útvarem, s nímž se ve svém životě setkávali často a pravidelně. Proslovené myšlenky přímo nebo zprostředkovaně ovlivňovaly jejich myšlení i skutky tím více, čím méně byli rozptylováni záplavou jiných informací a zpráv. Slovu z kazatelny navíc předcházela duchovní příprava (ať už vědomá nebo podvědomá) na obou stranách, na straně farníků u kněze (Sládek 2005).

2. 2. Kázání a jeho funkce

Významnou funkcí duchovní řeči bylo přesvědčit posluchače o správnosti (nebo naopak scestnosti) nejrůznějších výroků, názorů a myšlenek. Základem řečníkovy argumentace byly vhodně zvolené citáty z Písma, církevních Otců a dalších autorit včetně antických autorů a jejich umné propojení s vlastním výkladovým textem. Názor autority byl vnímán jako pevný a daný a nepochybovalo se o něm, i kdyby byl v rozporu se zkušenostmi kazatele i posluchačů. Za plnohodnotné argumentum byla považována také exempla, krátké příběhy z antické, středověké i raně novověké literární tradice, pomocí nichž zároveň řečník objasňoval posluchačům nějakou abstraktní, obtížně pochopitelnou tezi.

V mnoha případech kázání neměla jenom funkci poučovací, přesvědčovací a uměleckou. K udržení déle než hodinové pozornosti posluchačů každou neděli a svátek bylo třeba promluvu alespoň občas osvěžit zábavnými vložkami. Mnohdy souvisela zábavnost textů s jejich uměleckou stránkou: nečekaná srovnání mohla posluchače zároveň pobavit stejně jako několikanásobné opakování zvukomalebného hesla nebo vhodně zvolená jazyková hříčka. K pobavení někdy sloužily i neumělé veršovánky vkládané do textu tak, aby zároveň zesměšnily hřích, vtipy a nově ražená slova, související třeba s vtipným označením hříšníků a hlupáků. V případě exempel bývá funkce zábavná spojena s přesvědčovací funkcí. V důmyslných konstrukcích poloviny 18. století mohly mít zábavnou funkci i citáty ze spisů autorit, záleželo na tom, jak byly posluchačům předloženy.

V různých druzích kázání se důraz na poučení, přesvědčení a pobavení posluchačů výrazně lišil. Při přípravě nedělních kázání byl hlavně akcent kladen na poučnou a přesvědčovací funkci. Sváteční kázání byla na rozdíl od nedělních více soliterní, vzájemná provázanost jednotlivých chvalořečí nebyla zdaleka tak důležitá jako u nedělních promluv. Proto bývali o významnějších svátcích a poutích zváni věhlasní

kazatelé ze sousedství i ze vzdálenějších míst. Posluchači pak mohli porovnávat mnohdy odlišné rétorické postupy a přístupy, jiná tvář, způsob mluvy i poněkud odlišná gestikulace pro ně mohla být příjemným osvěžením. Spíše výjimečně bylo ve svátečních kázáních prvořadé přesvědčování; svou úlohu mělo tehdy, když se kazateli zdálo, že posluchači nedostatečně využívají pomoci daného světce jako přímluvce nebo opatrovníka. Umělecká stránka měla ve svátečních kázáních poněkud více místa než v nedělních promluvách. Jednak na ni při delších svátečních kázáních zbývalo poněkud více prostoru, jednak byla složitá umělecká výstavba textu někdy vnímána jako jeden z prostředků oslavy a chvály světce.

Pokud projdeme většinu dochovaných promluv, jen zřídkakdy nalezneme duchovní řeč, ve které by kazatel chtěl své posluchače cíleně zastrašit. Monotematická kázání o pekle jsou zcela výjimečná, narážky na takzvané poslední věci člověka (smrt, soud, nebe, peklo) se sice objevují často, ale takřka vždy se zvýrazněnou nadějí pro posluchače. Někdy musela kázání strhnout část posluchačů už prostě proto, že řešila nejen duchovní otázky, ale kazatel se v nich vyslovoval i k dobovým společenským problémům (Sládek 2005).

2. 3. Struktura kázání

Příprava kázání byla náročná a dlouhodobá. Každé kázání vznikalo minimálně několik dní, myšlenky a nápady zřejmě v řadě případů dozrávaly celá léta. Při přípravě řeči nesmělo nic být ponecháno náhodě. Raně novověké rétorické teorie rozeznávaly stejně jako antická rétorika jednotlivé fáze při vzniku promluvy.

První se nazývala inventio, řečník musel nalézt látku pro kázání, která by se srovnávala s myšlenkami zamýšlené řeči. Základ mu samozřejmě poskytovala perikopa nebo jiný citát z Písma. V kázáních určených lidovému posluchači se běžně tři čtvrtiny až čtyři pětiny všech citátů opírají o Starý nebo Nový zákon. Čím exkluzivnější kázání, čím více kazatel počítal se vzdělanějším posluchačem, tím více se při přípravě promluvy obracel i ke spisům středověkých a raně novověkých teologů, filozofů a historiků. Důležitou roli při přípravě svátečních kázání hrály i legendy či životy svatých. Autor z nich obvykle vybíral jen několik málo momentů. Citování antických autorů bylo na přelomu 17. a 18. století částečně vnímáno jako věc osobního založení a vkusu kazatele, od 40. let 18. století bylo stále více pojímáno jako nevhodné nebo zavádějící. Inventio ale nebylo omezeno jen na literární díla, látku pro kazatele mohla dodat i díla

výtvarného umění (všem známé nejčastější zobrazení světce apod.). Pro řadu kazatelů 1. poloviny 18. století nebylo důležité jen shromáždit citáty a výroky na dané téma, ale zároveň nalézt rozpory nebo alespoň určité napětí mezi lidmi, které představovalo východisko pro jejich další práci.

V druhé fázi přípravy, označované jako dispositio, kazatel rozvrhoval svoji řeč, uspořádával a rozděloval své myšlenky. V raném novověku mohly být principy výstavby dispositia buď klasické, nebo radikální, v druhém případě s použitím nečekaného přeskupení některé části textu, proměnou běžných schémat, překvapivými zvraty zejména ve výkladové části promluvy. I nejodvážnější nám známá konceptuální kázání z tohoto období však alespoň rámcově dodržují tradiční osnovu duchovní promluvy: I. exordium (úvod) v nejrůznějších formách a podobách, obsahující v samém závěru propositio (oznámení tématu), II. stať, která se skládá z narratia (výkladu), confirmatia (důkazu) a refutatia (vyvracení námitek), a III. část, peroratio (závěr), obvykle obsahující závěrečné shrnutí toho nejdůležitějšího z promluvy a prosbu nebo modlitbu; confirmatio i refutatio bývá ovšem mnohdy značně potlačeno. V této fázi autor obvykle zároveň formoval a přizpůsoboval vybrané podkladové texty tak, aby co nejvíce odpovídaly myšlenkové stavbě promluvy. Daleko jednodušší to pochopitelně bylo v případě mnohoznačnosti textu, podstatně obtížnější a problematičtější v případě doformování biblického textu nebo kratičkého citátu; kazatelé si ovšem často vybírali citáty mnohoznačné, výjimečně úryvek z Vulgáty nepatrně, ale zřejmě cíleně pozměňovali.

Třetí fáze, zvaná elocutio, se týkala řečnického přednesu, slohu a řečnického výrazu. Přednes měl být zřetelný, dostatečně ozdobný a dojímavý. V této fázi kazatel do textu doplňoval nejrůznější metafory a alegorie, slovní hříčky a další nejrůznější exornance, které nesouvisely s celkovou výstavbou textu. Až propastné rozdíly mezi přístupem jednotlivých autorů v otázkách výzdoby textu souvisely s nejednoznačným přijímáním tehdy nových řečnických teorií. Tak vznikl text celé řeči, zbývalo se ji naučit nazpaměť (fáze označovaná jako memoria nebo memoratio) a konečně k ní dodat adekvátní gestikulace a způsob vedení hlasu. Kazatelé si po celý život udržovali díky neustálému cvičení mechanickou paměť; text se neučili nazpaměť jako celek, ale po částech, aby v případě výpadku paměti několika improvizovanými větami dokázali navázat na další oddíl promluvy (Sládek 2005).

2. 4. Kazatelé pozdního baroka

2. 4. 1. František Matouš Krum

František Matouš Krum se narodil v Pelhřimově. Roku 1708 byl vysvěcen na kněze. Následujícího roku 1709 si jej vyžádal od konsistoře za kaplana sobotecký děkan. V Sobotce působil Krum až do počátku roku 1719. Až do r. 1725 byl kaplanem v Kolíně. Asi ještě téhož roku nastoupil na nově zřízenou faru do Litně u Berouna jako první administrátor. V Litni také 28. prosince 1733 zemřel.

Jeho slovesný odkaz je nevelký. Jsou to jen tři příležitostná kázání, jež byla vydána jako samostatné tisky v letech 1712 až 1723. Takových ojedinělých textů z té doby je zachováno v knihovnách obrovské množství. V těchto pracích malého rozsahu, a leckdy i anonymních, můžeme najít závažný materiál pro registraci prvků slohotvorných a pro odhalení kořenů nebo skrytých souvislostí u mnohých závažnějších faktů jazykového a literárního vývoje.

Jako kaplan sobotecký vydal Krum tiskem svou první práci s názvem: *A. M. D. G. Sacro Sanctae ac Individuae Trinitatis Honorem et Venerationem. K větší cti, a chvále nejsvětější, a nerozdílné Trojice Božť: při vejroční její svato-slavnosti na Křemešníku, v panství královského věrného svobodného města Pelhřimova, slavné pouti, a připomínání* (v Praze 1712). Již v této prvotině se jeví některé význačné rysy jeho pozdějších dvou spisů: vroucí patos, zjednávající si průchod v častých apostrofách a široce rozevlátých periodách, opakování vždy několikrát za sebou týchž slovních nebo větných formulí, a tím vznik několika motivicky od sebe rozrůzněných částí, snaha po poetizaci řeči, její zvukové ladění. Tři kázání, jež vydal, svými slovesnými i homiletickými kvalitami mu navždy zaručují čestné místo v dějinách našeho písemnictví (Vašica 1995).

2. 4. 2. Ondřej František de Waldt

Ondřej František de Waldt se narodil roku 1683 v Písku. Po studiích bohosloveckých v Praze byl roku 1706 vysvěcen na kněze a působil napřed v Skočicích u Vodňan, potom jako farář v Dobrši až do roku 1751, kdy odešel na odpočinek do svého rodného města. Zde zemřel hned následujícího roku, 19. července 1752.

První dílo, které vydal tiskem r. 1730, bylo 31 latinských kázání o sv. Janu Nepomuckém s názvem *Conciones de S. Joanne Nepomuceno, glorioso Christi martyre et Thaumaturgo, inclyti regni Boëmiae patrono*. Nejvýmluvnějším svědectvím o jeho

národním smýšlení je kázání čtrnácté: *Linguam nostram magnificabimus*. Je to jakási chvalořeč na český jazyk, ale zároveň i jeho obrana, homileticky zpracovaná.

De Waldt sepsal ještě dvě jiná latinská kázání. Jsou to předně panegyrická mariánská kázání na všechny neděle a svátky celého roku s názvem: *Cygnus Marianus, hoc est: Opus Mariale quadropartitum*, v pěti svazcích, z nichž za jeho života byly vytištěny tři. Pro české písemnictví je ovšem nejdůležitější jeho dílo české s titulem: *Chválořeč neb kázání na některé svátky, a obzvláštní roční slavnosti svatých Božích* (v Praze 1736), označené jako „první díl"; o druhém není nikde zmínka a nebyl patrně ani napsán. Vynikající kvality jazykové a stylové mu dávají nemalý význam. Důvěrná znalost všech stránek lidského žití, přirozený vtip a jedinečná pohotovost výrazová s bohatou zásobou lidových úsloví, to jsou podstatné složky de Waldtova stylu. Jeho slovník je neobyčejně bohatý a pestrý, vyznačuje se jak úsilím o významovou přesnost, tak odvahou sáhnout na vyjádření nevole, ošklivosti a rozhořčení i k nadávkám a slovům vulgárním (Vašica 1995).

2. 4. 3. Antonín Jarolím Dvořák z Boru

Antonín Jarolím Dvořák z Boru se narodil v Praze roku 1711. Byl již tehdy ve svých 18 letech mistrem svobodných umění a filosofie a dovedným latinským stylistou. Po vysvěcení byl nějaký čas kaplanem ve Slaném, potom sedm let (1735 - 1742) farářem u sv. Vojtěcha v Praze. Z té doby pocházejí jeho dvě německá kázání, tištěná v Praze. Roku 1747 byl zvolen kanovníkem u sv. Víta, ale téhož roku 28. října zemřel.

Kázání Antonína Jarolíma Dvořáka o sv. Bernardu je významné nejen jako dílo homiletické, které je typickou ukázkou panegyriku, velmi uměle stavěného s duchaplnými obměnami ústředního motivu - vítězství sv. Bernarda nad smrtí - vyjádřeného předslovem, jehož opakováním na konci jednotlivých částí se kázání přirozeně člění na devět souladně vyřešených kusů, nýbrž i jako projev slovesného umění svou bohatou a tvárnou řečí, tíhnoucí ke klasické vybroušenosti, s vyloučením prvků lidových.

Pozoruhodný je způsob, jakým dovedl Dvořák použít ke svému účelu tendence, před tím již po několik desetiletí se projevující v českém písemnictví a směřující k rozmnožení slovních složenin: třebaže se to jimi u Dvořáka přímo hemží, nemáme nikde dojem schválnosti a podivínství, do té míry jsou vyváženy ve své estetické funkci, zapadají přesně do myšlenkové i rytmické linie věty (Vašica 1995).

2. 4. 4. Tomáš Xaverius Laštovka

Jeho jméno je spojeno se spisem, který vyšel posmrtně roku 1748. Laštovka operuje jinými stylovými prostředky než například Dvořák. Má bohaté rejstříky, s nimiž umí dovedně zacházet, od něžného roztklivění nad trpícím Pánem až do hrubých invektiv, chrlených bezohledně na hlavy viníků.Vplétá kolikrát do výkladu rázovitá úsloví nebo přirovnání blízká představivosti svých posluchačů. Jeho slovník se na některých místech hemží cizími slovy, ne snad z nějaké nedbalosti nebo malé slovní znalosti češtiny, nýbrž z důvodů funkčních, charakterizačních, zejména aby pranýřoval a zesměšnil jisté zlořády městské nebo panské (Vašica 1995).

3. DVĚ SPROSTNÁ KÁZÁNÍ

Máme před sebou dva texty, dvě kázání, proslovená týmž řečníkem na témže místě na takřka stejné téma v rozmezí dvou let. Autorem promluv je augustinián Ferdinand Karel Reisman, místem je kostel svatého Martina. V obou chvalořečích se kazatel stylizuje do role malíře, pokaždé se pokouší o portrét světce a pokaždé stihne namalovat

z tváře svatého Martina pramálo, jediné oko. První kázání bylo prosloveno roku 1722, druhé roku 1724 - a téhož roku oba texty vyšly společně tiskem.

Reismanova dvojice kázání byla pronesena v jednom z velmi starobylých pražských kostelů. Kostel svatého Martina byl poprvé připomínán roku 1187. Ve 20. letech 18. století již měl za sebou barokní úpravy interiéru a věže. Opravy a úpravy následovaly po požáru roku 1678, který značně poškodil nejen kostel, ale i blízkou faru. Abychom si lépe představili atmosféru místa, připomeňme, že kolem kostela byl ve 20. letech 18. století hřbitov a že dodnes dochované pojmenování ve zdi souviselo s těsnou blízkostí městského opevnění.

Svátečnímu kázání byli přítomni i oba kněží farnosti kostela svatého Martina, farář Kryštof Vojtěch Hubatius z Kotnova, vyšehradský kanovník, z jehož iniciativy Reismanovy svatomartinské promluvy vyšly tiskem, a kaplan Antonín Rigon, proslulý v tehdejší Praze jako obětavý opatrovník nemocných při morové epidemii roku 1713 (Sládek 2005).

3. 1. Ferdinand Karel Reisman

Ze života autora kázání, augustiniána Ferdinanda Karla Reismana z Risenperka, známe jen základní údaje. Narodil se roku 1688 na pražském Starém Městě. V roce 1714 se stal řeholníkem augustiniánského kláštěra na Karlově, kde devět let působil jako sváteční kazatel. Zemřel předčasně 28. března 1728. Z jeho kázání jsou nejznámější tato: *Kázání o svatém Janu Nepomuckém* (1722), *Dvě kázání o svatém Martyru biskupovi* (1724) a *Dvě kázání o svatém Martinu* (1725). Tiskem vyšla ještě sváteční svatojanská promluva, kterou pod názvem *Neuhasitedlný oheň lásky* přednesl u pražských křižovníků s červeným srdcem roku 1722 (Sládek 2005).

3. 2. Svatý Martin

Přestože Martin Tourský žil ve 4. století, ví se o jeho životě poměrně hodně. Zásluhu na tom má především jeho žák Sulpicius Severus, který sepsal jeho obsáhlý životopis. Další cenné písemné svědectví zanechala svatá Paulina z Noly a další jeho současníci.

Svatý Martin se narodil roku 316 v Sabrii (dnešní Szombathely v Maďarsku). Jeho otec byl vyšší římský důstojník. Stejně tak i Martin se měl stát vojákem, protože toto povolání ve své době zaručovalo finanční zabezpečení a úctu až do konce života. Když byl Martin malý, byl jeho otec přeložen do Pavie v severní Itálii. Zde Martin také studoval. V patnácti letech však byl přinucen stát se vojákem. Jako vojáka ho přeložili do Amiens v severní Galii. Tam se mu v zimě roku 339 stala příhoda, která ho od té doby symbolizuje. Když za temné noci projížděl městem a kontroloval vojenské hlídky, nalezl u bran polonahého žebráka prosícího o almužnu. Martinovi ho bylo líto, neměl však žádné peníze, proto se s ním rozdělil alespoň o svůj vojenský plášť. Ve snu potom uviděl Ježíše s polovinou pláště. Víra v Krista dovedla Martina až ke křtu. Nebál se opustit císaře a vydal se zpět do své vlasti kázat o Ježíši. Žil velice chudě. Kolem jeho chatrče vyrůstaly domky dalších lidí, kteří se rozhodli žít o samotě s Bohem. A tak vzniká pomalu klášter. Když v roce 371 ve městě Tours zemřel biskup, místní duchovní se obrátili na Martina s žádostí, aby převzal místo biskupa. Martin odmítl, neboť se bál vzít na sebe odpovědnost. Jednoho dne je však Martin pod falešnou záminkou vylákán z domu a proti své vůli zvolen biskupem. Čekala tak na něj řada úkolů, kterým se věnoval po následujících 27 let. I nadále však žije skromně ve své chatrči, prochází zemí a uzdravuje nemocné. Roku 397 Martin umírá.
(http://druidova.mysteria.cz/HISTORIE/Martin%20svaty/MARTIN_svaty.htm)

3. 3. Kázání první aneb Oko pravé

Kázání první aneb Oko pravé ukazuje na svatém Martinu pravou a čistou k Bohu Stvořiteli a Spasiteli svému lásku a učí nás, kterak ve všech skutcích a činech našich pravý a čistý, dobrý oumysl míti a zachovati máme (Sládek 2005, s. 237). Již v úvodu autor posluchačům sděluje, jakému tématu bude kázání věnováno. Následuje citát z Lukášova evangelia: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Bude-li oko tvé sprostné, celé tělo tvé bude světlé* (s. 237), který autor pronese nejdříve v latině, poté česky. Předpokládá tedy, že většina posluchačů latinu neovládá, protože i všechny další latinské fráze vzápětí překládá. Hned od začátku posluchače zahrnuje poučeními, přičemž se často dovolává právě autorit, aby jeho slova byla nezpochybnitelná. Používá také přísloví, jejichž pravdivost dokáže na konkrétních příkladech. *Ne všecko, co se blyští, jest zlato, tak taky ne každý, který líbou tvář ukazuje,*

dobře myslí, ani zas taky ten, který škaredě hledí, proto druhého nenávidí, ale skutkové ti ukazují a dokazují přítele neb nepřítele (s. 238).

V první části kázání autor hovoří obecně o tom, jak je oko pro člověka důležité. Poučuje posluchače, že podle oka poznají některé lidské vlastnosti, zároveň je však upozorňuje, že i naše smysly nás někdy mohou klamat. Ke konci první části také přímo upřesňuje téma kázání. Sděluje posluchačům, že bude bohužel z nedostatku času hovořit pouze o jedné vlastnosti svatého Martina, ačkoli jich Martin má mnohem více. Pozvolna tedy přechází ke svatému Martinovi. Vypráví jeho životní příběh a nenápadně do něj vkládá poučení a rady, přičemž neustále v různých obměnách opakuje, co již bylo řečeno, aby to posluchačům připomněl.

V poslední části kázání prosí kazatel posluchače ještě o chvilku strpení, aby mohl sám v klidu porozprávět se svatým Martinem v nebi a přednést mu své žádosti. Zdánlivě tedy jeho řeč není určena posluchačům. Jde však o promyšlený krok, neboť skutečným záměrem je neustále působení na posluchače, byť nepřímo. Cílem je opět ovlivnit jejich myšlení, jednání, chování a v neposlední řadě takto zjednat nápravu. Kazatel se věnuje soudobým problémům každodenního života. Žádosti jsou celkem tři. První se týká nepřátel katolické církve, kteří si neváží duchovního stavu a dokonce hanobí zástupce duchovenstva. Druhá křesťanské mládeže, mezi kterou se podle kazatele nachází přílišná svoboda, nestydatost a rozpustilost, a nakonec žádá Martina, aby za všechny před trůnem božím orodoval.

Jak již bylo zmíněno výše, dělila se příprava promluvy do tří fází. První se nazývala inventio, druhá dispositio a třetí elocutio. Dispositio se dále dělilo na exordium (úvod), stať (obsahující dále narratio, confirmatio, refutatio) a peroratio (závěr). Dá se říci, že Reisman toto schéma přibližně dodržuje. Zcela na začátku kázání naznačuje, jakým směrem se bude promluva ubírat. Citát z evangelia plní funkci jakéhosi motta. Tento citát se opět objevuje ke konci úvodu (a potom ještě dále několikrát), kde autor zároveň upřesňuje téma kázání. Ve druhé části hovoří o Martinových skutcích a neustále vybízí posluchače, aby ocenili sprostnost svatého Martina. *Považte, laskaví v Kristu Pánu poslouchačí, zdaliž svatého Martina oko nebylo sprostné a čisté a zdaliž všecka mysl jeho stále jest necílila a nesměřovala až do posledního vzdechnutí k Bohu, Stvořiteli svému?* (s. 243). Zároveň tak udržuje i pozornost posluchačů. Ve třetí části pak autor přednáší své prosby ke svatému Martinovi, což je také v souladu s dobovým schématem kázání.

Pro posluchače je osoba kazatele též velkou autoritou. Autor si je toho dobře vědom, ale nijak této role nezneužívá. Uvědomuje si, že především on sám musí jít ostatním příkladem. Před Bohem se ocitá ve stejné pozici jako kterýkoli jiný obyčejný člověk. *Ach, pohlídni na nás z nebe milosrdným okem tvým a vyslyš trojí prosbu služebníka tvého, kterou já dnes před tebou ve vší ponížení skládám* (s. 245). Svých posluchačů si váží, což je dobře patrné z oslovení *laskaví v Kristu Pánu poslouchačí*. Už jen občasné užití 1. osoby plurálu značí, že se nijak nepovyšuje nad prostý lid. Kontakt s posluchači navazuje i například takto: *Lásky vaše pak mně popřejí svou k tomu svatou trpělivost, a tak začnu ve jménu Páně* (s. 239).

3. 4. Kázání druhé aneb Oko levé

Kázání druhé má podobnou strukturu jako kázání první, neboť obě kázání jsou vystavěna symetricky. *Kázaní druhé aneb Oko levé ukazuje na svatém Martinu srdečnou a upřímnou lásku k blížnímu svému a učí nás, kterak pro lásku Ježíše jak přátele, tak i protivníky naše láskou křesťanskou milovati a za ně se modliti máme* (s. 247). Opět již na začátku je posluchačům přibližně naznačeno téma kázání a znovu nechybí citát z evangelia, tentýž jako v kázání prvním. Reisman znovu začíná příslovími a dalšími citáty. V úvodu také posluchačům připomíná, že o svatém Martinovi již dvakrát kázal a dokonce i zmiňuje, kdy přesně to bylo. Ke konci úvodní části přesně vymezuje téma. Druhou část začíná dvěma přikázáními, a sice *milovati budeš Pána Boha tvého z celého srdce tvého a ze vší mysle tvé a ze vší moci tvé, toť jest první přikázání, druhé pak podobné jest tomu: Milovati budeš blížního tvého jako sebe samého; větších přikázáních nad tyto nejni* (s. 249). Připomíná též příhodu s rozpůleným pláštěm z prvního kázání a vypráví další příběh, jak svatý Martin svým dobrým příkladem napravil klerika jménem Brictius. Brictius vedl rozpustilý život a pro svatého Martina, který ho napomínal, měl pouze hanlivá a potupná slova. ... *svatý Martin Brikciusa jeho zuřivost oblomil svou tíchostí, jeho zlost svou dobrotivostí, jeho pejchu svou ponížeností,* ... (s. 252). Následuje ještě jeden příběh, ve kterém jsou posluchačům opět předkládány Martinovy výborné vlastnosti. Císař Maximus pozval svatého Martina k císařské tabuli. Martin s sebou přivedl ještě dalšího kněze, který však císařem pozván nebyl. Když pak osazenstvo čeká, zda Martin připije císaři jako prvnímu, připíjí Martin k velkému pohoršení všech přihlížejících právě tomuto zdánlivě

bezvýznamnému knězi. Později si však Martina za tento čin váží, neboť on vidí na svém bližním něco, co jiní bohužel nevidí.

Dobrotu svatého Martina kazatel v závěru stati ještě podtrhne vylíčením Martinovy smrti. Martinovi věrní ho prosí na smrtelném loži, aby je neopouštěl, načež Martin žádá Boha, aby směl déle zůstat na světě a ještě mnoho dobrého pro své ovečky vykonat. Autor se snaží příběhem dojmout své posluchače. *Ach, jaká to svatého Martina k svým ovčičkám přenáramná láska!* (s. 255).

V závěrečné části pokládá posluchačům otázku, zda byli s jeho vyprávěním spokojeni a vzápětí žádá Boha, aby on sám ale i všichni ostatní spatřili svatého Martina a aby nabyli tak dobrý a čistý zrak jako Martin. Nakonec žádá, aby se nikdy neuchýlili od cesty božího přikázání a všichni v nebi se shledali. Tato část se od závěrečné části prvního kázání odlišuje pouze tím, že zde jsou kazatelovy prosby obecnějšího charakteru, zatímco v prvním kázání se týkají přímo konkrétních dobových problémů. V tomto druhém kázání se s nimi neobrací ke svatému Martinovi, jako v kázání prvním, ale prosí o splnění svých žádostí přímo Boha.

Kazatel se v obou textech snaží neustále udržovat pozornost svých posluchačů, a to především častými řečnickými otázkami a také častým oslovením posluchačů. *Rádi bychom věděli, copak jen vidí Martin na tom žebráku? Jakýpak to oči Martin má? Ach, laskaví v Kristu Pánu poslouchači*, ... (s. 250).

4. PRAVOPIS

4. 1. Bratrský pravopis

V 16. století se sjednotil pravopisný úzus. Tak zvaný pravopis bratrský představuje ne zcela důslednou realizaci zásad pravopisu diakritického: samohlásková kvantita se označuje čárkou s výjimkou vyslovovaného [í], které se píše písmenem *j*: wjce. Konsonant [j] se proto tradičně zapisuje písmenem *g* (gako) na začátku slabiky nebo *y* na konci slabiky (neydále). K odlišení cizího vyslovovaného [g] se někdy užívá diakritického znaménka: ˇgrunt. Kvantita nově vzniklého dlouhého [ú] se označuje kroužkem *ů*, což představuje grafický tradicionalismus z dob, kdy se ještě vyslovoval diftong *uo*. Po souhláskách *c, s, z* se v souhlase s dobovou výslovností psalo vždy *y*: cyzý, sýla. Z Husovy tečky nad písmenem se mezitím vyvinul háček, užívá se ho nad *č, ř, ž*, ale vyslovované [š] se z typografických důvodů nepřestalo psát spřežkou ſſ. Měkkost [ď], [ť], [ň] před [e] se označuje háčkem položeným nad tímto *e*: děti, němý. Konsonant [v] se označoval tradičně dvojitým *w*, jednoduchá litera se psala tehdy, začínalo-li slovo samohláskou [u]: vtěſſený. Bratrské tisky někdy tradičně odlišují měkké *l* od tvrdého: tvrdé *l* se píše s tzv. bříškem. Diftong vyslovovaný [ou] se stále tradičně píše jako *au*: lauka (Šlosar, Večerka 1982).

4. 2. Sládkův přepis kázání do nové češtiny

Jak už je uvedeno výše, měla jsem k dispozici jednak originál kázání a taktéž přepis kázání do dnešní češtiny od Miloše Sládka. Považuji za důležité se alespoň ve stručnosti zmínit o tom, jaké zásady Miloš Sládek při přepisu do nové češtiny dodržoval.

Při překladu textů vycházel Miloš Sládek ze dvou do značné míry protichůdných záměrů, jednak se snažil o zachování specifik barokní češtiny, jednak o to, aby texty byly co nejsrozumitelnější i dnešnímu čtenáři. Ve většině edičních úprav se řídil návrhem, který pod názvem Zásady transkripce českých textů z barokní doby předložil roku 1996 vídeňský slavista prof. Josef Vintr, zároveň Sládek přihlížel k prodrobné ediční poznámce A. Sticha a R. Lungy, která doprovází vydání Kořínkových Starých pamětí kutnohorských (Praha 2000). Výjimečně se vzhledem ke specifikům některých tisků rozhodl pro řešení odlišné od zásad Vintrových i Stichových.

Zpravidla bez úprav ponechává zvláštnosti hláskové (a to včetně odlišné podoby frekventovanějších vlastních a místních jmen), podle dnešního pravopisu upravuje pouze podobu těch českých a do češtiny přejatých a v ní zdomácnělých slov, v nichž se hláskové odlišnosti projevují jen v podobě psané. V českých a zdomácnělých slovech

ruší zdvojené grafémy, dvojhlásky *ti* a *di* před samohláskou upravuje na *ť* a *ď*, dvojhlásku *au* podle výslovnosti na *ou*, souhlásku *w* mění obvykle na *v*. Písmeno *g* reprodukuje podle dnešní výslovnosti jako *j* nebo *g*, podoby angel, evangelium tiskne podle předpokládané výslovnosti v češtině jako anjel, evanjelium. Upravuje psaní předpon *s-* a *z-*, stejně jako předložky *s*, *z*. Nezasahuje však do podoby předpon *z-* a *vz-*. Nesjednocuje prézentní tvary slovesa být (sem i jsem). Zjednodušuje nevyslovitelné shluky souhlásek a výjimečně ve slovech přejatých do češtiny upravuje tvar podle výslovnosti.

Užívání grafémů *i/y* upravuje v českých a do češtiny přejatých slovech podle dnešní kodifikace. Respektuje dobové skupiny hlásek v případech jako nětco, vzáctný, zachovává i pobočnou slabiku *dl* (nesmrtedlný). V zásadě nezasahuje do označování měkkosti hlásek (nějaký i nejaký), jen ve zcela výjimečných případech rozkolísanosti u tvaru ve stejném pádu v jediném odstavci sjednocuje. Tvary vzdy a vzdycky zásadně upravuje na vždy a vždycky.

Příslovečné spřežky píše podle dnešní kodifikace, dává přednost tvarům staženým. Zdvojený spojovník v substantivech a adjektivech obvykle odstraňuje a slovo stahuje, ve výjimečných případech u cizích slov nebo tam, kdo spojovník doprovází složenou slovní hříčku, jej nahrazuje jednoduchým spojovníkem. Tvary kondicionálu tiskne podle dnešních zvyklostí (řeklby - řekl by).

Cizí a přejatá slova ponechává v původní podobě zejména tam, kde je možné se domnívat, že způsob psaní označuje pojetí cizosti, případně určitého kazatelova odstupu, kolísání ponechává (interesse, intresírovat). Osobní jména cizího původu ponechává v grafické podobě originálu; vzhledem k dnešním zvyklostem mění grafiku ve frekventovaných jménech (Krystus na Kristus).

Psaní velkých písmen upravuje podle dnešního úzu. Spojení Tovaryšstvo Ježíšovo chápe jako oficiální označení instituce. Ruší druhé majuskule u jmen spjatých s mimořádnou úctou (JEžíš), v přídavných jménech boží a božský píše ve shodě se současnými zvyklostmi počáteční malé písmeno. Zásadně uchovává zvýrazněná písmena v chronogramech.

Kvantita představuje zřejmě nejvážnější problém. V zásadě příhlížel k možnostem výslovnosti a vyslovitelnosti slova. Důležitým kritériem bylo i hledisko srozumitelnosti textu z hlediska moderního čtenáře, upravoval všude tam, kde by mohlo dojít k nepochopení vzhledem k homonymii. V základech slov ponechává kvantitu

z dnešního pohledu neobvyklou všude tam, kde je to doloženo i z jiných dobových textů (tíchý), nebo tam, kde se vyskytuje v alternaci v jiných slovních jednotkách téže slovotvorné čeledi (ctít, ctitel). V mnoha případech byla kvantita frekventovanějších slov značně rozkolísaná.

V případě předpon a přípon kvantitu v zásadě respektuje; odstranit masové kolísání u přípon *-ice/ície*, *-ání/ání*, *-iště/ístě* by znamenalo značný zásah do textu. Existují ovšem frekventovaná slova, u kterých byl úzus v 18. století ustálen (kázaní), naopak u jiných je rozkolísanost zcela běžná.

Nejpodstatněji upravil kvantitu koncovkovou. V zásadě respektuje pouze kolísání v nominativu plurálu maskulin u koncovek *-i*, *-e*, *-ove*/ *-í*, *-é*, *-ové* (poslouchači - poslouchačí). Všude jinde koncovkovou kvantitu upravuje podle současného úzu. Kvantity v posledních slabikách příslovcí a předložek respektuje, pokud jsou doloženy i v jiných textech z této doby (podlé, mnohém).

Interpunkci Sládek upravil podle současných zvyklostí s přihlédnutím k originálnímu tisku. Ve shodě s barokními tisky neužíval uvozovek; jejich použití v kazatelských textech je značně problematické (Sládek 2005).

4. 3. Pravopis Dvou sprostných kázání

Text kázání je psán gotickou frakturou. Tisk je poměrně dobře čitelný. Výjimkou jsou pouze některá písmena na počátcích jednotlivých řádek. Na konci stránek vpravo dole je pravidelně tištěna buď první slabika slova nebo i celé slovo z následující strany. Důvodem je zachování návaznosti a rychlá orientace kazatele v textu. Všechny strany nejsou totiž očíslovány, pouze každá čtvrtá je označena velkým písmenem A,B,C...

Jak již bylo řečeno výše, vkládá autor do textu často také latinské citáty. Tyto citáty jsou psány latinským písmem. Někde se však můžeme setkat i s kombinací obou typů písma, a sice u slov cizího původu (nejčastěji latinského). Slovo je psáno latinkou, ale má koncovku ve fraktuře: *Complementy*. Na tom je velmi dobře viditelné začleňování cizího slova do slovní zásoby. Vyskytnou se i případy, kdy v latinském citátu mají slova místo *s* gotické ſ: „*...ſecunda eſt humilitas cordis...*“ (s. 238). Samotné *S* není pokaždé psáno stejně, někde má podobu *S*: *Svatého Martina*. Na začátku věty stojí většinou velká písmena. Uvnitř věty se ale objevují velká písmena u některých substantiv, adjektiv a adverbií: „*...na Svatém Martinu Pravou a Čistou k Bohu Stvořiteli a Spasiteli svému Lásku...*“ (A2a). Týká se to především slov, kterými chce autor vyjádřit svou úctu.

K takovým patří například substantiva: *Evangelium*, *Almužna*, *Křest*, *Stolice*, *Soudce*, *Krev*, *Svátost*, *Ctnost*, *Skutky*, *Oko*, *Přikázaní*, *Služebník*, *Císař* atd. Substantiva *Bůh* a *Ježíš* se objevují s velkými počátečními písmeny objevují v textu zcela pravidelně. U slova Ježíš a též u slova učení se setkáme ještě i s druhou majuskulí: *JEžíš*, *UCžení*, což ale není důsledně v celém textu. Z adjektiv to jsou: *Svatou*, *Oltářní*, *Všemohoucí*, *Nebeského*, *Spravedlivého*, *Drahou*, *Učený*, *Vzáctných* atd., a z adverbií: *Vysoce*, *Otcovsky*.

Mezi oběma kázání není po pravopisné stránce rozdíl. Samohláska *í* je tištěna jako *j*: *kázanj*. Grafém *y* je v textu psán dvěma způsoby: jako *y*: *mysl*, nebo *η*: *kdηbηch*, *wlcη*, přičemž kvantita u *y* i u *η* je rozlišována: *celý*, *učenη´*. Foném *j* se objevuje buď jako grafém *g*: *geg*, nebo jako grafém *y*, a to nejčastěji v předponách: *neypředněg∫∫ý*. Ve funkci *v* je užito *w*: *prwnj*, *prawé*, zatímco *v* najdeme v textu místo *u*: *provkážu*. Dvojhláska *ou* je důsledně psána jako *au*: *prawau*, *aumysl*. Pravopis souhlásek *č* a *š* taktéž není jednotný. Foném *č* je psána buď jako *č*: *člověka*, *činech*, *příčiny*, nebo jako spřežka *cž*: *cžistou*. Foném *š* má dokonce tři varianty zápisu: *∫∫* (nejčastěji na začátku nebo uprostřed slova): *∫∫karedě*, *na∫∫e*, nebo *∫s*, *ná∫s*, a nebo *¨s*, *neywy¨s∫∫ý*. Foném *ř* najdeme jako *rž*: *ržádu*, *ržímské*, *ržeholníku*, *ržehola*. V textu se objevuje dvojí *l* - měkké *l*: *levém*, *medle*, i tvrdé *l* s tzv. bříškem, *přijal*, *byl*. Pokusila jsem se v textech vysledovat nějaké zákonitosti, podle kterých se řídí psaní měkkého a tvrdého *l*. Na začátku slov se objevuje vždy měkké *l*: *lépej*, *levém*, *laskavě*. Na konci slov se vyskytuje tvrdé *l*: *směl*, *byl*, *přijal*, *žádal*. Měkké *l* je též logicky před *j* a *í*: *blížnímu*, *malířského*, *toliko*. Psaní měkkého a tvrdého *l* je však nedůsledné. Některá slova můžeme najít s měkkým i s tvrdým *l*: *kazatel*, *člověk*, *byl*.

Po souhláskách *s, c, š* a *z* se píše *y*: *spasyteli*, *skutcých, ležicým, klečicý*, *větším*, *mezy*. Rozdílný pravopis oproti tomu dnešnímu se dále vyskytuje u celé řady nejrůznějších slov: *Krystus*, *sesly*, *chvíly*, *tabuly*. Pravopis některých slov je v textu nejednotný. Zřejmě ani autor sám nevěděl, jak jednotlivé pravopisné jevy co nejlépe zaznamenat, a tak se setkáváme s různými variantami i u stejných slov: *suptylný puntík* nebo *suptilné šňůrce*, *budeli* nebo *budelη.*

U fonému *ž* se malé písmeno tiskne buď s háčkem: *poněvadž*, s vodorovnou čárkou: *zdaližbych*, a nebo s tečkou: *manzelky*. Stejně tak velké Ž lze najít s háčkem, vodorovnou čárkou, nebo s tečkou: *Život*. Je třeba však zdůraznit, že kvůli nekvalitnímu tisku originálních textů často háček nebo vodorovná čárka nad písmenem splývá

s tečkou, a proto je velmi obtížné přesně určit, jaký znak se nad písmenem vůbec nachází.

Foném *r* je tištěn pravidelně. I v přejatých slovech se po něm objevuje *y*: *Krystoff*, *Krystus*. Foném *ř* se tiskne s háčkem, který však často vypadá jako tečka nebo vodorovná čárka. Fonémy *ď*, *ť*, *ň* před *i* mají podobu *di*, *ti*, *ni*. Na konci slov se většinou tisknou s háčkem: *byť*, *pakliť*, *aspoň*. Nicméně v textu můžeme najít u slova odpověď i varianta *odpověd*. S háčkem se *ď, ť, ň* objevuje i uprostřed slov: *šňůrce*.

Dlouhé *ů* uprostřed slova je označeno kroužkem: *Bůh*, *zhůru*, *tůze*, *šňůrce*, *nemůže*, *pozorůjte*, *pozorůjme*. Vodorovná čárka nad *u* se v textu nevyskytuje.

Početné jsou i zdvojené grafémy, a to nejčastěji *ff* a nebo *tt*: *Krystoff*, *rozšaffnosti*, *rozšaffně, zouffalost, douffá, svattost*.

Způsob zkracování nemá žádnou normu. Autor zkracuje různými způsoby: *Svatého Mat.*, *S. Martin*, *Sw: Martin*, *S. milý Martine*, *S. Mar.*, *S. Mart:.*

Asimilace sice není v textu tak častá, přesto ji můžeme v některých slovech najít: *s skřiveným*, *spytuji*, *spomíná*. Ve druhém kázání je asimilace častější než v prvním kázání, přičemž se tady objevuje jak asimilace progresívní, tak i regresívní: *neskusil*, *skusil, sprostěná*, *stracení*, *strátu*, *suptilné*, *prozba*, *schledali*. Podařilo se mi najít i *hniz* (= hnis).

4. 3. 1. Pravopisná stránka vlastních jmen

Mohli bychom říci, že i pravopis vlastních jmen je v obou kázání stejně nedůsledný. Jméno samotného autora najdeme v několika variantách. Přímo v kázání je na titulní straně zapsán jako *Rei∫zman*. V literatuře jej pak můžeme najít jako *Reissman* nebo *Reismann*. Jména osobností, o kterých autor často mluví jako o učencích, jsou psána latinským písmem: *Plinius*, *Vincencius*. Neplatí to ovšem ve všech případech, někde použije frakturu: *Dwogi·ctihodného a Wy∫oce Včeného Kněze Petra Rybadyneyra* (B2a). V některých latinských jménech použije gotické *ſ*: *Philoſtratus*. Před citáty z evangelií uvádí zdroj často pouze zkráceně: *u Swatého Mat: v Kap: 7* (A2b), ale opět v některých případech píše celé jméno: *Dawida Proroka w Žalmu 104.* (B2a), *v Zacharyáſſe Proroka w Kap: 2* (B2a), *v Swatého Matauſſe w Kap: 25* (C1a). Obvyklá je též kombinace obou typů písma: *Svatý Vincencius*, přičemž *svatý* je psáno frakturou a *Vincencius* latinkou. *Krystus Ježjſſ* píše důsledně s velkými počátečními písmeny.

Ani pravopis vlastních jmen není jednotný. Jednou je psáno *Ruricius* latinkou, vzápětí (dokonce na stejné straně o několik řádek níže) je přípona *-us* psána frakturou (ovšem bez ſ). A stejně tak se děje, i když autor jméno používá v jiných pádech: *Ruriciuſem*, *Ruricya*. Co se týče jmen měst, je to velmi podobné. Město *Abiano* je psáno latinkou, následně město *Turon* frakturou. Názvy stoupenců církví jsou tištěny frakturou, též s velkými počátečními písmeny: *Lutryáni, Kalwjnj, Huſytowé* (B2a).

Ve druhém kázání se objevuje jméno *Ribadineira*, nejprve je asi dvakrát zaznamenáno latinkou a následně jej autor již jako by zařadil mezi domácí slova, skloňuje jej a píše frakturou. Jméno *Brikcius* se vyskytuje v různých variantách: *s Brikcyuſem*, *Brikcyuſowi*, *Brykcyuſa*, *Brykſyuſowy*, *Bryktiuſ.*

4. 3. 2. Pravopisná stránka citací

Již jednou jsem zmínila, že latinské citáty, které autor vkládá do kázání, jsou psány latinkou. To samé se týká i jmen osob, o kterých se zmiňuje nebo které cituje. Není neobvyklé, že se ve vlastních jménech nebo slovech v citátu objeví ſ: *Philoſtratus*, *pleroſque*. Na konci slov je však *s*: „*Baſis omnis intentionis noſtrae, niſi in Chriſto ſit ſolidata, totius operis fabrica minatur ruinam.*“ (B1a). Před citátem je vždy tištěna dvojtečka. Citát někdy začíná malým písmenem, někdy písmenem velkým. Po otazníku často začíná právě písmenem malým: „Cur nos *Pater deſcris? cui nos derelinquis? invadent enim gregem tuum lupi rapaces*“ (C2b). Některá substantiva uprostřed citátu mají velká počáteční písmena: *Poëtis*, *Virtutes*, *Oculus*, *Corpus*. Není to však dodržováno důsledně: *oculus*, *corpus*. V citacích je užita čárka ve větě, nikoli / (virgule) jako v ostatním textu tištěném frakturou. Místo fonému *c* se v některých slovech objevuje ε: *Piεtoribus*.

Citace z evangelií jsou psány frakturou a vykazují stejné znaky jako zbylý text.

4. 3. 3. Hranice slov

Hranice slov v textu se od těch dnešních velmi odlišují. Příslovečné spřežky a často také spojky mohou být tištěny jako dvě slova: *na místo, a však, v pravdě, ve vnitř, u prostřed, tak že, i hned, a nebo, z hůru, z cela, z daleka, bez pochyby, za darmo, ne jen, z nova*. Zvlášť tištěná najdeme i další slova: *to hle, co pak, jaký pak, mezi tím*

atd..Jako jedno slovo se píší např.: *ažposaváde, navždycky, kdoby, žeby, zdaližbych, odevšeho, kterakby, rádbych, vejménu Páně, včem, častokráte*. V některých případech se však může jednat o náhodné soutisky. Někdy můžeme stejné slovo najít v textu v obou variantách: *a neb/ aneb*, *ne jenom/ nejenom, jedenkaždý/ jednoho každého, o jednom každým.* Slova *co pak* a *to hle* jsou však psána důsledně zvlášť.

U některých složenin jsou odděleny jednotlivé části buď tečkou: *mnoho·mnozſtví·kráte*, *polo·nahým, spolu·tovaryšem, dvoji·ctihodného*, nebo v některých případech i dvojtečkou: *cti:hodný*. Dohromady ve větě je tištěna i spojka *-li*: *budeli*, *nejnili*.

Co se týče přímo dělení slov na konci řádku, používá autor tečku, nebo dvě čárky „=“, nebo jednoduše rozdělí slovo, aniž by na konci řádku užil nějaký znak.

4. 3. 4. Interpunkce

Z interpunkčních znamének v textu objevíme čárku ve funkci, ve které je dnes, a to především v latinských citátech: *Si Oculus tuus simplex fuerit, totum Corpus tuum lucidum erit* (A3a). V ostatním textu se uvnitř věty nebo souvětí místo čárky užívá šikmá čára (tzv. virgule), která však plní i funkci pauzy: *To jest: budeli dobrý a čistý oumysl tvůj/ všecky skutkové a činové života tvého budou ctnostní/ a Bohu milí/ ten pak sprostný a dobrý oumysl náš/ vštipen/ a pevně založen býti musí v Synu božím Kristu Ježíši Spasiteli našem/ tak jak pěkně Svatý Antonín Paduánský o tom učí* (B1a). Tečka je tištěna za větami a souvětími, za zkratkami a číslovkami.

Dvojtečka má funkcí více. V současné češtině uvozuje dvojtečka část textu (nadvětný, větný nebo nevětný výraz), který svým obsahem z předcházející části vyplývá nebo ji rozvádí, doplňuje atp. Píše se mezi uvozovací větou a přímou řečí, za větami, které uvozují citát, za větami nebo výrazy, které uvozují výčet povahy přístavkové, a někdy se dvojtečkou odděluje doložení, vysvětlení, odůvodnění uvedené skutečnosti - ve smyslu výrazů „totiž“, „tj.“, „a to“, „neboť“ apod. (Pravidla českého pravopisu 1996, s. 64).

V našem textu stojí dvojtečka za uvozovací větou, po které následuje latinský citát: *...Svatý Jan v Efez. I. v Kap. 4. řka:* ... (C4a). Dále v rozsáhlém souvětí: *ach vidí on svým čerstvým a bystrým/ světlým a jasným okem/ že ta pekelná obluda ďábel jest zavázaná na jisté tenoučké a suptilné šňůrce/ kterou šňůrku drží mocná ruka Boží/ tak že bídný ďábel nemá tolik moci a síly/ aby on tu šňůrku (byť krásně jak chtěl proti*

člověku/ jenž v Boha doufá/ se spínal a sápal) na dvý mohl přetrhnout/ ach nemůže: sápat se proti nám může/ ale bez Božského připuštění dotknouti se nás nesmí/ strašit nás může/ ale uškodit duši moci nemá (C4a). V této citaci můžeme postřehnout i užití kulatých závorek, které se v textu též ojediněle vyskytují. Dvojtečka je dále tištěna i za zkratkou místo tečky: *Sv: Martina* (C4a), *u Svatého Mat: v Kap: 7. mluví takto:* (A2b). Někdy je dvojtečka užita v souvětí, přičemž odděluje dva celky, které jsou v poměru stupňovacím: *jak a kterak by blížního svéhomohli otrávit/ nelze tehdy ach nelze! z obličeje očích člověka poznat/ co v jeho srdci přebývá a vězí: ba jistě ne; obzvláštně v tyto časy/ kdežto již mnozí křesťané za upřímnost a sprostnost se velice stydí/ a kdo prej nezná falešnou světa politiku/ slova jeho nemají žádného kšiku* (A2b).

Další znaménko, které se v textu často objevuje, je středník. V současné době stojí středník svou platností mezi tečkou a čárkou. Neosamostatňuje úseky jazykového projevu do té míry jako tečka, ale nahrazuje hlubší, výraznější předěly než čárka. Proto se ho užívá tam, kde chceme naznačit různé stupně obsahové souvislosti mezi částmi výpovědního celku. Bývá to zvláště mezi souřadně spojenými větami hlavními anebo mezi souřadně spojenými souvětími, zejména v souvětích složitějších. Dále pak lze středník užít mezi souřadně spojenými výrazy, zejména při výčtu, je-li třeba členit ho na větší skupiny (Pravidla českého pravopisu 1996, s. 63).

V kázání odděluje středník jednotlivé věty v rozsáhlém souvětí. *I obrátím se tehdy/ k tomuto výbornému od vzáctné a kunstovné ruky/ již v Pánu usnulého malíře Screti zde na velkým oltáři svatého Martina vymalovanému obrazu a podívám se mu jak na to náleží do očí/ tak abych tím spíšej a lépej mohl spatřit/ a poznati/ jak dobré coplexí a nátury byl jest svatý Martin; Mezi tím stojí mně trošku podál/ a co víc; znamenám že se jaksi dolu kloní k jakémus žebráčkovi/ a má sklopené dolu obě oči* (A2a). Jednotlivé věty oddělené středníkem mohou tvořit i větnou řadu nebo se může jednat pouze o volné spojení: *Než medle co jest při nás ta jasná svíce; i jest pravá a živá v Kristu Pánu víra naše; a co se pak skrze oko rozumí? i rozumí se věrná mysl naše; co pak skrz tělo naše? ach což jiného nežli tento vezdejší celý život náš/ to jest všecky časného života naše skutky a činové* (A3a).

V kázáních jsou dále užity otazníky a vykřičníky, které mají stejnou funkci jako dnes. Často však po nich následující věta začíná malým písmenem.

5. HLÁSKOSLOVÍ

5. 1. Hláskosloví poč. 17. století

Při charakteristice jazyka literárních děl tohoto období slyšíme nejčastěji konstatování rozkolísanosti dříve prý pevné a jednotné normy spisovného jazyka. Toto zjištění bývá často doplňováno hodnocením: v nejednotnosti se vidí symptom úpadku spisovného jazyka.

Avšak podstata jevu je asi jiná. Jistý pohyb proti 16. století je možno pozorovat ve všech plánech jazyka, tedy i v hláskosloví. Je třeba si uvědomit, že např. rozdíl

v dlouhých samohláskách mezi jazykem mluveným a spisovným jazykem psaným byl dosti velký už dříve: spisovný jazyk začátku 17. století neznal (pomineme-li část dobové korespondence) změny *ý > ej* a *é > í*, které ovšem v této době už plně zdomácněly v mluveném jazyce na podstatné části našeho území. V próze barokní doby se tyto změny už obrážejí, ovšem jen nesoustavně. V tom, abychom mohli tento průnik jednoznačně hodnotit jako projev rozkladu normy spisovného jazyka, nám brání skutečnost, že v té době i o něco později existují také texty, které zachovávají starší hláskoslovný stav bez tohoto narušení (Šlosar, Večerka 1982).

5. 2. Dvě sprostná kázání

V prvním kázání se nesetkáme s protetickým *v-*. V kázání druhém se mi podařilo nalézt, a sice u slov *vopravdu* a *voddělat*, ale častěji se v textu objevují slova bez protetického *v-*: *obě oči*, *o tom*, *odplatit, odplata* atd. Ojediněle se v textu objeví výsledky diftongizace *ý > ej*: *vejroční, přemejšlej*, *prej*, *rejsování*, *pejchu*, *strejc*, *vejš*. V kázání se vyskytují slova s provedenou diftongizací *ú > ou* na začátku slova: *oumysl*, *ouřadu*, *ouhlavní*, *ourokem*, *oudolí*, *oukladům*. Ovšem v textu je i slovo, které má na začátku pouze *u*: *ust* (= ústa). Úžení *é > í (ý)* je pak patrné u těchto slov: *pohlídni*, *přehlídnutí*, *soudobýho*.

Foném d se nachází v pobočné slabice *-dl-* a to u substantiv i adjektiv: *odpadlci*, *nesmrtedlnou*, *učedlníky*, *smrtedlném*, *řetedlnice*, *nenapravitedlnou.*

Výjimkou není ani zjednodušování hláskových skupin: *připím*, *nemenujíc*.

5. 3. Dobová kvantita

Asi nejzajímavější z oblasti hláskosloví je dobová kvantita. Pohyb v oblasti kvantity začal v jazyce koncem 15. století, pozvolna postupoval - brzděn knihtiskem - i ve století následujícím, sílil ve století 17. a přímo bujel ve století 18. Dobovou rozkolísanost tedy nepřineslo až teprve baroko. Tento pohyb byl způsoben převážně vlivem mluveného jazyka. Protože se pak tento jazyk postupně konstituoval jako dosti uzavřené, ale navzájem od sebe rozrůzněné celky nářeční, vznikl nejednotný obraz kvantity skládající se z prvků mnohdy sice paralelních, analogických, často však i zcela protichůdných, a to v rámci téhož slova, ba téhož jeho gramatického tvaru. Je nejlépe hovořit o dobové

rozkolísanosti celého systému kvantity. Nejednost postihuje jak výrazy obecné, tak jména vlastní, jak jmenné a slovesné koncovky, předpony i přípony, tak i slovní základy (Janečková 2003).

Co se týče našich kázání, je u některých slov označování kvantity důsledné, a to v obou kázání: *kázaní*, *podlé*. Ve většině případů je však kvantita značně rozkolísaná (a rozdílná též oproti dnešku). U substantiv se vyskytují tyto dubletní tvary: u životných maskulin v nominativu singuláru *můž/ muž*, nominativu plurálu *poslouchačí/ poslouchači*, u feminin v genitivu singuláru *příčiny/ přičiny*, v dativu plurálu *ovčíčkám/ ovčičkám*. V příponách je rozdílná kvantita u substantiv všech rodů. U maskulin jde například o tato slova: v nominativu plurálu *kamarádí, bratří, latináří, katolici,* dativu singuláru *oltáří*, u feminin v genitivu singuláru *pouští*, u neuter v nominativu singuláru *kázaní, přikázaní*. Rozdílná kvantita se často vyskytuje i v základu slova. U maskulin jde o tyto případy: v genitivu singuláru *ženícha,* v dativu singuláru *blížnímu*, v akuzativu singuláru *blížního*, v genitivu singuláru *vyznávače*, instrumentálu singuláru *chlébem*, u feminin v genitivu singuláru *hliny*, v akuzativu singuláru *kníhu*, v lokálu singuláru *kníze*, *svatosti*, v instrumentálu singuláru *tíchostí*, v genitivu plurálu *ust*, v instrumentálu plurálu *ustmi*, u neuter v lokálu singuláru *jmenu, králování, cvíčení*.

Adjektivní koncovky mají odchylku téměř jen ve tvarech maskulina: v genitivu singuláru *svateho, Kamenickeho*, v lokálu singuláru *kratkem, bídnym*. V základu slova se kolísání týká např. adjektiva v akuzativu singuláru *mízerný* a též adjektiva v lokálu plurálu *rozdilnýma*. Kvantita se také liší v základu slova ještě u těchto deverbativ: *majicí, trápicího, následujicí, vězicího, cílicí, přísedicích, sloužicí*.

Stejně tak i zájmenné tvary vykazují kolísání: v dativu plurálu *naším*, v lokálu plurálu *naších*, v nominativu plurálu *naší, tvojí*, *všichní, všickní*.

Slovesné tvary jsou v příponách odchýlené v těchto případech: *přikrýl a přiodíl, zažené*. Imperativ sloves na *-ovati* má ve všech případech formu s *ů*: *varůjte, pozorůjte, pozorůjme, milůjte.* V základu slova je pak odlišná kvantita v těchto slovesech: *zustane, zustalo, zustává, přednesti, nesti, nařikat, převýšuje*. Rozdílná kvantita v předponě je pak doložena u slovesa *příjdou*.

Z příslovcí se odlišná kvantita týká těchto případů: *rádí, zajistě, mnohém, tůze*, *dolu,* u předložek pak těchto slov: *podlé, vedlé* a u spojek: *jak míle*.

6. MORFOLOGIE

6. 1. Substantiva

6. 1. 1. Maskulina životná

V genitivu singuláru se u podstatných jmen mužského rodu životného užívají koncovky o-kmenové: *služebníka, biskupa, od Boha, Martina*. V dativu singuláru mají životná maskulina koncovky *-ovi* nebo *-u*: *k žebráčkovi, tovaryšovi* (i *tovaryši*); *žebráčku, Bohu, Kristu, ďáblu*. Lokál singuláru má koncovku *-u* nebo *-i*: *na řeholníku, v Pánu, v Synu, o sv. Martinu, o křesťanu, o biskupu a vyznávači.* V instrumentálu singuláru použije autor: *s kouskem chlébem* (viz dále). V nominativu plurálu jednoznačně převažuje koncovka *-ové*: *husitové, kacířové, dvořenínové, ctitelové*. Není však jediná: *nepřátelé, lutriáni, kalvíni, katolici*. V genitivu plurálu dominuje koncovka

-ův: *pánův, malířův, mudrákův, študentův, anjelův, rodičův, učitelův, bratrův*. V instrumentálu se pak objevují náležité koncovky: *katoliky*, *anjely*, *měšťany*. Ne vždy koncovky substantiv korespondují s koncovkami adjektiv: *jinýma sobě poslušnýma milýma syny*. O podobných případech pojednám ještě dále.

Při skloňování cizích podstatných jmen se nominativní latinská přípona buď odsouvá: *Ruricia*, nebo neodsouvá: *s Ruriciusem, s Brikciusem, Brikciusovi, Brikciusa*.

Vlastní jméno *Ribadineira* se neskloňuje: *dejte sobě čísti kníhu* (...) *od dvojictihodného a vysoce učeného kněze Petra Ribadineira* (s. 244).

6. 1. 2. Maskulina neživotná

V genitivu singuláru se u podstatných jmen rodu mužského neživotného užívají koncovky u-kmenové: *oumyslu, rozdílu, času, zisku*. V dativu singuláru mají koncovku *-u*: *ku kostelu, světu*. V lokálu singuláru je koncovka *-u* nebo *-ě*: *v listu, v žalmu, obrazu* (*i obraze*), *v zákoně*. Poněkud zajímavý je tvar *v roku 1714* (dnes roku nebo v roce), o několik řádek dále se však vyskytuje tvar *roku 1722*. V nominativu plurálu stejně jako u maskulin životných jednoznačně převažuje koncovka *-ové*: *činové, skutkové, hříchové.* V textu můžeme však najít stejně tak i *skutky*. V genitivu plurálu dominuje stejně jako u maskulin životných koncovka *-ův*: *skutkův, divův, zázrakův, neduhův, otčenášův.* V lokálu plurálu se objevuje koncovka *-ích*: *skutcích*. V instrumentálu se objevují náležité koncovky: *skutky*. Zcela ojedinělý je tvar, který má v instrumentálu plurálu a-kmenovou příponu -mi: *svýma hříchami* (viz dále).

Při skloňování latinských podstatných jmen se nominativní latinská přípona neodsouvá: *v catechismusu*.

6. 1. 3. Feminina

Skloňování feminin se celkem nijak výrazně neliší od skloňování dnešního. Liší se pouze v užití některých tvarů, a to u konkrétních slov. Jde však o užití ojedinělé. V nominativu singuláru je tvar *řehola* (dnes řehole).

Skloňování substantiva mysl kolísá mezi vzory píseň a kost. Zatímco v prvním kázání lze doložit pouze tvary dle vzoru píseň, v kázání druhém najdeme již i tvary skloňované podle vzoru kost. V nominativu singuláru: *bude-li mysl naše sprostná a čistá* (s. 239), *i rozumí se věrná mysl naše* (s. 240), *to jest mysl naše* (s. 240); v genitivu singuláru: *první jest mysle* (jako písně) *jeho upřímnost* (s. 238), *první jest*

jeho čisté mysle (písně) *sprostnost a upřímnost* (s. 239), *proukážu jeho dobré mysle* (písně) *svatou trpělivost* (s. 239), *jak dobré a čisté mysle* (písně) *byl svatý Martin* (s. 240), *jako z mysle strženému* (s. 240), *ne všecky jsou stejně dobré mysle s tebou* (s. 255), *milovati budeš Pána Boha tvého z celého srdce tvého a ze vší mysle* (písně) *tvé* (s. 249), *kterak Boha miloval z celého srdce, ze vší mysli* (kosti) *a moci své* (s. 249). V akuzativu plurálu: *tak také i kazatel svým jazykem a rozličnýma slovy očím mysle* (písně) *naše představuje* (s. 244).

V instrumentálu singuláru je častý tvar *prácí*, v genitivu plurálu se pak objevuje stejný tvar *žádáš nových prácí* (s. 255).

V lokálu plurálu je užit tvar *ctností*: *neb ačkoliv že sem poněkud o rozličných ctností* (dnes ctnostech) *svatého Martina zmínku malou učinil*. V instrumentálu plurálu jsou feminima zakončena na *-mi*: *ctnostmi, ustmi, barvami*. V některých případech použije autor plurál, kde bychom dnes použili singulár: *člověka jeho mravy a povahy ukazují a prozrazují* (s. 237), *zdaliž bych bezpečně mohl z toho zavřít, že jest on takových povah a takového přirození byl* (s. 238), *poněvadž skrze tmy rozumějí se hříchové a všeliký blud* (s. 239 - 240). V genitivu plurálu jsem v jediném případě zaznamenala tvar *z očích* (dnes očí): *hned se z očích jeho vidí* (s. 249) a v dativu plurálu tvar *všem dušem* (dnes duším).

6. 1. 4. Neutra

Hned na titulní stránce jsem objevila tvar *v létu Páně* (s. 235). Dnes bychom použili bezpředložkový tvar léta Páně. Slovo *evanjelium* se v textu v zásadě neskloňuje. Hromadné substantivum *kněžstvo* je důsledně psáno se *z* (nikoli tedy kněžstvo). V genitivu plurálu se vyskytl tvar *větších přikázaních* (dnes přikázání), v dativu plurálu *osidlám* (dnes osidlům) a v instrumentálu plurálu (v souladu s dnešním tvarem) slovy: *hanlivýma a potupnýma slovy potkal* (s. 251).

6. 2. Adjektiva

Z hlediska morfologického budou zajímavá adjektiva jako např. *vzáctné, obzvláštnější, obzvláštní, sprostý* (často též *sprostný*), *jinší*. Autor někdy místo deklinace složené použije deklinaci jmennou: *Martinové oko* (s. 242). Častá jsou v textu substantivizovaná adjektiva: *pobožné, bezbožné, churavé, nemocné, mrtvým*. Vyskytnou

se i adjektiva v superlativu: *nejpřednější, nejvýbornějším, nejpozdější, nejprvnější, nejhorším, nejvyšší, nejbližší*. Stupňování vztahových adjektiv bylo v barokní době velmi časté. Podařilo se mi najít i jedno adjektivum elativní, a sice *přenáramná*.

Někdy se místo adjektiva jediný setkáme s tvarem *jedinký*: *sám jedinký toliko svatý Martin* (s. 242), *krom jedinkého pravého oka* (s. 244). Je nutno dodat, že v některých učebnicích je slovo *jediný* považováno za číslovku. Ve slovníku spisovné češtiny je však řazeno mezi adjektiva, a proto i já jej řadím k adjektivům.

Výjimkou nejsou ani deverbativa: *řkoucího*, *majicí*.

6. 3. Zájmena

V dativu singuláru zájmena *já* používá autor důsledně podobu *mně*: *nepostačil by mně k tomu čas* (s. 239), *mně pak již ale dovolte* (s. 244), *tehdy mnohem mně přišlo snázej a lehčej* (s. 248). V dativu singuláru zájmena *on* je ve většině případů použit delší tvar *jemu*: *jemu připravenou stolici* (s. 242), *dostiť jest jemu na tom* (s. 240), *odpověděl jemu* (s. 249). Výjimkou však není ani kratší tvar mu: *čím se mu větší počestnost dává* (s. 242). V akuzativu singuláru zájmena *on* se opět důsledně vyskytuje tvar *jej*: *jakého jej vedlé učení mudrákův jeho oči býti ukazují* (s. 238), *kterak by jej k tomu přivedli* (s. 241), *jej velice prosil* (s. 241), *jej mocí k oltáři vedli* (s. 242), *jej rychle k sobě povolati kázal* (s. 251), *jak nejvíce mohl jej lidu v ošklivost uvedsti* (s. 251). Velmi vysoká je frekvence užití zvratného zájmena *sobě* (často místo kratších tvarů *se*, *si*): *nýbrž sobě myslí* (s. 242), *svých sobě svěřených ovčiček* (s. 242), *sobě milého pastýře* (s. 242), *neb jsou sobě myslili* (s. 250), *co sobě za den vyžebrá* (s. 250), *častěj sobě rozpakovali* (s. 252), *volíš sobě zde na zemi raděj ještě délej pracovat, copak obzvláštního na tvých sobě svěřených ovčičkách vidíš* (s. 255). Najdeme však i krátký tvar: *i nevěděl sem se hned, nač rozmyslit* (s. 248). Ze zájmen přivlastňovacích je v textu hojně zastoupeno zájmeno *náš*, a to s rozdílnou kvantitou (viz výše): *jak se co naším smyslům zdá* (s. 238).

Obecně lze říci, že autor užívá velké množství ukazovacích zájmen: *ten svatý muž* (s. 237), *takové a nejinší barvy oči* (s. 237), *takových povah a takového přirození byl* (s. 238), *o tom duchovním boji* (s. 248), *z té příčiny, tomu pravému sprostnému, čistému oku, tomu nápodobné jasné oko skrze pak ty dvě* (s. 249), *ten díl toho pláště* (s. 250). Někdy ukazovací zájmena ještě zdvojuje: *ten takový člověk jest* (s. 237), *ten a takový svatý muž* (s. 244), *té takové štědrotě* (s. 250). Ukazovací zájmeno častěji stojí před

substantivem nebo adjektivem, vyskytnou se však i případy, kdy stojí za jménem: *levé pak zas oko to* (s. 249). S*ám* je v textu velmi často užívaným zájmenem, a to především ve významu „jediný, pouhý“: *o samé čisté sprostnosti* (s. 239), *k samému Bohu obrácená* (s. 240), *sám jedinký toliko svatý Martin* (s. 242), *sami mnozí katolic*i (s. 245), *sám dobrý začátek* (s. 248). Autor používá celou řadu vztažných zájmen: *kteříž, kterýž, jichžto, kterýmižto, jehožto, kterážto, cožkoliv*. Zájmeno *všeliký* je zde užito spíše ve významu různý: *všeliký blud* (s. 240). *Všechen* se v textu vyskytuje v několika podobách: *všecky*, *všickní*, *to jest celý a všecken zde na zemi život náš* (s. 239), *se vší mocí k oltáři veden* (s. 242), *ve vší poníženosti skládám* (s. 245), *po všem všudy* (s. 247), *všickni zde na světě vojáci* (s. 247), *ze vší mysle své a ze vší moci své* (s. 249), Zájmeno *nějaký* se objevuje ve dvou variantách, s *e* i s *ě*: *nejaký malíř, o nejakým pohoršení/ nějaký contrfect*. Časté jsou i složeniny zájmena a číslovky: *jednohokaždého spravedlivého křesťana* (s. 243), *o jednomkaždým spravedlivým křesťanu* (s. 247), *jednohokaždého věřícího křesťana* (s. 255). Obě části se pak skloňují. *Co* se vyskytuje v textu jako zájmeno tázací: *co myslíš?* (s. 242), nebo vztažné: *jak a kterak já tehdy z jeho očí barvy poznám, co za náturu měl ten svatý muž* (s. 237). Často se však objevuje také ve funkci „něco“: *jakým oumyslem co činil* (s. 240), *mnoho o tom co mluviti* (s. 243), *neb my když co dobrého blížnímu našemu prokazujem* (s. 250), nebo též ve funkci spojky: *maje tolik k tomu času, co tenkrát* (s. 244). Za povšimnutí stojí i zdvojení záporného zájmena *žádný*: *nemenujíc žádného žádné zdraví* (s. 253).

6. 4. Číslovky

Tvary číslovek jsou většinou pravidelné. Z číslovek základních stojí za zmínku: *osmdesáte a jeden rok věku* (s. 254), a substandardní tvary (o kterých však pojednám ještě dále): *před dvouma letma* (s. 248), *čtyrycet hodin* (s. 257). Číslovka jeden bývá často užita ve významu „nějaký“: *za jednoho fantastu a za jednoho pokrytce* (s. 251), *za času jednoho* (s. 253), *s jedním knězem aneb svým duchovním spolutovaryšem* (s. 253). Číslovky řadové jsou převážně psány číslicí (Miloš Sládek je přepisuje slovem) a za nimi je tečka: *Učený Philostratus in Vita Apolonij Lib. 2. cap. 12. takto píše: ...* (s. 238). Objevila jsem i superlativ od řadové číslovky první: *nejprvnější*. Úhrná číslovka patero se neskloňuje: *toliko patero jeho obzvláštních ctností* (s. 238), *o všech těch patero ctnostech* (s. 239). Číslovky *patero* je zde ale užito ve funkci číslovky základní. Totéž se týká i číslovky *dvoje*, *trojí*: *to dvoje přikázaní* (s. 249), *vyslyš trojí prosbu služebníka*

tvého (s. 245), *všechno trojí ať jest dokonalé* (s. 247) nebo *také všeho dobrého do třetice* (s. 247). Jak již bylo zmíněno výše, používá autor též složeninu číslovky s adjektivem: *dvojictihodného a vysoce učeného kněze* (s. 244). V původním textu je mezi oběma částmi tištěna tečka, stejně jako u násobné číslovky *mnohomnozstvíkráte*. V textu jsem našla ještě další tvary číslovek, které stojí za zmínku, a sice úplnostní číslovku *dvý*. Zatímco v prvním kázání najdeme pouze tvar *na dvý*, *plášť svůj na dvý rozdělil* (s. 240), v kázání druhém se objeví základní číslovka *na dva*, *kordem na dva dělí* (s. 249). Číslovka *jedním/jedným* kolísá mezi měkkou a tvrdou deklinací: *jedným dílem pláště* (s. 240), *ani jednímkrátem contrfect se nezhotoví* (s. 244). Z číslovek násobných je zajímavý tvar: *po prvníkráte* (s. 247).

6. 5. Slovesa

Tvary sloves jsou ve většině případů pravidelné. Infinitiv končí na *-t* nebo *-ti*: *zavřít, myslit, dokázat*; *míti, zachovati, sloužiti, malovati, vynadiviti, uvedsti, vjíti*. Sloveso říci se objevuje ve dvou variantách: *řícti / říct*. Ojedinělý je tvar *mocti*: *zdaliž budu mocti dnes dokázat nětco více* (s. 249).

Pomocné sloveso být se vyskytuje s *j-* i bez *j-*: *spatřil jsem, zavřel jsem, uměl jsem, vymaloval jsem, ty jsi ale muž, já tím jistý jsem, ukázal jsem, chopil jsem se/ důstojnost si nabyl, sem učinil, slitoval si se, pustil sem se, osmělil sem se, nedovedl sem, nevěděl sem, chytal sem se, zůstal sem*. Pokusila jsem se vysledovat, za jakých okolností je užito tvaru s *j-* a kdy bez *j-*. Zjistila jsem však, že je to zcela náhodné, žádná zákonitost v tom tedy není. Důsledně je však v textu dodržován tvar *jest*: *jak dobré complexí a nátury byl jest svatý Martin* (s. 237), *že jest on takových povah a takového přirození byl* (s. 238), *vynalezl jest tuto duchovní lest* (s. 241). Sloveso být má v záporu dvě varianty: *není/ nejni*. Stejně tak sloveso vidět lze najít ve 3. osobě plurálu ve dvou formách: *vidějí/ vidí*.

Přechodníkové konstrukce jsou v kázání velmi časté. Ve většině případů se však jedná o přechodník přítomný. Přechodník minulý jsem v tomto kázání našla pouze jediný: *byvše potom brzy na to u víře Kristové dokona vyučený* (s. 241). Co se týče tvarů přechodníků, jsou odlišné od tvarů dnešních. Přechodníky jsou tvořeny zcela volně od dokonavých i nedokonavých sloves prostředky, kterými dnes tvoříme přechodníky přítomné. Přípony neodpovídají těm dnešním. Např. *zpytujíc jeho svatý život zde na zemi* (s. 239), *vypravujíce já* (kazatel) *zmužilé a hrdinské skutky* (s. 247), *vezmouc ten koflík do své ruky* (s. 253), *řkouc do pekla sami derou* (s. 255). V textu jsou ale i tvary

přechodníků, které odpovídají tvarům dnešním: *maje* (kazatel) *času jednoho kázati o svatém Martinu* (s. 238), *hledě já na svatého Martina* (s. 239), *jsa* (svatý Martin) *tehdáž vojákem* (s. 240), *nejsa ještě v křesťanské víře vyučený* (s. 241), *jsouc střídmě, čistě a svatě živ* (s. 241). Přechodníky jsou tvořeny od sloves, od kterých bychom dnes přechodník vůbec nemohli vytvořit: *přijedouc* (svatý Martin a Ruricius) *ku kostelu* (s. 242).

Ve 3. osobě plurálu slovesa *dít* se najdeme v textu podobu *dějou*. Ve druhém kázání se vyskytl starší tvar 3. osoby singuláru slovesa zváti: *když tě Bůh k sobě na věčné odpočinutí zůve* (s. 255).

Co se týče imperativu, za zmínku stojí tyto případy: *nechtež mne, ať raději do nebe než na zem hledím* (s. 243), *buďtež vy tehdy dokonalí* (s. 252), *modlte se za ty, kteří vám protivenství činí* (s. 252).

6. 6. Příslovce

U adverbií v komparativu se poměrně často setkáme se starší variantou (ve zkrácené formě) zakončenou na *-ej*: *spíšej*, *lépej*, *častěj*, *obšírněj*, *hůřej, dřívej, pořádej, raději, snážej, lehčej, dálej, dýlej, dřívej, raději*. Některá adverbia v komparativu mají i více variant: *lépe/ lépej/ lépeji*, *častěj/ častěji, dálej/ dáleji, zas/ zasej, vícej/ více/ víc*. Dvě varianty mohou mít i další adverbia: *tehdáž/ tehdy, zhůru/ vzhůru, darmo/ zadarmo*. Objevují se i protiklady: *jináče/ nejináče*. Příslovečné spřežky se často píší jako dvě slova: *až posaváde, na tenkráte, v pravdě, z ohledu, po bratrsku, na příkoř*. Dohromady se pak píší tato akverbia: *znejprvka, předešle, bezpochyby, vskutku, vespolek, napotom, zprosta, povědomo, nehrubě*. Velmi frekventované je především v kázání druhém spojení *po všem všudy*.

6. 7. Předložky

V kázání je velmi častá nevokalizovaná forma původních předložek: *v farním kostele* (s. 235), *v světě* (s. 238), *v svém kázaní* (s. 239), *v škole křesťanské* (s. 240), *v velkým blesku* (s. 241), *v způsobu a v figuře* (s. 247), *v svatosti života* (s. 249), *v Novém, tak i v Starém zákoně* (s. 253), *v světě* (s. 254), *v stavu božské milosti* (s. 255), *v svatém pokoji* (s. 258), *s zkřiveným a nečistým oumyslem* (s. 239), *s svou vroucnou modlitbou* (s. 241), *s svatým Martinem* (s. 244), *s svým nějakým nepřítelem* (s. 252), *spolu s slavností* (s. 257), *k Kristu* (s. 241), *k svému blížnímu* (s. 249), *k své císařské tabuli*

(s. 253), *k svému duchovnímu tovaryšovi* (s. 253), *k svým ovčičkám* (s. 255), *k zmaření* (s. 256), *k ztracení* (s. 256), *z strany kněžstva* (s. 245). Někdy bývá *k* vokalizováno: *ku kostelu* (s. 242). Stejně tak se objevuje i *ve* a *ze*: *ve jménu Páně* (s. 239), *ve všech činech svých žádal chválu* (s. 243), *ve vší poníženosti skládám* (s. 245), *ze všelikých zlým, nečistým duchem* (s. 241), ze vší mysle tvé a ze vší moci tvé (s. 249), první ze všech přikázaní (s. 249). Místo *v* užije autor *u*: *svou marnou u světa chválu* (s. 240), *Martin ještě u víře křesťanské nevyučený* (s. 241). Frekventovaná je předložka *skrz/ skrze*: *co pak skrz tělo naše* (s. 239), *skrz bránu města Abiano* (s. 240), *on skrz ten skutek dokázal* (s. 240), *skrz ruce svatého Martina* (s. 241), *co se pak skrze oko rozumí* (s. 239), *skrze tmy rozumějí se hříchové* (s. 239), *skrze usta Davida proroka* (s. 245), *skrz pak ty dvě sprostné a čisté oči* (s. 249), *skrz malý a subtylný puntík* (s. 256), *jistě skrze nic jiného nežli skrze dvojí čistou a sprostnou a živou lásku* (s. 257), *nebudem hleděti skrz zrcadlo podobenství* (s. 258). Stejně frekventovaná je i předložka *od/ ode*: *od všeho lidu* (s. 241), *od dvojctihodného a vysoce učeného kněze* (s. 244), *od obecné církve svaté* (s. 245), *ode všeho lidu* (s. 242), dále pak předložka *na*: *na příkoř* (s. 256), *na obraze* (s. 256), *na dvý* (s. 256), *nikdy více ani na krok zpátky* (s. 258), předložka *za*: *za jednoho fantastu* (s. 251), *za jednoho pokrytce vyhlašoval* (s. 251) a předložka *po*: *po druhý* (s. 247), *po všem všudy* (s. 247), *po prvníkráte* (s. 247), *po třetí* (s. 248), *po všechny dni života tvého* (s. 254). Ve významu „kvůli“ je užito předložky *pro*: *aby pro zanedbání neb přehlídnutí náležité správy* (s. 242), *poslední pro množství divův a zázraků* (s. 241), *pro lásku Ježíše* (s. 247), *pro žádnou časnou mzdu* (s. 250), *pro jednoho neb pro dva žádáš nových prácí* (s. 255), *pro nevypravitedlnou krásy jasnost* (s. 255). Ve druhém kázání se hojně vyskytuje předložka *při*: *při nás* (s. 250), *při svatém Martinu* (s. 250), *při přísedicích knížat* (s. 254), *nic zarmouceného při mně nenajdeš* (s. 256), *čistý a jasný zrak zachován jest při očích svatého Martina* (s. 257). Po zájmenu se předložka neopakuje: *aspoň z těch všech o jedné ctnosti* (s. 239). Někdy však bývají předložky psány jako dvě slova: *na místo malířského penzlíku* (s. 235), *na místo vysokých barev* (s. 235). Ojediněle se vyskytne i předložka *krom*: *krom jedinkého pravého oka* (s. 244).

6. 8. Spojky

Zde bych se ráda zmínila pouze o spojování větných členů. Spojování vět se budu věnovat v kapitole o syntaxi.

Spojka *a* spojuje větné členy především ve významu slučovacím: *pravou a čistou lásku* (s. 237), *ve všech skutcích a činech našich* (s. 237), *srdečnou a upřímnou lásku* (s. 247). Najdeme ji však i ve významu stupňovacím: *pokud že sprostnost u vás málo a u mnohýho snad dokonce nic neplatí* (s. 239). Ve významu slučovacím se uplatňuje též spojka *i*: *slunci svému velí vzcházeti na dobré i na zlé a déšť dává na spravedlivé i nespravedlivé* (s. 252), a stejně tak i spojka *jako*: *tak dobře nepřítele jako přítele* (s. 252), *tak dobře protivníkům jako naším dobrodincům* (s. 252), *tak dobře Brictius jako jinší bratr jeho jest* (s. 252).

Velmi frekventovaná je vylučovací spojka *aneb/ neb*: *zdaliž rychlého, aneb pozdilého hnutí* (s. 237), *přítele neb nepřítele* (s. 245), *po ovoci neb skutkův poznáte je* (s. 238), *dílo nedokonalé aneb moje kázaní bez dokonání* (s. 247), *jeho bratr, aneb aspoň jeho blízký krevní přítel* (s. 250), *ani jeho bývalý dobrodinec, neb starý služebník* (s. 250).

Často se vyskytuje spojka *jakožto*: *ani o všech těch patero ctnostech, které svatý Vincentius v svém kázaní jakožto nad jiné obzvláštnější* (s. 239), *když pak ale jakožto exorcista* (s. 241), *na svým duchovním tovaryšovi jakožto pomazaným a posvěceným knězi* (s. 254), *ty jakožto věrný pastýř* (s. 255).

6. 9. Částice

Podle Příruční mluvnice češtiny se částicemi v české lingvistické tradici rozumí velmi různorodá skupina neohebných výrazů se synsémantickým významem, která nezahrnuje výrazy spojkové a předložkové. S ohledem na svůj synsémantický význam bývají však částice někdy řazeny do jedné skupiny spolu se spojkami a předložkami. Podle Příruční mluvnice češtiny můžeme rozlišit modální, intenzifikační, vytýkací, modifikační, odpověďové, negační a přací částice.

V našem textu můžeme najít částice modální *zajistě, bezpochyby*: *spatřil jsem zajistě na něm oko rovné* (s. 239), *zajisteť, pravím vám* (s. 250), *ach jistě skrze nic jiného* (s. 257), *bezpochyby arci* (s. 250), částici vytýkací *i*: *i pustil jsem se* (s. 247), částice aditivní *ani*: *ani zas taky ten, který škaredě hledí* (s. 238), částice modifikační *právě, ale, avšak, copak, předci*: *tak právě i já dnes říci mohu* (s. 238), *co ale, laskaví v Kristu Pánu poslouchačí* (s. 244), *mně pak již ale dovolte, abych mohl* (s. 244), *avšak kdybych i krásně měl* (s. 238), *copak jenom ten Martin vidí* (s. 250), *předci musí na tom* (s. 250),

částici temporální *již*: *již jsem vám tehdy to* (...) *vymaloval* (s. 238), částice přací *ať, nechť*: *ať již tedy při tom zůstane* (s. 239), *i nechť tedy dovolí* (s. 254).

6. 10. Citoslovce

Také citoslovcí je v kázání mnoho. Jako příklad bych uvedla tyto: *ach, špatná a příliš omylná by to byla průba* (s. 238); *ach, což jiného nežli tento vezdejší celý život náš* (s. 239); *a hle, to učinil svatý Martin* (s. 241); *ach, pohlédni na nás z nebe* (s. 245); *vem tedy, ach, vem na takovou rozpustilou, nezbednou chasu tvou pastýřskou hůl* (s. 246), *Ach ne! ne!* (s. 248); *a hle, svatý Martin* (s. 256); *ach, laskaví v Kristu Pánu poslouchačí* (s. 250); *ach, hledě on na toho svatého* (s. 251); *ach, to je špatný dvořák* (s. 253); *ejhle, takovou přenáramnou láskou* (s. 255); *o, jak tehdy čerstvý a bystrý* (s. 257).

6. 11. Substandardní tvary

Jelikož je text kázání určen k promluvě nevyhýbají se mu též rysy charakteristické právě pro projevy mluvené: *jest v pravdě to takový* (s. 238), *pokud že sprostnost u vás málo a u mnohýho snad dokonce nic neplatí* (s. 239), *všecky naše skutky a činové celého života našeho budou ctnostný a Bohu milý* (s. 239), *jistě takový skutkové před Bohem jsou ošklivý a nečistý* (s. 240), *zatím pak od dvouch silných mužů za ramena popaden* (s. 242), *na sesli novým biskupu* (s. 242), *před dvouma letma* (s. 248), *co jsem ponejprv a po druhý vyhotoviti nemohl* (s. 248), *chudýmu a půl nahýmu žebráčkovi* (s. 249), *prokazujem* (s. 250), *píše také vejš jmenovaný* (s. 253), *od církve svatý* (s. 253), *do soudnýho dne* (s. 253), *nebudem sobě obraz před oči klásti* (s. 255), *rači* (s. 255).

Některé substandartní tvary působí až nepochopitelně, nicméně pro náš text jsou typické: *mnohé naší skutkové se zdály dobré a chvalitebné* (s. 240), *jestli žádá kdo těmi dobrýma skutky* (s. 240), *svým penzlíkem a rozdilnýma barvami* (s. 244), *nás před nešlechetnýma očima a utrhačnýma jazyky* (s. 245), *kteří se pravýma katoliky* (s. 245), *velmi potupné slova* (s. 245), *velmi hanlivýma a potupnýma slovy* (s. 251), *s jinýma sobě poslušnýma milýma syny* (s. 252), *dobrovolně svýma hříchami* (s. 255), *na nebi se s nebeskýma měšťany radovat* (255).

7. SYNTAX

7. 1. Typy vět podle postoje mluvčího, zápor, volní modalita

V kázání o svatém Martinu jsou zastoupeny všechny typy vět podle postoje mluvčího. Největší frekvenci však mají věty oznamovací, ve kterých se nejčastěji objevuje indikativ: *Ne všecko, co se blyští, jest zlato, tak taky ne každý, který líbou tvář ukazuje, dobře myslí, ani zas taky ten, který škaredě hledí, proto druhého nenávidí, ale skutkové ti ukazují a dokazují přítele neb nepřítele* (s. 238). Základním slohovým postupem je postup vyprávěcí, autor nejčastěji užívá čas přítomný a minulý.

V textu můžeme rozlišit tři druhy prézentu. Prézens je užit ve větách, které jsou obecně platnými pravdami: *Jsou mnozí, kteří se zevnitř na oko pěkně a laskavě stavějí, a v srdci zatím přemejšlejí, jak a kterak by blížního svého mohli otrávit, nelze tedy, ach, nelze z obličeje, očích člověka poznat, co v jeho srdci přebývá a vězí* (s. 238). *Svíce těla tvého jest oko tvé* (s. 239), *do jednou a podruhý nelze vykonat, to do třetice již snadno přichází k vykonání a k dokonání* (s. 247), *ne sám dobrý začátek, ale dobrý konec, ten že korunuje skutek* (s. 248). Ve vypravování je prézens historický, kterým autor aktualizuje děje minulé: *...náš svatý Martin nic na to nedbá, nic on se na to neohlídá, ale oko jeho*

hledí zprosta toliko jen na to, skrz co by se Kristu Ježíši, Spasiteli svému, nejvíce líbiti mohl (s. 240), *copak jen vidí Martin na tom žebráku? Jakýpak to oči Martin má?* (s. 250). Dále je prézens užit ve výkladových a úvahových pasážích: ... *to duchovní oko naše, to jest mysl naše, více tudy hledá svou marnou u světa chválu nežli slušnou čest Boha Stvořitele a Spasitele svého* (s. 240), *tohle vidí na tom nahým* (...) *my to ale* (*když okolo takového žebráka jdeme*) *nevidíme, neboť medle, kdy kdo z nás* (...) *na mysli rozjímá?* (s. 251).

Typický pro kázání je výskyt préterita. Dokladů je velmi mnoho, proto uvedu jen některé: *jak dobré complexí a nátury byl jest svatý Martin* (s. 237), *jistý měšťan, Ruricius řečený, vynalzl jest tuto duchovní lest* (s. 241).

Častý je opisný tvar pasiva prézentu s minulým významem: *za duchovního pastýře a biskupa od všeho lidu v srdcích požádán jest* (s. 241), *z nebezpečného skopce učiněn jest tichý beránek* (s. 252), *jednomyslným hlasem všeho lidu za duchovního pastýře a biskupa volen jest* (...) *mezi svaté počten jest* (s. 253).

Autor užívá zvolací věty. Cílem je udržet pozornost publika. *Ach, Martine, co to děláš! co myslíš a kam hledíš!* (...) *Medle, co nevidíš, kterak se tvojí kamarádí tomu hlasem smějí a tu tvou štědrotu za tu nejvyšší pošetilost držejí a mají! Což nevidíš, kterak se tobě teď v tvém krátkem plášti* (*jako z mysle strženému*) *posmívají!* (s. 240). *Muži boží a věrný pastýři a biskupe!* (s. 245), *ach ne! ne! nebylo slyšet victoria! victoria!* (s. 248). Za větami je vždy vykřičník a někdy začínají citoslovcem.

Stejně tak věta tázací slouží především k tomu, aby kazatel nějakým způsobem narušil monotónnost svého projevu. *Jak a kterak já tehdy z jeho očí barvy poznám, co za náturu měl ten svatý muž?* (s. 237), *Než co jenom ten dobrý pastýř a svatý biskup na nich vidí?* (s. 255). V textu najdeme mnoho řečnických otázek (kazatel si většinou hned vzápětí sám odpoví). *Než medle, co jest při nás ta jasná svíce? I jest pravá a živá v Kristu Pánu víra naše. A co se pak skrze oko rozumí? I rozumí se věrná mysl naše. Co pak skrz tělo naše? Ach, což jiného nežli tento vezdejší celý život náš, to jest všecky časného života naše skutky a činové* (s. 239).

Věta rozkazovací v pravém smyslu slova se v kázání nevyskytuje. Spíše jde zase o pokus navázat kontakt a udržet pozornost. *Považte nyní, laskaví v Kristu Pánu poslouchačí, ...* (s. 240). *Tuto pozorůjte, kterak teprv oko jeho jedině jest hledělo Kristu Ježíši sloužiti, ...* (s. 241).

Autor volí i formu opisného imperativu: *Ať již tedy při tom zůstane* (s. 239), *milovati budeš Pána Boha tvého* (s. 249), *dívejte se a pozorůjte dálej* (s. 251), *jáť vám pravím, milůjte nepřátele vaše, dobře čiňte těm, kteří vás nenávidí, a modlte se za ty...*(s. 252). Věta nikdy není zakončena vykřičníkem.

V kázání lze doložit zápor celkový i částečný. Zápor celkový je častější: *u mnohýho snad dokonce nic neplatí* (s. 239), *nemeškal svatý Martin* (s. 240), *nic on se na to neohlídá* (s. 240), *nejsa ještě v křesťanské víře vyučený* (s. 241), *dlouhý čas jest nechtěl* (s. 241), *nevěděli jsou, kterak by jej k tomu přivedli* (s. 241), *nebylo nic více než o tom hrdinském svatého Martina boji* (s. 248), *do smrti víc nenavrátí a nevynahradí* (s. 249), *větších přikázaních nad tyto nejni* (s. 250).

Zápor je vyjádřen také i pomocí záporného zájmena ***žádný***: *slova jeho nemají žádného kšiku* (s. 238), *neužívaje žádného osob rozdílu* (s. 245). Ve větě se tak v některých případech ocitne záporných slov několik.

Kazatel užívá hojně i záporu částečného: *pakliť bude nešlechetné* (s. 239), *neupřímným k Bohu oumyslem* (s. 240), *u víře křesťanské nevyučený* (s. 241), *k nemalému podivení* (s. 241), *nečistým duchem* (s. 241), *s nemalou mého srdce bolestí* (s. 245), *nestydatým okem a nečistýma ustmi* (s. 246), *s nemalou mocí* (s. 247), *dílo nedokonalé* (s. 247), *k nemalému pohoršení* (s. 251), *zkusil si skrz tolik let nemálo* (s. 255).

Věty mohou obsahovat informaci o tom, že realizace/ nerealizace obsahu predikátu je nutná, možná nebo záměrná. Tyto modální významy a jejich různé odstíny se vyjadřují soubory prostředků, za jistých podmínek zaměnitelných. V dnešní češtině se nutnost, možnost nebo záměr vyjadřují nejčastěji prostředky lexikálními. Omezeně se užívá i prostředků gramatických, a to slovotvorných a některých typů větných konstrukcí. Mezi lexikální prostředky patří: vlastní modální slovesa, modální slovesa v širším smyslu a modální výrazy. Souhrnně je nazýváme modální modifikátory. Mohou tvořit součást složeného přísudku (Příruční mluvnice češtiny 2003, s. 533).

Volní modalita je v našem textu vyjádřena nejčastěji infinitivem s určitým tvarem modálních sloves ***moci***, ***míti***, ***směti***, ***chtíti***, ***musiti***. Můžeme se setkat i s případy, kdy je volní modalita vyjádřena i jiným než modálním slovesem, a to nejčastěji slovesem ***dáti***. Kdybychom hledali modální významy, pak například u těchto případů je vyjádřena možnost (v posledním případě spíše hodnota dovolení): *z toho že potom se lehce poznati může* (s. 237), *tak abych tím spíšej a lépej mohl spatřiti a poznati* (s. 237), *nebo jak se*

jenom dá slyšeti o nejakým pohoršení (s. 245), *do propasti pekelné skok zabránit mohla* (s. 255), *směla svého nebeského ženícha Krista Ježíše za to prosit a žádat* (s. 255). Modální sloveso ***míti*** v těchto případech vyjadřují očekávanost: *dobrý oumysl míti a zachovati máme* (s. 237), *mám-li se znovu pustit do toho začatého a nedokonalého boje* (s. 248). Sloveso ***chtíti*** pak vyjadřuje záměr: *kdybych chtěl o všech ctnostech svatého Martina s vámi jednati* (s. 239), *chci rád ještě o spasení mých blížních se starat* (s. 254). Nezbytnost je vyjádřena modálním slovesem ***musiti*** a též slovesem ***dáti***: *jakožto biskup a duchovní pastýř musí někdy odpovídat* (s. 247), *tehdy dejte sobě čísti knihu o životech svatých* (s. 244), *o jednomkaždým spravedlivý křesťanu se v pravdě řícti musí* (s. 247).

7. 2. Syntax vět jednoduchých

Věty jednočlenné neslovesné (tzv. větné ekvivalenty) jsou zastoupeny větou vokativní. *Muži boží a věrný pastýři a biskupe!* (s. 245), *Ach, laskavý otče a Bohu milý starče* (s. 254). Setkáme se i s větami jednočlennými slovesnými: *jak na to náleží* (s. 237), *neb co se pánův malířův týče* (s. 237), *byť tomu vpravdě tak nebylo* (s. 238), *ať již tedy při tom zůstane* (s. 239), *tak jest a nejináče* (s. 240), *ach, bylo byl mnoho o tom co mluviti* (s. 243). Věta jednočlenná neslovesná je doložena v případě frazeologismu: *Všeho dobrého do třetice* (s. 247) a v případě: *darmo nic* (s. 250).

7. 3. Větné členy

7. 3. 1. Podmět

Podmět je v textu nejčastěji vyjádřen syntaktickým substantivem v nominativu. Nijak se tím tedy neliší od dnešního úzu. V kázání druhém se objevuje i genitiv: *nezůstalo vymalovaného a vyhotoveného* (s. 248), *bázně nejni v lásce* (s. 257). Častá je také vedlejší věta podmětná: *ne všecko, co se blyští, jest zlato* (s. 238); *nejni, kdo by nás upřímně dosti zastal* (s. 245); *ten, kdo se nás dotkne, dotýká se zřetedlnice oka mého* (s. 245), *známo a povědomo bude všem, že svatý Martin* (...) *plášť kordem na dva dělí* (s. 249), *kdo se bojí, nejni dokonalý v lásce* (s. 257).

Původce děje může být vyjádřen genitivem s předložkou *od/ ode*: *od všeho lidu v srdcích požádán jest* (s. 241), *od dvouch silných mužů za ramena popaden* (s. 242), *od Boha jemu byl dán* (s. 248), *od církve svatý* (s. 253), *ode všeho lidu a kněžstva za*

biskupa a milého pastýře volen a vyhlášen jest (s. 242), *ode všech* (s. 251). Jiným příkladem je: *z poručení svého vrchního* (s. 241).

V kázání (a to nejen v tomto, ale v barokních kázáních obecně) se setkáme s elipsou podmětu. V textu jsou dlouhé odstavce, kde není podmět vyjádřen. Důvod je čistě stylistický. Nebylo by vhodné, kdyby se každé větě opakoval tentýž podmět. *Když pak ale jakožto exorcista svůj duchovní ouřad s ne brzy vídanou horlivostí zastával a jsouc střídmě, čistě a svatě živ, ze všelikých zlým, nečistým duchem posedlých těl k nemalému podivední všeho lidu svým zaklínáním a horlivou modlitbou ďábly vymýtal, z poručení svého vrchního dohnán jest většího posvěcení přijmouti, takže posledně pro množství divův a zázrakův, které Bůh všemohoucí skrz ruce svatého Martina v lidu činil, učiněn jest knězem, neb nejen toliko skládaje na nemocné ruce své, od rozličných neduhův a nemocí jich osvobozoval, ale i také již mrtvým s svou vroucnou modlitbou život jest navrátil a z mrtvých zkřísil* (s. 241). Přesto se však můžeme setkat s pasážemi, kde se tentýž podmět vícekrát opakuje. Děje se tak hlavně ve větách, ve kterých by posluchač mohl snadno ztratit přehled o tom, co je vůbec podmět: *Svíce těla tvého jest oko tvé, bude-li oko tvé sprostné, tělo tvé bude světlé, pakliť bude nešlechtné, také tělo tvé bude tmavé* (s. 239).

7. 3. 2. Přísudek

V textu se (stejně jako dnes) zcela běžně vyskytuje přísudek slovesný: *nemeškal svatý Martin* (...) *vytrhl z pošvy kord* (...) *plášť svůj na dvý rozdělil* (s. 240). Velmi frekventované je pasivum: *dohnán jest většího posvěcení přijmouti* (s. 241), *učiněn jest knězem* (s. 241), *v srdcích požádán jest* (s. 241), *čistý a jasný zrak zachován jest* (s. 257).

Přísudek jmenný se sponou je stejný jako dnes. Oproti dnešku se však v textu více vyskytuje genitiv vlastnosti: *jaké podoby a barvy byly oči jeho* (s. 238), *jak dobré a čisté mysle byl svatý Martin* (s. 240), *takových povah a takového přirození byl* (s. 241), *ta neb druhá osoba byla libého a krásného obličeje a tváře* (s. 244). Substantivum může v predikativu stát i v nominativu singuláru: *je-li pak asi ten chudý žebrák svatého Martina jeho bratr, aneb aspoň jeho blízký krevní přítel, neb* (...) *dobrodinec, neb* (...) *služebník* (s. 250). Ojedinělý není ani instrumentál substantiva: *abys byl před trůnem božím silným jejich orodovníkem* (s. 246). Jako predikativum je časté i adjektivum: *tak vysokého církevního ouřadu nebyl hodný* (s. 241), *pokud jsem platný a potřebný* (s.

254), *pokud by k tomu schopná byla* (s. 255). Adjektivum může být i ve jmenném tvaru: *byli jsou před Bohem vzáctni a mili* (s. 243), *budu hotov* (s. 248).

Shoda přísudku s podmětem se od dnešní normy většinou neliší, přesto však najdeme případy jako tento: *pročež i také skutky, které snad mnohým ovšem darebni se zdáli býti* (...) *byli jsou před Bohem vzáctni a mili* (s. 243), v jiném případě pak: *mnohé naší skutkové se zdály dobré a chvalitebné* (s. 240). Vyzdvihla bych ještě případy, kdy několikanásobný podmět má sloveso v singuláru: *pokora a poníženost svatého Martina všem příliš dobře známá byla* (s. 241); *čelo, oči a tvářka častěj škodí a bývá lhářka* (s. 238). Není to však obvyklé. Ve druhém případě se zřejmě jedná o frazeologismus.

V textu je přímo až nápadné nadměrné užívání několikanásobného přísudku. Slovesa v několikanásobném přísudku jsou si však dosti často po obsahové stránce velmi podobná. Autorovi by tudíž stačilo použít jediné sloveso. Takových případů najdeme v textu velmi mnoho, proto uvádím pouze některé příklady: *přednesu a ukážu* (s. 238), *v jeho srdci přebývá a vězí* (s. 238), *bývá oklamané a ošizené oko naše* (s. 238), *představuje a přednáší* (s. 239), *přikrýl a přiodíl* (s. 240), *držejí a mají* (s. 240), *silně na to tlačil a o to usiloval* (s. 241), *život jest navrátil a z mrtvých zkřísil* (s. 241), *prosil a žádal* (s. 241), *důstojnost jsi nabyl a dosáhl* (s. 242), *volen a vyhlášen jest* (s. 242), *velice slzí a pláče* (s. 242), *cílilo a směřovalo na chválu boží* (s. 243), *hájil a bránil* (s. 245) atd.

7. 3. 3. Předmět

Ve funkci předmětu se převážně objevuje substantivum. Oproti dnešní češtině je však odlišná rekce některých sloves a v závislosti na tom se liší i pád, ve kterém se předmět nachází.

Genitivní vazbu mají slovesa v tomto případě: *neužívaje žádného osob rozdílu* (s. 245), *nezakusil jsi snad ani jeden den náležitého odpočinutí* (s. 254), *žádáš nových starostí, nových prácí* (s. 255).

Dativní vazba je v těchto případech: *nabízí* (= vybízí, vyzývá) *k milosrdným skutkům* (s. 240), *znám se k tomu, že...* (s. 244) a vazba akuzativní: *proukážu jeho dobré mysle svatou sprostnost* (s. 239), *za křesťanskou svatou almužnu žádal* (s. 240), *žádal za malé povstání* (s. 240), *za ten křesťanský skutek velice prosil a žádal* (s. 241), *nic na to mnozí nepozorují* (s. 245).

Další vazby, které se liší od dnešní normy, jsou: *jak na to náleží* (= patří, sluší se)...(s. 237), *křesťanský skutek nad tím nahým žebrákem prokázal* (s. 241), *nejni, kdo by nás upřímně dosti zastal* (dnes: kdo by se nás zastal)... (s. 245), *on tak velice po spasení lidských duší horlí* (s. 255), *přestal od malování* (s. 257).

Vedlejší věty předmětné mají v textu hojné zastoupení a jsou zcela v souladu s dnešní normou. Uvedu zase jen několik případů: *znamenám, že se jaksi dolu kloní k jakémus žebráčkovi* (s. 237), *viděl a věděl, jaké podoby a barvy byly oči jeho* (s. 238), *čtu o tom muži božím, že ...* (s. 254), *on vidí to, co naše oko na ďáblu nevidí* (s. 256).

7. 3. 4. Přívlastek

Ze všech větných členů se v kázání o svatém Martinu objevuje nejvíce právě přívlastek. Několikanásobné nebo postupně rozvíjející přívlastky jsou vysoce frekventované: *ve všech skutcích a činech našich pravý a čistý, dobrý oumysl* (s. 237), *mysl naše s pravou a živou vírou* (s. 238), *jakýsi chromý, chudý a nahý žebráček* (s. 240), *život jeho byl jest ctnostný, čistý a svatý* (s. 244), *tvůj dobrý oumysl sprostný, upřímný, čistý* (s. 244), *zmužilé a hrdinské skutky svatého Martina* (s. 247), *dvě sprostné a čisté, krásné a jasné, věrné a stejné oči* (s. 249), *všech pomazaných královských a císařských hlav* (s. 253). Vyjádření přívlastku vedlejší větou je též hojně zastoupené. Jen pro úplnost uvedu některé příklady: *také skutky, které snad mnohým ovšem darebni se zdáli býti* (s. 243), *oumysl, kterýž ve všech činech svých žádal chválu Stvořitele svého* (s. 243), *ty jsi ale muž, který si nad otrhaným a polonahým žebráčkem se slitoval* (s. 245), *vlastní láskou, kterou my k sobě máme* (s. 252), *horlivé lásky, kterou k svým ovčičkám nešeš* (s. 255).

7. 3. 5. Přístavek

Přístavek se v kázání sice vyskytuje, nejde však o žádné složité, bohatě rozvité konstrukce. *skrz co by se Kristu Ježíši, Spasiteli svému, nejvíce líbiti mohl* (s. 240), *jistý měšťan, Ruricius řečený, vynalezl* (s. 241), *v Synu božím Kristu Ježíši, Spasiteli našem, ...* (s. 243), *vysoce učený Ribadineira, z Tovaryšstva Pána Ježíše ctihodný kněz, ...* (s. 251), *jehožto Bůh, všech věcí Stvořitel, ...* (s. 252).

V textu jsem našla též vysvětlující přístavek, který je navázán adverbiem ***totiž***: *dlouhý čas jest nechtěl než toliko exorcistou, totiž ďábla zaklínačem, zůstati* (s. 241).

Může jít také o překlad latiny do češtiny nebo naopak: *vidí on regale sacerdotium, pomazání kněžstva, ...* (s. 253), *to je špatný dvořák, špatný complementista ...*(s. 253).

7. 3. 6. Doplněk

Určit v textu správně doplněk bývá někdy problematické. Navíc můžeme doplněk zaměnit za příslovečné určení průvodních okolností.

V Příruční mluvnici češtiny najdeme, že doplněk je termín, jímž označujeme takové doplnění slovesa v jakékoli jeho formě a větněčlenské platnosti, které se současně vztahuje i k některému z participantů implikovaných v sémantické struktuře tohoto slovesa a shoduje se s výrazem, kterým může být tento participant označen. Z významového hlediska označuje doplněk průvodní okolnost nebo stav či vlastnost, kterou má někdo nebo něco, ve větě pojmenovatelné podstatným jménem nebo zájmenem, za děje vyjádřeného slovesem. Po stránce sémantické není tedy příliš velký rozdíl mezi doplňkem a příslovečným určením průvodních okolností. Rozdíl mezi oběma větnými členy vyplývá vlastně v první řadě z jejich formy: shodné určení průvodního stavu, vyjádřené adjektivem, je doplňkem, neshodné, vyjádřené adverbiem, naopak příslovečným určením. Právě různost formy způsobuje, že oba větné členy nejsou ani významově synonymní zcela. (Příruční mluvnice češtiny 2003, s. 486)

V textu najdeme doplněk substantivní i adjektivní. Doplněk se objevuje po předložce ***za***: *za duchovního pastýře a biskupa* (...) *požádán jest* (s. 241), *za biskupa a milého pastýře volen jest* (s. 242), *za jednoho fantastu a za jednoho pokrytce vyhlašoval* (s. 251). Častý je doplněk po ***jakožto***: *v svém kázaní jakožto nad jiné obzvláštnější* (s. 239), *když pak ale jakožto exorcista svůj duchovní úřad* (...) *zastával* (s. 241), *jakožto biskup a duchovní pastýř musí někdy odpovídat* (s. 242), *na svým duchovním tovaryšovi jakožto pomazaným a posvěceným knězi* (s. 254).

Přechodníkové konstrukce ve funkci doplňku jsou v těchto případech: *jsa tehdáž vojákem* (s. 240), *byvše* (...) *dokona vyučený* (s. 241), *jsa pak učiněn biskupem* (s. 242), *jsa raněn nežitem* (s. 251), *maje duši rozumnou a nesmrtedlnou* (s. 251). Vedlejší věta doplňková se objevuje zřídka. Podařilo se mi však najít doplněk tvořený deverbativním adjektivem z přechodníku přítomného: *koho z nich víš v* (...) *žaláři se trápicího* (s. 246).

7. 3. 7. Příslovečné určení

Příslovečná určení jsou ve většině případů vyjádřena substantivem, adverbiem nebo předložkovou vazbou.

Příslovečné určení času je nejčastěji vyjádřeno takto: *obzvláště v tyto časy* (s. 238), *maje času jednoho kázati* (s. 238), *právě i já dnes říci mohu* (s. 238), *dnešního dne* (s. 239), *při poslední hodince* (s. 243), *na věky věkův* (s. 246), *toho dne nejprvnější kázaní* (s. 247), *jednal jsem* (...) *více než hodinu* (s. 248), *roku 1722* (s. 248), *maloval jsem celou hodinu* (s. 248), *před dvouma letma* (s. 248), *zdaliž budu mocti dnes* (s. 249). Dále autor užívá tato časová adverbia: *častěji/ častěj*, *na tenkráte/ tenkráte*, *tehdáž/ tehdy*, *teprv*, *dřívej*, *posledně*, *pojednou*, *až posaváde*, *časem*, *zatím*, *po prvníkráte*, *znejprvka*, *brzy*, *někdy*.

Příslovečné určení místa se neliší od dnešního stavu. Za zmínku stojí pouze tato vyjádření: *Mezitím stojí mně trošku podál* (s. 237), *jel* (...) *skrz bránu* (s. 240).

Příslovečné určení způsobu je vyjádřeno buď předložkovým, a nebo bezpředložkovým instrumentálem: *přioděný s tím dílem pláště* (s. 241), *s svou vroucnou modlitbou život jest navrátil* (s. 241), *voddělat s nějakou prácí* (s. 250)*/ se dějou a konají neupřímným k Bohu oumyslem* (s. 240), *konal to dobrým, upřímným oumyslem* (s. 243). Další neobvyklé vazby jsou: v akuzativu *skrz ten skutek dokázal* (s. 240), *rozdělil na dvý* (s. 240), v lokálu *po ovoci neb skutkův poznáte je* (s. 238), *hanlivýma a potupnýma slovy potkal* (s. 251).

Příslovečné určení příčiny je nejčastěji vyjádřeno předložkovou vazbou: *a to nejvíce z příčiny té, že dnešní svaté evanjelium* (s. 239), *z té příčiny já taky záhy povídám, že tomu pravému* (s. 249), *příčina největší toho laskavého jednání jest, že svatý Martin* (s. 252).

7. 4. Slovosled

Slovosled je určován především rolí jednotlivých větných členů v aktuálním členění, ale uplatňuje se v něm také rytmický princip, ovlivňuje jej i gramatická stavba výpovědi a jiné okolnosti. V oznamovacích větách je základní slovosled podmět - přísudek - předmět. To je pořadí objektivní (Příruční mluvnice češtiny 1996, s. 645). Při utváření perspektivy výpovědi při pořádku subjektivním se ovšem uplatňují velmi výrazně prostředky zvukové. Tento fakt se týká zvláště útvarů určených k přednesu, tedy druhé větvě publikované barokní prózy, především projevů homiletických (Janečková 2006).

Kázání o svatém Martinu se vyznačuje poměrně dlouhými souvětími. Podmět stojí jen málokdy za začátku věty. Častěji se vyskytuje uprostřed nebo může stát až téměř ke konci věty (před slovesným tvarem): *A z toho že potom se lehce poznati může, jakých přirozených náchylností a complexí ten takový člověk jest* (s. 237), *Neb zdaliž opět vůbec známé u študentův přísloví nejni* (s. 238). Mezi podmětem a přísudkem mohou být ještě další větné členy (někdy i celé věty): *Věrný služebník boží a velký v světě divotvorec, též vysoce osvícený muž z řádu kazatelského sanctus Vincentius Ferrerius, maje času jednoho kázati o svatém Martinu, k svým milým posluchačům takto pravil* (s. 238). Přísudkové sloveso stojí obvykle až na samém konci věty: *kdežto jej jakýsi chromý, chudý a nahý žebráček za křesťanskou svatou almužnu žádal* (s. 240), *Kristus Ježíš přioděný s tím dílem pláště v tu noc se mu uprostřed anjelův v velkým blesku ukázal* (s. 241), *to vyřknouce, libým a veselým obličejem a jasnou tváří svou duši Stvořiteli svému navrátil* (s. 256).

Na konci vět se někdy setkají dvě slovesa, ojediněle i tři: *to jak jsem uměl a mohl, jsem vymaloval* (s. 244), *chci rád* (...) *se starat a pracovat* (s. 254), *počali plakat, kvílet a naříkat* (s. 254). O této problematice jsem se již zmínila v kapitole Větné členy: Přísudek. Na konci vět stojí i infinitiv: *jemu mého srdce žádost důvěrně přednesti* (s. 244), *všelikou nezbednost prováděti a Bohu se rouhati* (s. 246).

Přívlastek shodný stojí ve větě buď před nebo za řídícím substantivem: *tvůj dobrý oumysl* (s. 244), *biskupský pluviál a nešporní plášť* (s. 245), *při službách božích* (s. 245), *boj silný* (s. 247), *v kapitole čtvrté* (s. 248), *v smyslu duchovním* (s. 249). Vyskytnou se i oba případy: *Věrný služebník boží* (s. 238). Při tak vysokém počtu přívlastků dochází k případům, kdy se u jednoho substantiva setká shodný přívlastek s přívlastkem neshodným. Obvykle pak stojí shodný přívlastek před řídícím substantivem a neshodný za substantivem: *slušnou čest Boha Stvořitele* (s. 240), *jedným dílem pláště* (s. 240). Jsou však i případy, kdy přívlastek neshodný stojí před řídícím substantivem: *jaké barvy oko* (s. 237). Výjimečná nejsou ani spojení typu: *v Pánu usnulého malíře* (s. 237), *těla svého ustavičné mrtvení* (s. 238), *neupřímným k Bohu oumyslem* (s. 240), *svou marnou u světa chválu* (s. 240), *o tom hrdinském svatého Martina boji* (s. 248). Stejně jako mezi podmětem a přísudkem, tak i mezi přívlastkem a řídícím substantivem mohou stát další větné členy.

Jednotnou (a v textu důsledně dodržovanou) podobu mají spojení: *Kristus Ježíš*, *v Kristu Pánu*, *Spasitel Kristus Ježíš*, *v Synu božím Kristu Ježíši*, *z Tovaryšstva Ježíše*.

Zájmena ***tvůj*** a ***náš*** se objevují v postpozici: *svíce těla tvého jest oko tvé* (s. 239), *bývá oklamané a ošizené oko naše* (s. 238), *zde na zemi život náš* (s. 239), *bude-li tedy oko naše* (s. 239), *sprostný a dobrý oumysl náš* (s. 243). Přivlastňovací zájmeno ***jeho*** se spíše objevuje v antepozici: *co v jeho srdci přebývá* (s. 238), *jeho nahé tělo přikrýl a přiodíl* (s. 240), *nejni-li jeho celá mysl* (s. 242), *mnohý jeho skutky a činové* (s. 243). Neplatí to však vždy: *kam stále jest cílilo a jedině směřovalo oko aneb mysl jeho* (s. 240). Zájmeno ***sám***, ***samý*** se též objevuje jak a antepozici tak v postpozici: *o samé čisté sprostnosti* (s. 239), *k samému Bohu obrácená* (s. 240), *sám jedinký toliko svatý Martin* (s. 242) / *k Bohu samému cílicí* (s. 242).

Rytmus věty ovlivňuje především postavení jednoslabičných, řidčeji i dvojslabičných nepřízvučných příklonek. Příklonky jsou stálé a nestálé. V dnešním jazykce stávají příklonky za prvním přízvučným celkem ve větě. Pokud tedy první pozici obsazuje rozvitý větný člen, infinitivní konstrukce nebo věta, umisťují se příklonky tak, aby nerozdělily výrazy, které tvoří jeden větný člen, infinitivní konstrukci nebo větu. Poměrně přesně je určeno vzájemné pořadí jednotlivých (zvláště stálých) příklonek, pokud se jich ve výpovědi objeví víc. Na jejich postavení ovšem nemá vliv jen rytmus, ale také jejich slovnědruhová příslušnost, morfologický tvar, u nestálých příklonek i aktuální větné členění (Příruční mluvnice češtiny 2003, s. 647).

V našem textu se příklonka ***-li*** objevuje (jako dnes) za slovesným tvarem: *chcete-li, bude-li, nejni-li, mám-li, je-li, vidí-li, milujete-li*. Hojně se užívá i konkurenčních spojení: ***pakli, zdaliž, jestli***. Tvary neplnovýznamového slovesa ***být***, morfy ***bych***, ***bys*** apod. stojí ve většině případů za plnovýznamovým slovesem: *nepostačil by mně k tomu čas* (s. 239), *spatřil jsem zajistě na něm oko rovné* (s. 239). Záleží však skutečně na aktuálním větném členění, ve vedlejších větách může totiž stát před plnovýznamovým slovesem (za spojkou/ spojovacím výrazem): *zdaliž bych bezpečně mohl z toho zavřít* (s. 238). Totéž se týká zvratného zájmena ***se***. Buď stojí před nebo za plnovýznamovým slovesem: *co se pánův malířův týče* (s. 237), *se lehce poznati může* (s. 237), *za upřímnost a sprostnost se velice stydí* (s. 238), *mnohé naší skutkové se zdály dobré* (s. 240), *více se marně lidem nežli Bohu zalíbit* (s. 240) / *i obrátím se* (s. 237), *podívám se mu* (...) *do očí* (s. 237). Příklonné ***'s*** jsem v textu nenašla.

7. 5. Syntax souvětí

V této kapitole bych se ráda zaměřila především na spojovací prostředky v souvětí. Souvětí podřadné je v našem kázání častější než souvětí souřadné.

7. 5. 1. Spojovací prostředky podřadící

Velmi frekventovanou spojkou ve vedlejších **větách předmětných** je spojka *že*, a to nejen ve vedlejších větách předmětných. Nejčastěji se po ní objevuje indikativ: *zdaliž bych bezpečně mohl z toho zavřít,* ***že*** *jest on takových povah a takového přirození byl* (s. 238), *dostiť jest jemu na tom,* ***že*** *on skrz ten skutek dokázal, kterak v škole křesťanské prospívá* (s. 240). Po spojce *že* se může objevit i kondicionál: ***že*** *by tak vysokého církevního ouřadu nebyl hodný* (s. 241), ***že*** *by pro svůj jaksi příliš svobodný a nehrubě příkladný život byl* (...) *k nemalému pohoršení* (s. 251).

Dalšími častými spojkami jsou *jak, kterak*: *podívám se mu,* ***jak*** *na to náleží, do očí, tak abych tím spíšej a lépej mohl spatřiti a poznati* (s. 237), *pozorůjme již teď,* ***jak*** *dobré*

a čisté mysle byl svatý Martin (s. 240), *hledí a považuje,* ***jak*** *jest těžká a nebezpečná* (s. 242), *což nevidíš,* ***kterak*** *se tobě teď v tvém krátkem plášti (jako z mysle strženému) posmívají* (s. 240), *svatý Martin upamatujíce se,* ***kterak*** *světa Spasitel Kristus Ježíš obzvláštně své milé křesťany učí* (s. 240), *nevěděli jsou,* ***kterak*** *by jej k tomu navedli* (s. 241). Spojení ***jak a kterak*** není v textu ničím neobvyklým: *přemejšlejí, jak a kterak by blížního svého mohli otrávit* (s. 238). Následovat po nich může indikativ nebo kondicionál.

Jako spojovací prostředky fungují i zájmena. Nejčastěji je to zájmeno *co* a *který*: *z jeho očí barvy poznám,* ***co*** *za náturu měl ten svatý muž* (s. 237), *ne všecko,* ***co*** *se blyští, jest zlato* (s. 238), *nelze z obličeje, očích člověka poznat,* ***co*** *v jeho srdci přebývá* (s. 238), *tázal se ho,* ***které*** *by bylo přikázaní první ze všech* (s. 249).

Souvětí s vedlejšími **větami přívlastkovými** je v textu velké množství: *varůjte se falešných proroků, kteříž přicházejí k vám v rouše ovčím* (s. 238), *co se pak týče oka levého, jenž vyznamenává lásku čistou k blížnímu, to oko dnes vymaluji a na světlo ukáži* (s. 249). Typické jsou také souvztažné výrazy ve větách řídících: *jsou mnozí, kteří se zevnitř na oko pěkně a laskavě stavějí* (s. 238), *moje řeč jen toliko bude aspoň z těch všech o jedné ctnosti, a to o té, kterou svatý Vincentius na svatém Martinu ze všech za první a nejpřednější počítá* (s. 239), *oko jeho hledí zprosta toliko jen na to, skrz co by se Kristu Ježíši, Spasiteli svému, nejvíce líbiti mohl* (s. 240), *když s svým nějakým nepřítelem mluvil, viděl on to, co my nevidíme* (s. 252), *abychom skrze jeho zásluhy a orodování nabyli tak dobrý a čistý zrak, jako jsou měli všickni ti, kteří chodě po této nebezpečné světa pouští* (s. 257).

V kázání se nevyskytují spojky *an* a *ješto*.

Souvětí s vedlejšími **větami příslovečnými** se o těch dnešních neliší. Věty **místní** se připojují vztažnými příslovci: *jel spolu s jinými vojanskými kamarády skrz bránu města Abiano řečeného, kdežto jej jakýsi chromý, chudý a nahý žebráček za křesťanskou svatou almužnu žádal* (s. 240). Věty **časové** mají nejčastěji spojku *když*: ***když*** *byl ještě v křesťanské škole na cvíčení a nežli ještě křest svatý přijal* (...), *jel spolu s jinými vojanskými kamarády skrz bránu města* (s. 240), ***když*** *pak ale jakožto exorcista svůj duchovní ouřad s ne brzy vídanou horlivostí zastával* (...), *ze všelikých zlým, nečistým duchem posedlých těl k nemalému podivení všeho lidu svým zaklínáním a horlivou modlitbou ďábly vymýtal* (s. 241), ***když*** *na prosbu a žádost Ruricia* (...) *na tu cestu se odebral* (s. 242), ***když*** *pak* (...) *představená byla na stůl velká drahá nádoba plná tím*

nejvýbornějším vínem, císař tu nádobu aneb ten takový koflík postrčil svatému Martinu (s. 253). Dalšími spojkami v textu, kterými jsou připojeny vedlejší věty časové, jsou *jakmile* a *jak*: ***jakmíle*** *tehdy v Turonu biskup v Pánu usnul, ihned za duchovního pastýře a biskupa od všeho lidu v srdcích požádán jest* (s. 241), ***jak*** *bylo mého malování a mého kázaní konec, tehdy nezůstalo vymalovaného a zhotoveného než toliko svatého Martina jeho pravé sprostné a čisté oko* (s. 248).

Vět srovnávacích je v textu také velmi mnoho. Nejčastěji používanými spojovacími výrazy jsou *tak, jak* (*jako*): *jak mnoho se mohu pamatovat, tedy jsem tehdáž svatého Martina sobě a svým poslouchačům představil* ***tak***, ***jak*** *nám tuto přítomný obraz ukazuje* (s. 247), *buďtež vy tehdy dokonalí,* ***jako*** *i Otec váš nebeský dokonalý jest* (s. 252), *on tak velice po spasení lidských duší horlí a plápolá právě* ***tak***, ***jako*** *jest někdy horlila svatá panna* (s. 255).

Věty účinkové jsou nejčastěji připojeny spojkami *že*, *tak že*: ***tak*** *jasné a krásné bylo oko,* ***že*** *jistě i krásná byla celá tvář jeho* (s. 244).

Základní spojkou **vět účelových** je (stejně jako dnes) spojka *aby*. Následuje po ní vždy kondicionál: *napomenutí dal,* ***aby*** *svůj rozpustilý život napravil* (s. 251), *modlte se za ty, kteří vám protivenství činí a utrhají vám,* ***abyste*** *byli synové Otce svého* (s. 252), *podal svému tovaryši,* ***aby*** *koštoval* (s. 253). Spojka *aby* se objevuje nejen ve větách účelových, ale i ve vedlejších větách podmětných: *lépe by bylo,* ***abych*** *mlčel* (s. 239), dále pak předmětných: *žádal,* ***aby*** *svatý Martin tu cestu vážil* (s. 241), *žádali,* ***aby*** *pak svou jasnou tvář obrátil* (s. 243), *dovolte,* ***abych*** *mohl trošku s svatým Martinem upřímně porozprávěti* (s. 244), a také ve vedlejších větách přívlastkových: *daná jest mně opět nová příležitost zde,* ***abych*** *o svatém Martinu něco víc mluvil* (s. 248).

Základní spojkou **vět příčinných** a **důvodových** je *protože* a *poněvadž*: *život náš, bude zatmělý a hříšný,* ***poněvadž*** *skrze tmy rozumějí* (s. 237), *svatý Martin na to nemyslí,* ***poněvadž*** *sprostná mysl svatého Martina jest jedině k samému Bohu obrácená* (s. 240), *při nás nejni ten jasný zrak,* ***protože*** *při nás není ta čistá a upřímná láska* (s. 250), *do mnohem větší vážnosti přišel nežli prve,* ***poněvádž*** *jsou viděli a poznali cosi vícej božího nežli světského na svatém Martinu* (s. 254). Příčina se vyjadřuje i těmito spojeními: *to nejvíce z příčiny té, že dnešní svaté evanjelium to thema a ten concept mně samo dává na ruku* (s. 239).

Vedlejší **věty podmínkové** mají nejčastěji spojku *-li*, která v některých případech může být zesílena částicí *-ť*. Částice *-ť* se píše zpravidla dohromady za prvním slovem

ve větě. Může to být sloveso, ale i kterékoli jiné slovo: ***bude-li*** *tedy oko naše sprostné, to jest,* ***bude-li*** *mysl naše sprostná a čistá* (s. 239), ***bude-li*** *oko tvé sprostné, tělo tvé všeckno bude světlé,* ***pakliť*** *bude nešlechetné, také tělo tvé bude tmavé* (s. 239), ***je-li*** *pak asi ten chudý žebrák svatého Martina jeho bratr* (s. 250), ***milujete-li*** *ty, jenž váš milují, jakou odplatu míti budete?* (s. 252).

Vedlejší **věty přípustkové** se v textu vyskytují poněkud méně než všechny ostatní. Nejčastěji jsou připojeny spojkou *byť*: ***byť*** *krásně před světem mnohé naší skutkové se zdály dobré a chvalitebné, nicméně jestliže se dějou a konají neupřímným k Bohu oumyslem, takže to duchovní oko naše, to jest mysl naše, více tudy hledá svou marnou u světa chválu nežli slušnou čest Boha Stvořitele a Spasitele svého* (s. 240), *bídný ďábel nemá tolik moci a síly, aby on tu šňůrku* (***byť*** *krásně, jak chtěl, proti člověku, jenž v Boha doufá, se zpínal a sápal*) *na dvý mohl přetrhnout, ach nemůže* (s. 256). Věta podmínkově-přípustková je dále doložena v těchto případech: *avšak kdybych i krásně měl zde před očina pravý a náležitý contrfect aneb svatého Martina životně vypodobňující obraz, přitom viděl a věděl, jaké podoby a barvy byly oči jeho, zdaliž bych bezpečně mohl z toho zavřít, že jest on takových povah a takového přirození byl* (s. 238), *můj obraz vyhotovený a domalovaný nejni, neb ačkoliv že sem poněkud o rozličných ctností svatého Martina zmínku malou učinil, tehdy všecko to zůstává nevyděłané a zprosta jen toliko podmalované krom jedinkého pravého oka* (s. 244).

Zastoupeny jsou i **věty výjimkové**. Typická je spojka *leč*: *darmo nic, takže ani ten mízerný troník mnohý křesťan dřívej žebráku nepodá*, ***leč*** *žebrák připoví, že se za něho tolik a tolik Otčenášův a Zdrávas pomodlí* (s. 250).

7. 5. 2. Spojovací prostředky souřadící

Základní spojkou **slučovací** je stejně jako v dnešním jazyce spojka *a*: *dejte sobě čísti knihu o životech svatých* (...) ***a*** *tam celou osobu jeho, to jest celý život svatého Martina obšírněj vypsaný najdete* (s. 244), *i dal jsem se rychle do malování a myslil jsem sobě, když já jen svatého Martina jeho sprostné a čisté oko náležitě trefím* (s. 248). Spojka *i* spojuje spíše větné členy (viz kapitola Spojky). Spojku *i* najdeme spíše jako součást vícedílného spojovacího výrazu: ***jako*** *malíř* (...), ***tak*** *také* ***i*** *kazatel* (s. 244). Spojka ani není tak frekventovaná a objevuje se po záporu: *ne každý, který líbou tvář ukazuje, dobře myslí,* ***ani*** *zas taky ten, který škaredě hledí, proto druhého nenávidí* (s. 238).

Najdeme i složený výraz ani - ani: *nic takového neslyším,* ***ani*** *že byl byl jeho krevní přítel,* ***ani*** *jeho bývalý dobrodinec* (s. 250).

Pro **poměr odporovací** jsou (stejně jako dnes) typické spojky ***ale, však***: *ne vždycky, jak se co naším smyslům zdá, jest vpravdě to takový,* ***ale*** *mnohomnozstvíkráte bývá oklamané a ošizené oko naše* (s. 238), *to viděl svatý Martin, my* ***však*** *to nevidíme* (s. 257), *bylo by mnoho o tom co mluviti, čas* ***ale*** *je k tomu krátký* (s. 243). Na posledním citovaném příkladu dobře vidíme, že spojka *ale* se nachází až na druhém místě. Jedná se o typický rys barokních textů, kdy další větné členy bývají předsouvány před spojku/ spojovací výraz. Stejně tak spojka *ale* se často objevuje ještě ve spojení s *pak*. Málokdy ale stojí hned na prvním místě ve větě: *jemu otcovské napomenutí dal, aby svůj rozpustilý život napravil, na svůj stav a povolání lépej pamatoval a své zlé mravy v lepší proměnil; Brictius* ***pak ale*** *to takové napomenutí velmi nevděčně jest přijal* (s. 251). Další odporovací spojkou, která se ale nevyskytuje tak často, je spojka *nýbrž*: *Martinové oko nehledí na to, že přítomné shromáždění lidu jej v takové vážnosti a počestnosti má,* ***nýbrž*** *sobě myslí, aby pro zanedbání neb přehlídnutí náležité správy svých sobě svěřených ovčiček lehce neztratil sám sebe* (s. 242). Spojka *a* se také objevuje v poměru odporovacím: *nemeškal svatý Martin* ***a*** *s velikou radostí vytrhl rychle z pošvy kord* (s. 240), *jsou mnozí, kteří se zevnitř na oko pěkně a laskavě stavějí,* ***a*** *v srdci zatím přemejšlejí, jak a kterak by blížního svého mohli otrávit* (s. 238).

Poměr stupňovací se sice v kázání moc neobjevuje, ale přesto najdeme příklady, a to s výrazem *nejen - ale i* (zesílené ještě slovem *toliko/ netoliko*): *neb* ***nejen toliko*** *skládaje na nemocné ruce své, od rozličných neduhův a nemocí jich osvobozoval,* ***ale i*** *také již mrtvým s svou vroucnou modlitbou život jest navrátil* (s. 241), *ty jsi muž, který jsi* ***nejenom toliko*** *na churavé a nemocné kladl ruce, a dobře se měli,* ***ale i*** *také, dotknouce se již mrtvých těl, je zase z mrtvých vzkřísil* (s. 246), ***netoliko*** *jen církve svaté katolické zjevní nepřátelé* (...), ***ale i*** *ti, kteří se pravýma katoliky býti praví* (s. 245). Neobvyklý není ani výraz *nejen* (*toliko*) - *anobrž*: *vidí totižto, že on* ***nejen toliko*** *jeho spolublížní,* ***anobrž*** *že skrz dosáhnuté posvěcení kněžstva ten nejbližší a každodenní přístup k oltáři sobě od Boha propůjčený má* (s. 254). Spojka *ba* je častá: *v srdci zatím přemejšlejí, jak a kterak by blížního svého mohli otrávit, nelze tedy, ach, nelze z obličeje, očích člověka poznat, co v jeho srdci přebývá a vězí,* ***ba*** *jistě ne, obvzláštně v tyto časy, kdežto již mnozí křesťané za upřímnost a sprostnost se velice stydí* (s. 238). V poměru stupňovacím se může objevit i spojení *a co víc*: *všecka řehola pro takovou*

jednu prašivou ovci za nečisté se drží. ***A co víc****, v tyto časy sami mnozí katolici mnohém hůřej mezi sebou o duchovních rozmlouvají* (s. 245).

Poměr vylučovací má základní spojku *nebo/ anebo*: *žádali, aby pak svou jasnou tvář obrátil na jednu neb druhou stranu,* ***anebo*** *aby aspoň sobě nechal pod hlavu dát vyšší polštář* (s. 243). Doloženo je i spojení *buďto - anebo*: *musí se nám* ***buďto*** *spolu s intresem aneb ourokem zasej to navrátit a složit,* ***anebo*** *musí se to s nějakou prácí a dílem nám zasej voddělat* (s. 250).

Poměr důsledkový také lze v textu doložit: *ne všecko, co se blyští, jest zlato, tak taky ne každý, který líbou tvář ukazuje, dobře myslí, ani zas taky ten, který škaredě hledí,* ***proto*** *druhého nenávidí, ale skutkové ti ukazují a dokazují přítele neb nepřítele* (s. 238). Ve funkci důsledkové spojky najdeme i příslovce *tedy*: *jsou mnozí, kteří se zevnitř na oko pěkně a laskavě stavějí, a v srdci zatím přemejšlejí, jak a kterak by blížního svého mohli otrávit, nelze* ***tedy****, ach, nelze z obličeje, očích člověka poznat, co v jeho srdci přebývá* (s. 238). Klasickými důsledkovými spojkami jsou však *proto*, *a proto*: *všickni zde na světě vojáci a bojovníci sme* (...), ***proto*** *také, vypravujíce já zmužilé a hrdinské skutky svatého Martina, ukázal jsem tehdáž, jak velký a silný boj jest od Boha jemu byl dán proti světu* (s. 247), *tohle svatý Martin měl jest stále vždy na očích,* ***a proto*** *také, když s svým nějakým nepřítelem mluvil, viděl on to, co my nevidíme* (s. 252). Spojka *takže* se v textu vyskytuje nejčastěji v poměru důsledkovém: *potupné slova z ust svých vypouštějí,* ***takže*** *skrze to již v tyto časy kněžstvo a duchovenstvo u mnohých velmi v nevážnost a v lehkost přivedené jest* (s. 245), *darmo nic,* ***takže*** *ani ten mízerný troník mnohý křesťan dřívej žebráku nepodá* (s. 250), *oči naše nepořádnou vlastní láskou, kterou my k sobě máme, jsou jako nějakou mázdrou obtažené,* ***takže*** *je nám těžko poznat, zdali máme tak dobře nepřítele jako přítele láskou křesťanskou milovati* (s. 252).

Příslovce *pročež* také patří mezi důsledkové spojovací prostředky: *kdybych chtěl všecky ctnosti vám vypsati svatého Martina, čas by mně k tomu nestačil,* ***pročež*** *na tenkráte jen toliko patero jeho obvzláštních ctností přednesu a ukážu* (s. 238), *pokora a poníženost svatého Martina všem příliš dobře známá byla, nevěděli jsou, kterak by jej k tomu přivedli, aby on tu takovou povinnost na sebe přijal.* ***Pročež*** *jistý měšťan* (...) *vynalezl jest tuto duchovní lest* (s. 241), *cokoliv jest na světě svatý Martin činil, konal to dobrým, upřímným oumyslem,* ***pročež*** *i také skutky, které snad mnohým ovšem darebni se zdáli býti* (...), *byli jsou před Bohem vzáctni a mili* (s. 243).

Typická spojka pro **poměr důvodový** je *neboť*: *pozoruje on vnitřního člověka vedle duše,* ***neboť*** *to krásné, čisté, sprostné a jasné oko svatého Martina to zná a vidí, jak jest jasná a krásná duše lidská jednohokaždého věřícího křesťana v stavu božské milosti postaveného* (s. 255). Spojka *neb* se v díle vyskytuje často, a to právě v poměru důvodovém: *svatý Martin něco více vidí, nežli vidějí oči naše,* ***neb*** *kdybychom my oči naše neměli mlhou světských žádostí všelijak zašlé a zakalené, tehdy bychom viděli tak dobře jako Martin* (s. 250), *svatého Martina oči nikdy žádná mlha svého vlastního interesse* (...) *nepřecházela, jako se děje s námi,* ***neb*** *my když co dobrého blížnímu prokazujem, tehdy se to nic nestává zadarmo* (s. 250).

Jelikož se jedná o text určený k promluvám, nese znaky mluvených projevů, a proto odchylky od větné stavby jsou pro něj zcela typické. **Parenteze** je nejčastěji oddělena čárkami, nebo se nachází v závorce. Může se jednat o obyčejné konstatování. Někdy je ze stejné linie děje, někdy jde o myšlenku z roviny jiné. Například: *malířům a veršovcům* (*byť tomu vpravdě tak nebylo*) *leccos projde* (s. 238).

Také **elipsa** není výjimkou. Jak již bylo zmíněno výše, obvyklá je elipsa podmětu. Někdy jsou však vypuštěny i další větné členy a pak může nastat situace, kdy je věta nesrozumitelná: *boj silný dán jest jemu, aby přemohl* (s. 247). V textu jsou mnohdy celé úseky, které jsou hůře srozumitelné.

V barokních textech se užívala tzv. **perioda**. Perioda je zvláštní druh složitého souvětí, skládající se zpravidla z dvou souměrných částí, z nichž každá tvoří sama složité souvětí. První část se nazývá předvětí (protasis), druhá závětí (apodosis). Klasická perioda (tzv. ciceronská) byla stavěna symetricky, přičemž obě části se skládaly ze stejného počtu vět a tvořily významový celek. Předvětí bývalo od závětí odděleno dvojtečkou, k vnitřnímu členění obou částí sloužily čárky, u rozsáhlejších period později také středníky. Celek byl uzavřen tečkou (periodon). Perioda byla oblíbena hlavně v antice, u nás v humanistické a barokní literatuře, zřídka i později, např. u Palackého, v současnosti má ráz archaismu (někdy úmyslného). Specifičností české humanistické periody je převažující umístění hlavní věty v předvětí a převažující interpozice vedlejších vět do vět hlavních, těmito rysy se liší od klasické periody latinské (ciceronské). Vedle klasické periody se objevují i periody tříčlenné (Encyklopedický slovník češtiny 2002, s. 313).

V našem kázání se jako perioda jeví: *Bude-li tedy oko naše sprostné, to jest, bude-li mysl naše sprostná a čistá a bude se s poznalou pravdou říditi, ukáže i na sobě a viděti*

dá čisté světlo pravé Kristové víry, tehdáž celé tělo naše bude jasné a světlé, chci říct: všecky naše skutky a činové celého života našeho budou ctnostný a Bohu milý; pakli ale oko naše bude nešlechetné, to jest, nebude-li mysl naše s pravou a živou vírou čistě se srovnávat a my s zkřiveným a nečistým oumyslem budeme skutky naše konat, více chtěje se líbiti lidem v světě nežli bohu, tehdy celé tělo naše, to jest celý všecken zde na zemi život náš, bude zatmělý a hříšný, poněvadž skrze tmy rozumějí se hříchové a všeliký blud, byť krásně tehdy před světem mnohé naší skutkové se zdály dobré a chvalitebné, nicméně jestliže se dějou a konají neupřímným k Bohu oumyslem, takže to duchovní oko naše, to jest mysl naše, více tudy hledá svou marnou u světa chválu nežli slušnou čest Boha Stvořitele a Spasitele svého (s. 239 - 240).

8. LEXIKUM

8. 1. Lexikální jednotky jednoslovné

Lexikální stránka Dvou sprostných kázaní o svatém Martinu je pro nás z dnešního pohledu stejně zajímavá jako stránka morfologická nebo syntaktická.

Kazatel používá deminutiva pouze výjimečně. Našla jsem pouze *žebráček* a *ovčičky*, která se však v textu vyskytují poměrně často. Více než deminutiva se v textu objevují slova cizí: *contrfect*, *author, evanjelium, thema, concept, complexí*. Tato slova jsou v textu tištěna kurzívou. Některá z cizích slov však jsou již dobře začleněna do domácí slovní zásoby. Autor je v textu skloňuje. Jedná se například o tato slova: *nátura*, *exorcista*, *respekt*, *diacon*, *subdiacon*, *jahn*, *catechismus*, *complementista*, *subtylný*. Mnohá z nich jsou také původem z němčiny: *průba*, *vinšovaný*, *intresírovaný*, *punkt*, *vartovati*, *kunstovný*.

Ze substantiv, která již dnes nejsou užívaná, bych vyzdvihla tato: *veršovcům* (=básníci), *mudrák* (= moudrý muž), *kšik* (= váha), *divotvorec* (= zázračný muž), *cílení* (= směřování), *rozšafnost* (= moudrost, uvážlivost), *penzlík* (= štětec), *řehola* (= řád), *orodovník* (= zastánce), *kord* (= bodná zbraň), *troník* (= někdejší drobná mince), *odpadlci* (= odpadlíci), *mázdra* (= blána), *nátisk* (= útrapa), *pluviál* (= bohoslužebné roucho v podobě pláštěnky).

Z adjektiv stojí za zmínku tato: *usnulý* (= zesnulý), *obvzláštní*, *vezdejší*, *přioděný*, *stkvoucího*, *utrhačnými*, *očistcových*, *zmužilé*, *vojanský*, *bohabojný*, *darebni*. Ze sloves

pak: *proukázat*, *zpytuji*, *tupí*, *rozpakovali*. Z ostatních slovních druhů například: *znejprvka*, *nejináče*, *medle* (= copak to), *obšírněj*.

8. 2. Lexikální jednotky víceslovné

V textu se vyskytují přísloví: *Všeho dobrého do třetice* (s. 247), *všechno trojí ať jest dokonalé* (s. 247). Rým také není ničím výjimečným: *kdo prej nezná falešnou světa politiku, slova jeho nemají žádného kšiku* (s. 238), *čelo, oči a tvářka častěj škodí a bývá lhářka* (s. 238). Někdy se rým objeví v souvětí i zcela náhodou, aniž by jej zřejmě autor zamýšlel užít: *vynalezl jest tuto duchovní lest* (s. 241), *moje kázaní bez dokonání* (s. 247).

Autor nikdy nepoužije slovo *zemřel*, vždy jde o eufemismus: *se odebrati na věčné odpočinutí* (s. 254), *tě Bůh k sobě na věčné odpočinutí zůve* (s. 254). Eufemismy jsou v textu časté: *z tohoto slzavého oudolí světa* (254). Přenesených pojmenování je v kázání mnoho: *ovčičky* (=věřící), *prašivá ovce* (=hříšník), *jakými krásnými ctnostmi* (...) *se svítil* (s. 244), *všickni zde na světě vojáci a bojovníci sme s nemalou mocí a násilou království nebeské* (s. 247), *na nebi s nebeskýma měšťany se radovat* (s. 255).

ZÁVĚR

Dílo Ferdinanda Karla Reismana *Dvě sprostné kázaní o čisté a sprostné lásce jak k Bohu tak i blížnímu v pravém a levém oku svatého Martina* by bohužel dnešního čtenáře asi sotva zaujalo. Přitom ve své době přitáhlo pozornost mnoha posluchačů. Jedním z důvodů určitě byly nesporné kvality jazykové. Ve své diplomové práci jsem se pokusila tyto jazykové kvality a zvláštnosti postihnout. Jelikož se jedná o text z doby barokní, snažila jsem se též nalézt nějaké znaky, které by svědčily o úpadku tehdejšího českého jazyka (jak dokládají práce některých literárních vědců či historiků).

Text kázání je tištěn frakturou. Latinské citáty, cizí slova a někdy též jména osob pak latinkou. Dílo je psáno bratrským pravopisem. Pravopis vlastních jmen, ale i pravopis obecně není dodržován v celém textu důsledně.

Při charakteristice jazyka literárních děl počátku 17. století je nejčastěji zdůrazňována rozkolísanost dříve prý pevné a jednotné normy spisovného jazyka. Tato rozkolísanost je pak důvodem pro názory, že spisovný jazyk celkově upadá. Spisovný jazyk počátku 17. století sice nezná hláskové změny *ý > ej* a *é > í*, ale tyto změny však byly již patrné v tehdejším mluveném jazyce. V našem textu můžeme hláskové změny v několika případech zaznamenat také. Rozkolísanost v oblasti kvantity ale nelze přičítat jednoznačně baroku, protože kolísání v kvantitě je příznačné již pro 17. století a ještě i pro dobu dřívější.

Oblast morfologie je také velmi pozoruhodná. V textu najdeme celou řadu jevů, které se v dnešním jazyce vyskytují zřídka nebo které již dnes vůbec neužíváme. V genitivu plurálu životných maskulin se užívá koncovka *-ův* a v nominativu plurálu maskulin neživotných koncovka *-ové*. Zcela běžné je stupňování vztahových adjektiv. Typické

pro náš text je i velmi vysoká frekvence zájmen, a to především zájmen ukazovacích. Číslovky *dvoje*, *trojí* užívá autor obvykle místo číslovek základních *dva*, *tři*. Objevuje se i superlativ řadové číslovky *první*. Pro text jsou typické přechodníkové konstrukce. Co se týče tvarů přechodníků, v některých případech jsou odlišné od tvarů dnešních. Příslovce v komparativu mají většinou zakočení na *-ej*. Častá je nevokalizovaná forma původních předložek *s, z, v, k*. V textu je velké množství spojek a spojovacích výrazů, které již dnes neužíváme: *jakožto, aneb, neb ,kterýmižto, jehožto*. Velmi často užívané jsou spojky vícedílné. Stejně tak částic je v textu mnoho.

V oblasti syntaxe je velmi dobře patrný vliv latiny, a to především v umisťování slovesa na konec věty. Často se v kázání setkáme s préteritem a také pasivem. Nápadná jsou složitá souvětí a několikanásobné větné členy, nejčatěji se jedná o několikanásobný přísudek a přívlastek. Shoda přísudku s podmětem se až na několik výjimek neliší od dnešní normy. Oproti dnešnímu jazyku se zde více vyskytuje doplněk, a to především po spojce *jakožto*.

Další oblastí, která stojí za zmínku, je slovosled. Mezi podmětem a přísudkem mohou stát ještě další větné členy, někdy i celé věty. Přísudkové sloveso stojí obvykle na samém konci věty. Někdy se však na konci věty mohou setkat i dvě, ojediněle i tři slovesa.

Nejčatějšími podřadícími spojkami jsou *že, jak, kterak, když, jakmile, aby, poněvadž, byť* a spojkami souřadícími *a, ale, však, nýbrž, nebo, anebo, takže*. Jako spojovací prostředky fungují i zájmena *co, který*. Z vícedílných spojovacích prostředků pak lze zmínit *nejen - ale i, ani - ani, buďto - anebo*.

Text neovlivňuje pouze latina, ale stejně tak i němčina. Především je tomu tak v oblasti lexikální, kdy do slovní zásoby češtiny proniká mnoho slov z němčiny. Tato slova se ale velice rychle asimilují, což je zřejmě důsledkem soužití obou národů. Spisovný jazyk se tu prolíná s jazykem nespisovným. Autor užívá zcela běžně fráze z tehdejšího mluveného jazyka. Odtud zřejmě pramení názory, že spisovný jazyk upadá. Vulgarismy se však v textu neobjevují. Dalo by se říci, že Reismanovo dílo vůbec není dokladem úpadku českého jazyka v období baroka.

Na závěr bych ještě chtěla podotknout, že jazykový rozbor, který předkládám, není v žádném případě vyčerpávající. Zajímavá by určitě byla také i analýza slovotvorné a stylistické stránky kázání. Cílem mé diplomové práce však bylo vyzdvihnout především ty jazykové prostředky, které jsou z pohledu dnešního člověka odlišné a někdy i zcela

nepochopitelné či nesrozumitelné, ale které i přes toto všechno mají své kouzlo. Věřím, že má práce alespoň trochu přispěla k lepšímu poznání textů barokní doby.

LITERATURA

CUŘÍN, F. *Vývoj spisovné češtiny*. Praha: SPN, 1985.

ČECHOVÁ, M. *Čeština, řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 2000.

GREPL, M., KARLÍK, P. *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN, 1986.

HAVRÁNEK, B. *Vývoj českého spisového jazyka*. Praha: SPN, 1979.

HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého IV*. Praha: Academia, 1989.

HOMOLÁČ, J. a kol. Roztrhaný šat svatého Bernarda. In *Listy filologické*, 126, 3-4, 2003, s. 188-227.

JANEČKOVÁ, M. Jazyk Tannerovy legendy o páteru Albrechtovi Chanovském. In *Studia Comeniana et historica*, 33, č. 69 - 70, 2003, s. 150-195.

JANEČKOVÁ, M. Stylistická funkce aktuálního členění větného v počátcích české barokní prózy. In Jaklová, *Komunikace - styl - text*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006, s. 137-140.

JIREČEK, J. *Rukověť k dějinám literatury české II*. Praha: Bohemia, 1876.

KARLÍK, P. a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1995.

KOPECKÝ, M. *Nic stálého přítomného k literárnímu baroku*. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

KOPECKÝ, M. *Slovesnost českého baroka*. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

KOSEK, P. *Spojovací prostředky v češtině období baroka*. Ostrava: FF, 2003.

KOSEK, P. Jazyk kancionálu Harfa nová Jana Liberdy. In *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity*. Brno: 2004, s. 95-108.

LAMPRECHT, A., ŠLOSAR, D., BAUER, J. *Historický vývoj češtiny*. Praha: SPN, 1977.
LAMPRECHT, A., ŠLOSAR, D., BAUER, J. *Historická mluvnice češtiny*. Praha: SPN, 1986.
PRAVIDLA ČESKÉHO PRAVOPISU. Praha: Pansofia, 1996.
PŘÍRUČNÍ MLUVNICE ČEŠTINY. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
SGALL, P., HRONEK, J. *Čeština bez příkras*. Praha: H & H, 1992.
SLÁDEK, M. *Svět je podvodný verbíř*. Praha: Argo, 2005.
SLOVNÍK SPISOVNÉ ČEŠTINY. Praha: Academia, 2005.
ŠLOSAR, D., VEČERKA, R. *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Praha: SPN, 1982.
VAŠICA, J. *České literární baroko*. Praha: Atlantis, 1995.
VINTR, J. Zásady transkripce českých textů z barokní doby. In *Listy filologické*, 121, 3-4, s. 341-346.

DIPLOMOVÉ PRÁCE

NEMÉTOVÁ, L. *Jazyková analýza barokního textu*. České Budějovice: PF JCU, 2006.
TATÍČKOVÁ, B. *Slovotvorná charakteristika jmen v barokním textu*. České Budějovice: PF JCU, 1999.
VODRÁŽKOVÁ, V. *Syntaktická analýza barokního textu*. České Budějovice: PF JCU, 2006.

INTERNET

http://druidova.mysteria.cz/HISTORIE/Martin%20svaty/MARTIN-svaty.htm, 20.11.2005.

PRAMENY

SLÁDEK, M. *Svět je podvodný verbíř*. Praha: Argo, 2005, s. 234-258.
VARIAE ORATIONES DIVERSORUM AUTHORUM. Konvolut knihovny konventu servitů v Nových Hradech. N 2126.
REISMAN, F. K. *Dvě sprostná kázaní o čisté a sprostné lásce*. Praha: K 14972.

PŘÍLOHY

Kázaní první aneb Oko pravé

ukazuje na svatém Martinu pravou a čistou k Bohu Stvořiteli a Spasiteli svému lásku a učí nás, kterak ve všech skutcích a činech našich pravý a čistý, dobrý oumysl míti a zachovati máme.

Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.

Luc. 11

Bude-li oko tvé sprostné, celé tělo tvé bude světlé.

Učený *Philostratus* in *Vita Apolonii* takto píše: *Oculi mores hominum plerosque indicant*, že oči větším dílem člověka jeho mravy a povahy ukazují a prozrazují. Nejvíce pak ale, jak učí Plinius, na očích se pozorovati má *color, quantitas, situs et motus oculi*, to jest, jaké barvy oko, jaké velkosti a širokosti, jakého položení na tváři a zdaž rychlého, aneb pozdilého hnutí? A z toho že potom se lehce poznati může, jakých přirozených náchylností a *complexí* ten takový člověk jest. I obrátím se tehdy k tomuto výbornému, od vzáctné a kunstovné ruky již v Pánu usnulého malíře *Screti* zde na velkým oltáři svatého Martina vymalovanému obrazu a podívám se mu, jak na to náleží, do očí, tak abych tím spíšej a lépej mohl spatřiti a poznati, jak dobré *complexí* a nátury byl jest svatý Martin. Mezitím stojí mně trošku podál, a co víc, znamenám, že se jaksi dolu kloní k jakémus žebráčkovi a má sklopené dolu obě oči. Jak a kterak já tehdy z jeho očí barvy poznám, co za náturu měl ten svatý muž? Než byť i krásně byl malovaný s očima zhůru, aneb rovnýma očima ke mně, zdaliž bych podlé nich směl a mohl soudit, že svatý Martin měl takové a nejinší barvy oči? Neb co se pánův malířův týče, staré jest o nich přísloví: *Pictoribus atque poetis multa licent*, že malířům a veršovcům (byť tomu vpravdě tak nebylo) leccos projde. Avšak kdybych i krásně měl zde před očima pravý a náležitý contrfect aneb svatého Martina životně vypodobňující obraz, přitom viděl a věděl, jaké podoby a barvy byly oči jeho, zdaliž bych bezpečně mohl z toho zavřít, že jest on takových povah a takového přirození byl, jakého jej vedlé učení mudrákův jeho oči býti ukazují? Ach, špatná a příliš omylná by to byla průba, špatný důkaz. Neb zdaliž opět vůbec známé u študentův přísloví nejni: *Frons, oculi, vultus persaepe mentiuntur*, čelo, oči a tvářka častěj škodí a bývá lhářka. Poněvadž ne vždycky, jak se co naším smyslům zdá, jest vpravdě to takový, ale mnohomnozstvíkráte bývá oklamané a ošizené oko naše. Ne všecko, co se blyští, jest zlato, tak taky ne každý, který líbou tvář ukazuje, dobře myslí, ani zas taky ten, který škaredě hledí, proto druhého nenávidí, ale skutkové ti ukazují a dokazují přítele neb nepřítele. Z té přičiny

Spasitel náš Kristus Ježíš u svatého Matouše v kapitole sedmé mluví takto: Pilně se varůjte falešných proroků, kteříž přicházejí k vám v rouše ovčím, vnitř pak jsou vlci hltaví, po ovoci nebo skutkův jejich poznáte je. Jako by říkti chtěl: Jsou mnozí, kteří se zevnitř na oko pěkně a laskavě stavějí, a v srdci zatím přemejšlejí, jak a kterak by blížního svého mohli otrávit, nelze tedy, ach, nelze z obličeje, očích člověka poznat, co v jeho srdci přebývá a vězí, ba jistě ne, obvzláštně v tyto časy, kdežto již mnozí křesťané za upřímnost a sprostnost se velice stydí, a kdo prej nezná falešnou světa politiku, slova jeho nemají žádného kšiku. Věrný služebník boží a velký v světě divotvorec, též vysoce osvícený muž z řádu kazatelského *sanctus Vincentius Ferrerius*, maje času jednoho kázati o svatém Martinu, k svým milým poslouchačům takto pravil: *Si omnes ejus virtutes vellem vobis declarare, non sufficeret tempus, sed de praesenti declarabo quinque*, kdybych chtěl všecky ctnosti vám vypsati svatého Martina, čas by mně k tomu nestačil, pročež na tenkráte jen toliko patero jeho obzvláštních ctností přednesu a ukážu. *Prima est fidelitas mentis*, první jest mysle jeho upřímnost, *secunda est humilitas cordis*, druhá jest srdce jeho poníženost, *tertia pietas operis*, třetí nábožnost v jeho dobrých činech a skutcích, *quarta asperitas corporis*, čtvrtá těla svého ustavičné mrtvení, *quinta firmitas vitae*, pátá jeho svatého života stálost a až do smrti v dobrém setrvání. Tak právě i já dnes říkti mohu: *Si omnes virtutes vellem vobis declarare*, *non sufficeret tempus*, kdybych chtěl o všech ctnostech svatého Martina s vámi jednati, nepostačil by mně k tomu čas. Pročež na tenkráte ani o všech těch patero ctnostech, které svatý *Vincentius* v svém kázaní jakožto nad jiné obzvláštnější lidu představuje a přednáší, já dnešního dne jednati mohu, ale moje řeč jen toliko bude aspoň z těch všech o jedné ctnosti, a to o té, kterou svatý *Vincentius* na svatém Martinu ze všech za první a nejpřednější počítá, řka: Prima est fidelitas ejus mentis, první jest jeho čisté mysle sprostnost a upřímnost. Než, laskaví v Kristu Pánu posluchači, pokud že sprostnost u vás málo a u mnohýho snad dokonce nic neplatí, tak lépe by bylo, abych mlčel, poněvadž moje dnešní sprostné kázaní má býti o samé čisté sprostnosti, neb hledě já na svatého Martina a zpytujíc jeho svatý život zde na zemi, spatřil jsem zajistě na něm oko rovné, čisté a sprostné, o kterémžto jsem taky u sebe zavřel sprostně jednati, a to nejvíce z příčiny té, že dnešní svaté evanjelium to *thema* a ten *concept* mně samo dává na ruku. *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*, bude-li oko tvé sprostné, tělo tvé všecko bude světlé. Ať již tedy při tom zůstane. Budu já malovati v pravém oku svatého Martina pravé a čisté jeho k Bohu cílení a proukážu jeho dobré

mysle svatou sprostnost a upřímnost. Lásky vaše pak mně popřejí svou k tomu trpělivost, a tak začnu ve jménu Páně.

Čteme v dnešním svatém evanjelium takto: Svíce těla tvého jest oko tvé, bude-li oko tvé sprostné, tělo tvé všeckno bude světlé, pakliť bude nešlechetné, také tělo tvé bude tmavé. Než medle, co jest při nás ta jasná svíce? I jest pravá a živá v Kristu Pánu víra naše. A co se pak skrze oko rozumí? I rozumí se věrná mysl naše. Co pak skrz tělo naše? Ach, což jiného nežli tento vezdejší celý život náš, to jest všecky časného života naše skutky a činové. Bude-li tedy oko naše sprostné, to jest, bude-li mysl naše sprostná a čistá a bude se s poznalou pravdou říditi, ukáže i na sobě a viděti dá čisté světlo pravé Kristové víry, tehdáž celé tělo naše bude jasné a světlé, chci říct: všecky naše skutky a činové celého života našeho budou ctnostný a Bohu milý; pakli ale oko naše bude nešlechetné, to jest, nebude-li mysl naše s pravou a živou vírou čistě se srovnávat a my s zkřiveným a nečistým oumyslem budeme skutky naše konat, více chtěje se líbiti lidem v světě nežli Bohu, tehdy celé tělo naše, to jest celý a všecken zde na zemi život náš, bude zatmělý a hříšný, poněvadž skrze tmy rozumějí se hříchové a všeliký blud, byť krásně tehdy před světem mnohé naší skutkové ve zdály dobré a chvalitebné, nicméně jestliže se dějou a konají neupřímným k Bohu oumyslem, takže to duchovní oko naše, to jest mysl naše, více tudy hledá svou marnou u světa chválu nežli slušnou čest Boha Stvořitele a Spasitele svého. A krátce o tom mluvíc, jestli žádá kdo těmi dobrýma skutky (které zevnitř činí) více se marně lidem nežli Bohu zalíbit, jistě takový skutkové před Bohem jsou ošklivý a nečistý. Čistá tedy, k Bohu samému cílicí křesťana jeho mysl aneb k Bohu obrácený, rovný a upřímný ve všech činech oumysl jest to sprostné, čisté a jasné oko? Tak jest a nejináče.

Pozorůjme již teď, jak dobré a čisté mysle byl svatý Martin a jakým oumyslem co činil. Medle, kam stále jest cílilo a jedině směřovalo oko aneb mysl jeho? A když zpytuji náležitě jeho svatý život, nacházím, že když byl ještě v křesťanské škole na cvíčení a nežli ještě křest svatý přijal, jsa tehdáž vojákem, jel spolu s jinými vojanskými kamarády skrz bránu města Abiano řečeného, kdežto jej jakýsi chromý, chudý a nahý žebráček za křesťanskou svatou almužnu žádal. Svatý Martin upamatujíce se, kterak světa Spasitel Kristus Ježíš obzvláštně své milé křesťany učí a nabízí k milosrdným skutkům, jichžto obzvláštně sedm duchovních, sedm tělesných se počítají, mezi kterýmižto se nachází též *operire nudos*, nahé odívati, nemeškal svatý Martin a s velikou radostí vytrhl rychle z pošvy kord a ním plášť svůj na dvý rozdělil,

aby tak jedným dílem pláště toho bídného žebráčka jeho nahé tělo přikrýl a přiodíl. Ach, Martine, co to děláš! co myslíš a kam hledíš! kdes pak nechal tvé obě oči? Medle, co nevidíš, kterak se tvojí kamarádí tomu hlasem smějí a tu tvou štědrotu za tu nejvyšší pošetilost držejí a mají! Což nevidíš, kterak se tobě teď v tvém krátkem plášti (jako z mysle strženému) posmívají! Ach, náš svatý Martin nic na to nedbá, nic on se na to neohlídá, ale oko jeho hledí zprosta toliko jen na to, skrz co by se Kristu Ježíši, Spasiteli svému, nejvíce líbiti mohl. Zdaliž jej kdo z toho chválí neb tupí, nic svatý Martin na to nemyslí, poněvadž sprostná mysl svatého Martina jest jedině k samému Bohu obrácená, dostiť jest jemu na tom, že on skrz ten skutek dokázal, kterak v škole křesťanské prospívá, že totižto mezi jiným za ten čas se naučil znáti, kolik v *catechismusu* milosrdných skutkův poznamenaných se nachází, mezi kterýmižto jest také obzvláštní jeden: *operire nudos*, nahé odívati. Považte nyní, laskaví v Kristu Pánu poslouchačí, nejni-li Martina oko sprostné a čisté? A zdaliž nejni všecka mysl jeho zcela obrácená k Kristu? A hle, to učinil svatý Martin, nejsa ještě v křesťanské víře vyučený. Protož také, jak jest míle ten milosrdný křesťanský skutek nad tím nahým žebrákem prokázal, Kristus Ježíš přioděný s tím dílem pláště v tu noc se mu uprostřed anjelův v velkým blesku ukázal, řka k nim: *Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit*, Martin ještě u víře křesťanské nevyučený tímto rouchem mně přikrýl. Byvše potom brzy na to u víře Kristové dokona vyučený, křest svatý přijal. Tuto pozorůjte, kterak teprv oko jeho jedině jest hledělo Kristu Ježíši sloužiti, po cestě věčné pravdy choditi a Krista následovati, takže vidouce svatý Hilarius biskup svatého Martina nad jiné ve všelikých křesťanských ctnostech se stkvoucího, silně na to tlačil a o to usiloval, aby po přijatém čtverým menším posvěcení jej brzy za *subdiacona*, pak *diacona* nab jahna posvětil. Svatý Martin ale soudíce sebe sám, že by tak vysokého církevního ouřadu nebyl hodný, dlouhý čas jest nechtěl než toliko *exorcistou*, totiž ďábla zaklínačem, zůstati. Když pak ale jakožto exorcista svůj duchovní ouřad s ne brzy vídanou horlivostí zastával a jsouc střídmě, čistě a svatě živ, ze všelikých zlým, nečistým duchem posedlých těl k nemalému podivení všeho lidu svým zaklínáním a horlivou modlitbou ďábly vymýtal, z poručení svého vrchního dohnán jest většího posvěcení přijmouti, takže posledně pro množství divův a zázrakův, které Bůh všemohoucí skrz ruce svatého Martina v lidu činil, učiněn jest knězem, neb nejen toliko skládaje na nemocné ruce své, od rozličných neduhův a nemocí jich osvobozoval, ale i také již mrtvým s svou vroucnou modlitbou život jest navrátil a z mrtvých zkřísil.

Jakmíle tehdy v Turonu biskup v Pánu usnul, ihned za duchovního pastýře a biskupa od všeho lidu v srdcích požádán jest, poněvadž pak ale pokora a poníženost svatého Martina všem příliš dobře známá byla, nevěděli jsou, kterak by jej k tomu přivedli, aby on tu takovou povinnost na sebe přijal. Pročež jistý měšťan, *Ruricius* řečený, vynalezl jest tuto duchovní lest: navštívíce svatého Martina, jej jménem své nemocné manželky za ten křesťanský skutek velice prosil a žádal, aby svatý Martin tu cestu vážil a k jeho nemocné manželce s ním se odebral a jí v její těžké nemoci nějaké duchovní potěšení udělil a na duši posilnil. Zatím pak ale v jistým na té cestě ležicím kostele stalo se shromáždění křesťanského lidu a již k tomu taky jistí muži byli navedení, aby když vejde svatý Martin s *Ruriciusem* do chrámu Páně, jej mocí k oltáři vedli a na biskupskou, jemu připravenou stolici dosadili. Pročež když na prosbu a žádost *Ruricia* svatý Martin, maje oko sprostné a nemyslíce na nějakou duchovní lest, na tu cestu se odebral, přijedouc ku kostelu, žádal *Ruricius* za malé povstání, aby (zastavíce se trošku v chrámu Páně) mohl svou kratičkou modlitbu Bohu složiti. Nebyl proti tomu svatý Martin, anobrž spolu s ním ochotně z vozu stoupil, zatím pak od dvouch silných mužů za ramena popaden, se vší mocí k oltáři veden a na sesli novýmu biskupu připravenou posazen, ode všeho lidu a kněžstva za biskupa a milého pastýře volen a vyhlášen jest. Z toho jedenkaždý Boha chválil, každý se z toho těšil, každý se z toho radoval, sám jedinký toliko svatý Martin, sedě na biskupské stolici, hořce nad tím plakal. I Martine, co pláčeš? co myslíš? kam hledíš? Podívej se, podívej, kterak se veškeren lid raduje z tak laskavého a sobě milého pastýře, podívej se a pohlídni, jakou čest a poklonu tobě činí tvé duchovní věrné, poddané ovčičky. Ach, podívej se dobře a považ, v jaké jsi teď hodnosti a jak vzáctný a vysoký ouřad a důstojnost jsi nabyl a dosáhl, a neplač. Martin ale čím se mu větší počestnost dává, tím on více pláče, neb Martina oko nehledí na to, že sedí na vysoké biskupské stolici, ale pozoruje on, že z tolik sobě poručených ovčiček jakožto biskup a duchovní pastýř musí někdy odpovídat při stolici nebeského spravedlivého Soudce; ach, Martinové oko nehledí na to, že přítomné shromáždění lidu jej v takové vážnosti a počestnosti má, nýbrž sobě myslí, aby pro zanedbání neb přehlídnutí náležité správy svých sobě svěřených ovčiček lehce neztratil sám sebe a z milosti boží snadno a pojednou nevypadl. Krátce o tom řkouc, oko svatého Martina neohlídá se na to, jak vzáctná biskupská hodnost a kterak v církvi svaté jest vznešená a vysoká, ale hledí a považuje, jak jest těžká a nebezpečná, a proto tak velice slzí a pláče. Považte, laskaví v Kristu Pánu poslouchačí, nejni-li svatého Martina

oko sprostné a čisté a nejni-li jeho celá mysl čistě cílicí k Bohu? Jsa pak učiněn biskupem, jakou pilností a rozšafností své duchovní stádo jest pásl a kterak své věrné ovčičky k dobrému vedl, bázni boží učil a po cestě božských přikázaní a křesťanských ctnostech svým svatým příkladem líbezně za sebou táhl!

Ach, bylo by mnoho o tom co mluviti, čas ale je k tomu krátký, to toliko opakuji, že svatého Martina oko bylo a zůstalo vždycky sprostné a čisté, to jest upřímná, sprostná mysl svatého Martina vždycky zprosta jen toliko cílila a směřovala na chválu boží, takže krásně časem mnohý jeho skutky a činové se darebni a zásluh prázdni býti zdáli, nicméně poněvadž cokoliv jest na světě svatý Martin činil, konal to dobrým, upřímným oumyslem, pročež i také skutky, které snad mnohým ovšem darebni se zdáli býti, nicméně pro dobrý a čistý muže božího oumysl, kterýž ve všech činech svých žádal chválu Stvořitele svého, byli jsou před Bohem vzáctni a mili, neboť praví dnešní svaté evanjelium: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*, bude-li oko tvé sprostné, všecko tělo tvé bude světlé. To jest, bude-li dobrý a čistý oumysl tvůj, všecky skutkové a činové života tvého budou ctnostní a Bohu milí. Ten pak sprostný a dobrý oumysl náš vštipen a pevně založen býti musí v Synu božím Kristu Ježíši, Spasiteli našem, tak jak pěkně svatý Antonín Paduánský o tom učí: *Basis omnis intentionis nostrae nisi in Christo sit solidata, totius operis fabrica minatur ruinam*, pokud že podstata oumyslu našeho nejni slušně založená a stvrzená v Kristu Ježíši, tehdy celé duchovní stavení našich dobrých skutků a ctností nám hrozí, že se brzo rozboří a padne. Z toho všeho patrně viděti jest, že jednohokaždého spravedlivého křesťana sprostné oko aneb dobrý a čistý v svých činech oumysl přináší v srdci vinšovaný pokoj a veselé z toho světa na věčnost vykročení, neb ať povím o šťastné smrti svatého Martina, čtu, že když při poslední hodince duchovní jeho bratří okolo klečící jej napomínali a žádali, aby pak svou jasnou tvář obrátil na jednu neb druhou stranu, anebo aby aspoň sobě nechal pod hlavu dát vyšší polštář neb podušku, a ne tak pořádej na znaku zrovna ležel, jak s očima, tak s bradou zhůru, jim svatý Martin tuto na to odpověd dal: *Sinite me coelum potius quam terram aspicere, ut suo jam itinere ad Dominum spiritus dirigatur*, ach, nechtež mne, ať raděj do nebe než na zem hledím, tak aby již již bez toho brzy z těla mého vyjíti mající duše má rovnou cestou letěla k Pánu. Považte, laskaví v Kristu Pánu poslouchačí, zdaliž svatého Martina oko nebylo sprostné a čisté a zdaliž všecka mysl jeho stále jest necílila a nesměřovala až do posledního vzdechnutí k Bohu, Stvořiteli svému?

Co ale, laskaví v Kristu Pánu poslouchačí, tomu mému obrazu říkáte? Neb kazatel jest tolik, co nejaký malíř, takže jako malíř svým penzlíkem a rozdilnýma barvami na obrazu znáti dává, kterak ta neb druhá ososba byla libého a krásného obličeje a tváře, tak také i kazatel svým jazykem a rozličnýma slovy očím mysle naše představuje a ukazuje, jakými krásnými ctnostmi ten a takový svatý muž (o kterém se káže) zde na zemi se svítil a stkvěl. Malíři když nějaký *contrfect* neb podobu tváře, jak na to náleží, životně vyobrazit neb vypodobnit chtějí, potřebují k tomu nemalý čas, ani jednímkrátem *contrfect* se nezhotoví, ale dřívej se obraz podmaluje. Já, co se mého dnešního týče malování, znám se k tomu, že můj obraz vyhotovený a domalovaný nejni, neb ačkoliv že sem poněkud o rozličných ctností svatého Martina zmínku malou učinil, tehdy všecko to zůstává nevydělané a zprosta jen toliko podmalované krom jedinkého pravého oka, to jak jsem uměl a mohl, jsem vymaloval. To oko jestliže vidíte a uznáváte na svatém Martinu, že bylo sprostné a čisté, buďte na tentkráte s tím spokojení, neb z toho lehce soudit můžete, že když tak jasné a krásné bylo oko, že jistě i krásná byla celá tvář jeho, chci říci, tak jak sprostná, jasná a čistá byla k Bohu vždycky obrácená mysl svatého Martina, tak také i celý život jeho byl jest ctnostný, čistý a svatý. Vedle vyřknutí věčné pravdy Krista Ježíše, v dnešním svatém evanjelium řkoucího: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*, bude-li oko tvé sprostné, tělo tvé všecko bude světlé, to jest, bude-li tvůj dobrý oumysl sprostný, upřímný, čistý, všecky skutkové a činové tvojí čistí a Bohu milí budou. Již jsem vám tehdy to čisté a jasné oko svatého Martina biskupa a vyznávače poněkud dost patrně vymaloval, ostatní ale osobu jeho jenom toliko podmaloval, chcete-li ale jeho osobu sobě sami v srdcích vašich vymalovat, tehdy dejte sobě čísti kníhu o životech svatých od dvojictihodného a vysoce učeného kněze Petra Ribadineira z Tovaryšstva Ježíše pilně sepsanou a tam celou osobu jeho, to jest celý život svatého Martina obšírněj vypsaný najdete, mně pak již ale dovolte, abych mohl trošku s svatým Martinem upřímně porozprávěti a jemu mého srdce žádost důvěrně přednesti.

Muži boží a věrný pastýři a biskupe! Ach, pohlídni na nás z nebe milosrdným okem tvým a vyslyš trojí prosbu služebníka tvého, kterou já dnes před tebou ve vší poníženosti skládám. Předně věděti dávám, že s nemalou mého srdce bolestí častěji slyším, kterak v tyto časy netoliko jen církve svaté katolické zjevní nepřátelé naší, lutriáni, kalvíni, husitové a těm podobní kacířové od obecné církve svaté římské odpadlci, ale i ti, kteří se pravýma katoliky býti praví a veřejně slovy vyznávají, nicméně na stav duchovní

častěj zakáleným a nešlechetným okem hledí a neužívaje žádného osob rozdílu, proti celému kněžstvu častokráte velmi potupné slova z ust svých vypouštějí, takže skrze to již v tyto časy kněžstvo a duchovenstvo u mnohých velmi v nevážnost a v lehkost přivedené jest, nebo jak se jenom dost málo dá slyšeti o nejakým pohoršení jednoho neb druhého církevního pastýře neb faráře, tu již hned pro jednoho neb pro dva ostatní všichní tu pomluvu a potupu trpět a nesti musejí; tak také ať se na jednom neb na druhém řeholníku časem nějaká prašivina, chci říkti nějaká života rozpustilost ukáže, tu již hned celý klášter, celý svatý řád, ba i všecka řehola pro takovou jednu prašivou ovci za nečisté se drží. A co víc, v tyto časy sami mnozí katolici mnohém hůřej mezi sebou o duchovních rozmlouvají nežli lutriáni a jinší jacíkoliv kacířové, nepamatujíce na slova, které Bůh z strany kněžstva skrze usta Davida proroka v žalmu sto čtvrtém mluví, řka: *Nolite tangere christos meos*, nechtějte se dotýkati pomazaných mých. Tak nápodobně medle co praví u Zachariáše proroka v kapitole druhé. *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei*, ten, kdo se vás dotkne, dotýká se zřetedlnice oka mého. Ach, muži boží, svatý milý Martine, nic na to mnozí nepozorují a nejni, kdo by nás upřímně dosti zastal, před takovými utrhačnými jazyky hájil a bránil, ty jsi ale muž, který si nad otrhaným a polonahým žebráčkem se slitoval a jeho nahotu tvým půl pláštěm přikrýl a přiodíl, roztrzi a roztáhni dlouze a široce nad námi tvůj biskupský pluviál a nešporní plášť a nás před nešlechetnýma očima a utrhačnýma jazyky tvou milostí a mocnou u Boha přímluvou přikrej a chraň.

Druhá žádost moje před tebou jest, abys pohlídl též a povážil, kterak v tyto časy v církvi naší mezi křesťanskou mládeží veliká života svoboda, nestydatost a rozpustilost se nachází, takže mnozí se nestydí a nebojí i v chrámu Páně při službách božích, častěj i také před vystavenou svátostí oltářní nestydatým okem a nečistýma ustmi všelikou zoufalost a nezbednost prováděti a Bohu se rouhati. Ty jsi ale muž, kterýž jsi tvé duchovní ovčičky láskou a bázní rozšafně řídil a spravoval, pobožné a Boha se bojící láskou, bezbožné pak a rozpustilé otcovskou bázní k pobožnosti a k ctnostem doháněl. Vem tedy, ach, vem na takovou rozpustilou, nezbednou chasu tvou pastýřskou hůl a chop se tvé biskupské berly a pohrož jim sám.

Třetí a poslední žádost, kterou dnes před tebou skládám, jest za všecky v tomto chrámu Páně, jak mých rodičův a milých přátel, tak i jinších všech odpočívající, v Pánu usnulé duše, abys byl před trůnem božím silným jejich orodovníkem, a jestliže koho z nich víš až posaváde v ohnivým, tmavým žaláři se trápicího, jej z těch takových

očistcových muk a bolestí tvou přímluvou a laskavou rukou vyveď a osvoboď, neb ty jsi muž, který jsi nejenom toliko na churavé a nemocné kladl ruce, a dobře se měli, ale i také, dotknouce se již mrtvých těl, je zase z mrtvých vzkřísil a živi jsou byli.

Budiž tehdy všech nás laskavým a milostivým patronem a orodovníkem, tak abychom všickní dosáhnouce milosrdenství za tebou štastně do nebe se dostali a s tebou i se všemi vyvolenými neskonalou láskou Boha milovali a chválili na věky věkův.

Amen.

Ad majorem Dei gloriam.

Kázaní druhé aneb Oko levé

ukazuje na svatém Martinu srdečnou a upřímnou lásku k blížnímu svému a učí nás, kterak pro lásku Ježíše jak přátele, tak i protivníky naše láskou křesťanskou milovati a za ně se modliti máme.

Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.

Luc. 11

Bude-li oko tvé sprostné, celé tělo tvé bude světlé.

Starožitné české a vůbec známé přísloví jest: Všeho dobrého do třetice. U latinářů pak ale to přísloví zní takto: *Ut sit omne trinum perfectum*, všechno trojí ať jest dokonalé. Jako by říkti chtěli: co jednou a po druhý nelze vykonat, to do třetice již snadno přichází k vykonání a k dokonání. Já však ale z mé strany poznávám jináče, neb dnešního dne v tomto chrámu Páně o svatém Martinu biskupu a vyznávači již po třetí kážu a po všem všudy já tím jistý jsem, že zůstane *opus imperfectum*, to jest dílo nedokonalé aneb moje kázaní bez dokonání, a to z té příčiny: po prvníkráte, když jsem též o těchto dobách na den svatého Martina v roku 1714 jeho drahé ctnosti a jeho svatý život mou sprostnou řečí přednášel, užíval jsem tehdáž následujicí text Písma svatého *in Libro sapientiae* aneb v Kníze moudrosti v kapitole desáté, kterýž zněl takto: *Certamen forte dedit illi, ut vinceret*, boj silný dán jest jemu, aby přemohl. Toho textu užívaje, i pustil sem se s boží pomocí do boje, a to prvního, chci říkti, osmělil sem se tehdáž toho dne nejprvnější kázaní zde v tomto chrámu Páně míti, a jak mnoho se mohu pamatovat, tedy jsem tehdáž svatého Martina sobě a svým poslouchačům představil tak, jak nám tuto přítomný obraz ukazuje, totiž v způsobu a v figuře jednoho udatného a zmužilého vojáka, a poněvadž nejenom o svatém Martinu, anobrž o jednomkaždým spravedlivým křesťanu se v pravdě říkti musí, že všickni zde na světě vojáci a bojovníci sme dobývající s nemalou mocí a násilou království nebeské a život věčný, proto také, vypravujíce já zmužilé a hrdinské skutky svatého Martina, ukázal jsem tehdáž, jak velký a silný boj jest od Boha jemu byl dán proti světu, tělu a ďáblu a kterak on ty tři ouhlavní duše lidské nepřátele slavně jest porazil a udatně přemohl. Však po všem všudy když jsem mou řeč o tom dokonal, proto předce nemohl jsem já s svatým Pavlem říkti to, co on někdy k Timotheovi v Efezu v kapitole čtvrté psal, řka: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi etc.*, dobrý boj jsem bojoval, běh jsem dokonal. Ach ne! ne! nebylo slyšeti *victoria! victoria!* neboť praví latináři: *Finis coronat opus*, že ne sám dobrý

začátek, ale dobrý konec, ten že korunuje skutek. Ba jednal jsem o tom duchovním boji snad víc než hodinu, a když jsem mluviti přestal, nebylo nic více než o tom hrdinském svatého Martina boji učiněný pouhý a sprostý začátek. Nato roku 1722, to jest před dvouma letma, daná jest mně opět nová příležitost zde, abych o svatém Martinu něco víc mluvil, a to, co jsem znejprvka při prvním kázání nepověděl, to abych v druhým aspoň dopověděl a mou řeč o ctnostech svatého Martina slušně a náležitě dokonal. Co sem já ale medle nedovedl, čtoucí text svatého evanjelium: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*, bude-li oko tvé sprostné, celé tělo tvé bude světlé, i dal jsem se rychle do malování a myslil jsem sobě, když já jen svatého Martina jeho sprostné a čisté oko náležitě trefím, *totum corpus ejus lucidum erit*, celé tělo jeho světlé se ukáže a snadno se vyhotoví, avšak mezitím maloval jsem já celou hodinu a po všem všudy, vymalovaného a zhotoveného než toliko svatého Martina jeho pravé sprostné a čisté oko. A hle, dnešního dne již po třetí mám tu chvíli a čas, abych to, co jsem ponejprv a po druhý vyhotoviti nemohl, aspoň teď zhotovil do třetice. O tom když jsem s sebou v mysli rozmlouval, i nevěděl sem se hned, nač rozmyslit, mám-li se znovu pustit do toho začatého a nedokonalého boje, aneb mám-li se do toho před dvouma letma začatého a podmalovaného obrazu znova dáti a svatého Martina jeho jasnou tvář délej malovati? Myslíce já na boj, chytal sem se kordu, pak brzy zas, myslíce na malování a rejsování, chopil jsem se péra, tehdy mnohem mně přišlo snážej a lehčej zacházet s perem nežli s kordem. Pročež zůstal sem také při tom, že chci ten začatý a před dvouma letma podmalovaný obraz malovati dálej; avšak zdaliž já s ním dnes budu hotov? Rád bych to dovedl, než darmo na to myslit, poněvadž jsem předešle maloval celou hodinu a nic vícej jsem nezvyhotovil než jedinké svatého Martina jeho pravé sprostné a čisté oko. Zdaliž budu mocti dnes (maje tolik k tomu času, co tenkrát) dokázat nětco více? Z té příčiny já taky záhy povídám, že tomu pravému, sprostnému a čistému oku svatého Martina druhé, levé, tomu nápodobné jasné oko vymalovat a vyhotovit se vynasnažím, ostatně nic víc. Skrze pak ty dvě sprostné a čisté, krásné a jasné, věrné a stejné oči v smyslu duchovním rozumím já dvojí svatého Martina upřímnou a čistou lásku, skrz to pravé oko pravou a čistou lásku k Bohu, skrz to levé oko srdečnou a čistou lásku k blížnímu. Již tedy nebudu dýlej sebe a vás mým omlouváním zdržovat, než dokud den a světlo máme, dám se do toho duchovního rejsování a malování ve jménu Páně.

Čtu u svatého Marka v kapitole dvanácté, že přistoupiv jeden z učitelův židovských k Pánu Ježíši, tázal se ho, které by bylo přikázaní první ze všech. A Pán Ježíš odpověděl jemu, že první ze všech přikázaní jest: Milovati budeš Pána Boha tvého z celého srdce tvého a ze vší mysle tvé a ze vší moci tvé, toť jest první přikázaní, druhé pak podobné jest tomu: Milovati budeš blížního tvého jako sebe samého; větších přikázaní nad tyto nejni. A hle, to dvoje přikázaní hledí, jak náleží, svatému Martinu z jeho očí a dává dost patrně znáti, jak svatý Martin musil býti ve všelikých křesťanských ctnostech a v svatosti života silný a dokonalý muž. A hned se z očích jeho vidí, kterak Boha svého miloval z celého srdce, ze vší mysli a moci své a svého blížního pro Boha tak, jak sebe samého, ach, jistě pravé jeho oko to ukazuje pravou a čistou svatého Martina lásku, kterou on jest měl k Bohu, levé pak zas oko to ukazuje lásku sprostnou, čistou a upřímnou, kterou on jest měl k svému blížnímu. Nyní co se týče oka pravého, chci říci, co se týče jeho lásky čisté k Bohu, to pomocí a milostí božskou před dvouma letma, jak jsem uměl, vymaloval, co se pak týče oka levého, jenž vyznamenává lásku čistou k blížnímu, to oko dnes vymaluji a na světlo ukáži. Známo a povědomo bude všem, že svatý Martin, jsa ještě vojákem a *catechumenus*, to jest víře Kristové nevyučený, nicméně chudýmu a půl nahýmu žebráčkovi, aby nahotu jeho jednou polovičkou svého pláště přikrýl a přiodíl, svůj vlastní plášť kordem na dva dělí. Medle, jaká jest příčina toho dělení, tak aby svatý Martin s nahým a chudým žebrákem chtěl míti stejný kus pláště? Ach, je-li pak asi ten chudý žebrák svatého Martina jeho bratr, aneb aspoň jeho blízký krevní přítel, neb někdy jeho dobrodinec, neb jeho starý bývalý věrný služebník? Ba nic, nic takového neslyším, ani že by byl jeho krevní přítel, ani jeho bývalý dobrodinec, neb starý služebník, nýbrž jen z pouhého milosrdenství a z pouhé čisté křesťanské lásky to činí. Tohle máte vopravdu sprostné, čisté a upřímné k svému blížnímu oko. Bezpochyby arci, když druzí vojanský kamarádí na tu štědrotu se dívali, žeť jsou se snad nemohli té takové štědrotě dosti vynadiviti, neb jsou sobě myslili: Copak jenom ten Martin vidí na tom žebráku, že se s ním tak upřímně a po bratrsku dělí? On mu jistě ten díl toho pláště do smrti víc nenavrátí a nevynahradí, neb sotva on s tím, co sobě za den vyžebrá, svůj hlad s kouskem chlébem zažene. Medle, copak jen na tom bídným člověku Martin vidí? Z jakého pak respektu neb ohledu to dělá? Medle, zdaliž mu ten kulhavý, chromý a nahý žebrák za to může v čem posloužit, poněvadž ubohý nemůže ani z místa vstát. Rádi bychom věděli, copak jen vidí Martin na tom žebráku? Jakýpak to oči Martin má? Ach, laskaví v Kristu Pánu poslouchači, ba ovšem,

že svatý Martin něco více vidí, nežli vidějí oči naše, neb kdybychom my oči naše neměli mlhou světských žádostí všelijak zašlé a zakalené, tehdy bychom viděli tak dobře jako Martin, ale při nás nejni ten jasný zrak, protože také při nás není ta čistá a upřímná láska k svému blížnímu, která jest byla a se našla při svatém Martinu, neb svatého Martina oči nikdy žádná mlha svého vlastního *interesse* neb vlastního časného zisku a pohodlí nepřecházela, jako se děje s námi, neb my když co dobrého blížnímu našemu prokazujem, tehdy se to nic nestává zadarmo, nýbrž musí se nám buďto spolu s intresem aneb ourokem zasej to navrátit a složit, anebo musí se to s nějakou prácí a dílem nám zasej voddělat, aneb aspoň nějakou nám prokázanou službou a posloužením to odplatit. Darmo nic, takže ani ten mízerný troník mnohý křesťan dřívej žebráku nepodá, leč žebrák připoví, že se za něho tolik a tolik Otčenášův a Zdrávas pomodlí. Ach, svatý Martin, ten jest nebyl tak intresírovaný, ten tu almužnu a toho kus pláště nedaroval pro žádnou časnou mzdu a odplatu. Nuž tedy proč? Předci musí na tom nahém žebráčku nětco více snad vidět nežli my. Ach ovšem, laskaví v Kristu Pánu poslouchači, vidí svatý Martin, že ten žebrák jest jeho blížní, to jest, že tak dobře ten chudý žebráček jako on, maje duši rozumnou a nesmrtedlnou, k obrazu božímu stvořen jest, přitom vidí na tom chromci, že božským dopuštěním i on může v tu bídu upadnout a jako někdy bohatý Job jedním dnem že může přijít o své všecko časné zboží a jsa raněn nežitem nejhorším od paty nohy až do vrchu hlavy, mohl nápodobně s třepinou hnis ostruhovat, sedě na hnoji. Tohle hledě a dívaje se na toho bídného žebráčka vidí Martin, my to ale nevidíme, my když okolo takového chromce jdeme, na to nemyslíme. Ach, vidí-li pak svatý Martin na tom žebráčku ještě nětco víc? Ach, arciže čisté a jasné oko svatého Martina vidí ještě nětco ví, co my nevidíme. I copak vidí? Ach, hledě on na toho nahého, opuštěného žebráka, vidí v duchu a v mysli před sebou Ježíše ode všech opuštěného a na kříži rozpjatého a zpomíná na jeho slova, u svatého Matouše v kapitole dvacáté páté řkoucího takto: Zajistěť, pravím vám, cožkoliv jste činili jednomu z bratrův těchto mých nejmenších, mně jste učinili. Tohle vidí na tom nahým a ode všech opuštěným žebráku svatý Martin, my to ale (když okolo takového žebráka jdeme) nevidíme, neboť medle, kdy kdo z nás hořké umučení svého Spasitele sobě slušně na mysli rozjímá? A protož veliký jest rozdíl mezi našima zakálenýma a nečistýma očima a mezi čistýma a jasnýma očima svatého Martina.

Nyní dívejte se a pozorůjte dálej, píše vysoce učený Ribadineira, z Tovaryšstva Pána Ježíše ctihodný kněz, že svatý Martin jakožto duchovní pastýř a biskup měl pod sebou

jistého *clerika, Brictius* řečeného, a doslýchaje o něm, že by pro svůj jaksi příliš svobodný a nehrubě příkladný život byl mnohým jiným z jeho stáda duchovním ovčičkám k nemalému pohoršení, jej rychle k sobě povolati kázal a jemu otcovské napomenutí dal, aby svůj rozpustilý život napravil, na svůj stav a povolání lépej pamatoval a své zlé mravy v lepší proměnil; *Brictius* pak ale to takové otcovské napomenutí velmi nevděčně jest přijal, takže svatého Martina velmi hanlivýma a potupnýma slovy potkal. Tu kde mohl, muže božího pomlouval, za jednoho fantastu a za jednoho pokrytce vyhlašoval, a jak nejvíce mohl jej lidu v ošklivost uvedsti, o to usiloval; svatý Martin pak ale za to všecko jemu laskavým a přivětivým se proukazoval a jej v biskupské hodnosti a povinnosti svého budoucího následovníka jmenoval a předpovídal, že po jeho smrti, po něm za biskupa volen, mnoho těžkých prácí a protivenství bude musit snášeti; a to se také všecko vskutku stalo. Mezi tím ale, když svatý Martin s Brikciusem tak přátelsky a laskavě jednal, jinší duchovní bratří se nemohli dosti vynadivit, tak vespolek častěj sobě rozpakovali, copak jen svatý Martin na tom Brikciusovi, kterýž takový jeho nenávistník a protivník, copak jen ctnostného vidí, že s ním tak otcovky jedná? Ach, vidí svatý Martin, co my nevidíme, neb my když hledíme na naše protivníky a nepřátele, tedy nevidíme a nepozorujeme, že jsou předci bratří naší, že jsou předce blížní naší, neb oči naše nepořadnou vlastní láskou, kterou my k sobě máme, jsou jako nějakou mázdrou obtažené, takže je nám těžko poznat, zdali máme tak dobře nepřítele jako přítele láskou křesťanskou milovati a tak dobře protivníkům jako naším dobrodincům všechno dobré, jak časné, tak i věčné přáti, my to ale (když nás nejaký nepřítel náš potká) nevidíme a na to nemyslíme. Svatý Martin pak hledě a dívaje se na Brikciusa a znajíc dobře, že jeho nepřítel, hanec a potupitel, nicméně s ním tak laskavě a otcovsky jedná jako i s jinýma sobě poslušnýma milýma syny? Příčina největší toho laskavého jednání jest, že svatý Martin má před očima stále to, co světa Spasitel Kristus Ježíš u svatého Matouše v kapitole páté své učedlníky učil, řka: Jáť vám pravím, milujte nepřátele vaše, dobře čiňte těm, kteří vás nenávidí, a modlte se za ty, kteří vám protivenství činí a utrhají vám, abyste byli synové Otce svého, jenž jest v nebesích, jenž slunci svému velí vzcházeti na dobré i na zlé a dešť dává na spravedlivé i nespravedlivé, nebo milujte-li ty, jenž vás milují, jakou odplatu míti budete? Zdaliž i publikáni toho nečiní? A budete-li pozdravovati toliko bratrů svých, což více činíte? Zdaž i pohané toho nečiní? Buďtež vy tehdy dokonalí, jako i Otec váš nebeský dokonalý jest. Tohle svatý Martin měl jest stále vždycky na očích, a proto také,

když s svým nějakým nepřítelem mluvil, viděl on to, co my nevidíme, viděl on, že tak dobře Brikcius jako jinší bratr jeho jest jeho blížní, jehožto Bůh, všech věcí Stvořitel, učinil z stejné hliny a země, z kterého Bůh vždycky může učiniti svou milostí nádobu sloužicí k své cti a chvále. To viděl svatý Martin na Brikciusovi, my to ale na naších nepřátelích nevidíme, a proto když svatý Martin Brikciusa jeho zuřivost oblomil svou tíchostí, jeho zlost svou dobrotivostí, jeho pejchu svou ponížeností, co jest se nestalo? V krátkém čase z nezbedného skopce učiněn jest tichý beránek a po smrti svatého Martina pro svůj napotom ctnostný a bohabojný život jednomyslným hlasem všeho lidu za duchovního pastýře a biskupa volen, posledně i také po své smrti od církve svatý mezi svaté počten jest. Hle, co může způsobit dobrý příklad svého vrchního.

Nyní pozorůjte na to čisté a sprostné levé oko aneb na tu upřímnou a čistou k svému blížnímu lásku ještě dáleji. Píše také vejš jmenovaný *author* Ribadineira: Za času jednoho císař *Maximus*, doslýchaje o podivných skutcích svatého Martina, oblíbil jej sobě k své císařské tabuli pozvati a s ním vjíti v lepší známost, k tomu pozval ještě tři nejpozdnější knížata a pány, mezi kterýmižto byl jeden císaře bratr a jeden jeho strejc. Svatý Martin ale přišel ještě s jedním knězem aneb svým duchovním jedním spolutovaryšem. Císař z ohledu svatého Martina ačkoliv nepozvaného tovaryše připustil k své tabuli taky, nicméně však, posadíce svatého Martina po sobě na přednější místo, druhýmu knězi nepochybně vykázal poslední. Když pak podlé tehdejšího obyčeje, jak píše o tom Ribadineira, představená byla na stůl velká drahá nádoba plná tím nejvýbornějším vínem, císař tu nádobu aneb ten takový koflík postrčil svatému Martinu tak, aby on první koštoval z něho a císaři připil. Svatý Martin ale vezmouc ten koflík do své ruky, obrátiv se k svému duchovnímu tovaryšovi, praví: *Salus*, připím ti, nemenujíc žádného žádné zdraví, ani císaře pána, ani přítomných vzáctných hostů, ale zprosta toliko, když to víno zakusil, podal svému tovaryši, aby též koštoval a připil dálej. Na to hledíce okolostojící dvořenínové, myslili sobě: Ach, to je špatný dvořák, špatný *complementista*, cožpak nevidí, kdo vedle něho sedí, pročpak dřívej připijí svému domácímu tovaryšovi nežli císaři, proč? Koho pak za vyššího drží? Copak na tom sprostným knězi vidí, co? Ach, vidí svatý Martin to, nač oko naše nehledí a nevidí, neb oko naše jest tůze zatmělé a zakalené, oko ale svatého Martina jest světlé a čisté. Než medle, co tedy hodného vidí na tom knězi svatý Martin? Ach, vidí on *regale sacerdotium*, pomazání kněžstva, kterážto důstojnost a hodnost jak v Novém, tak i v Starém zákoně převýšuje důstojnost a hodnost všech pomazaných královských a

císařských hlav. Tohle vidí a na to hledí svatý Martin, na to ale oko naše nehledí, to oko naše nevidí. Pravda jest, že svatý Martin poznává a uznává císaře pána, že jest jeho spolublížní, a to takový blížní, který v království a panování zde na zemi nejvyšší moc a právo od Boha sobě propůjčené má, mezitím nicméně na svým duchovním tovaryšovi jakožto pomazaným a posvěceným kněži vidí nětco ví, vidí totižto, že on nejen toliko jeho spolublížní, anobrž že skrz dosáhnuté posvěcení kněžstva ten nejbližší a každodenní přístup k oltáři sobě od Boha propůjčený má, tohle vidí a na to hledí sprostné a čisté oko svatého Martina, na to ale oko naše nehledí, to oko naše nevidí. A medle, zdaliž pro ten skutek svatý Martin u císaře pána z milosti jest vypadl? Ach nikoliv, anobrž svědčí Ribadineira a píše: *Hoc facto imperatorem praesentesque dynastas egregie sibi demeruit, qui sanctum Martinum tanquam virum divinum potius quam humanum suspexere*, to že svatý Martin učinil, jak u císaře, tak i při přísedicích knížat do mnohem větší vážnosti přišel nežli prve, poněvádž jsou viděli a poznali cosi vícej božího nežli světského na svatém Martinu.

Nyní jestliže lásky vaše mým sprostným malováním čistého oka svatého Martina až posaváde spokojení jsou a mou sprostnou řeč mohou strpět a vystát, i nechť tedy dovolí, abych maloval dálej a o té sprostné a upřímné lásce, kterou svatý Martin k svému blížnímu měl, pověděl nětco více. Čtu o tom muži božím, že když již z tohoto slzavého oudolí světa měl se odebrati na věčné odpočinutí, tehdy že okolo něho klečící duchovní bratří náramně počali plakat, kvílet a naříkat, řka: *Cur, nos pater; descris? cui nos derelinquis? invadent enim gregem tuum lupi rapaces.* Ach, proč, laskavý otče, proč nás opouštíš? komu nás zarmoucené zanecháš? Jistěže mezi tvé stádo příjdou a vpadnou hltaví vlci a nás od sebe rozeženou. To slyšíce muž boží svatý Martin, hořící čistou k blížnímu láskou, srdečně volá takto: *Domine, si adhuc populo tuo sim necessarius, non recuso laborem*, Pane, pokud že jsem lidu tvému a mně svěřeným ovčičkám na delší čas platný a potřebný, nevyhýbám se žádné práci, ale chci rád ještě o spasení mých blížních se starat a pracovat. Ach, laskavý otče a Bohu milý starče, zdaliž ještě jsi dost nepracoval? ještě jsi dost protivenství v světě nezkusil? Osmdesáte a jeden rok věku svého počítáš a po všecky dni života tvého, hned co jsi začal světským, císařským vojákem býti, pak potom učiněn vojákem duchovním a Kristovým, nezakusil jsi snad ani jeden den náležitého odpočinutí; a nyní, když tě Bůh k sobě na věčné odpočinutí zůve, ty jakožto věrný pastýř z čisté, horlivé lásky, kterou k svým ovčičkám neseš, volíš sobě zde na zemi raděj ještě délej pracovat nežli v tu chvíli na nebi s nebeskýma

měšťany se radovat, copak obzvláštního na tvých sobě svěřených ovčičkách vidíš? Víš dobře, že ne všecky jsou stejné dobré mysle s tebou, ale zkusil si skrz tolik let nemálo, jakých nátisků protivenství jedenkaždý věrný a horlivý duchovní pastýř a biskup musí strpět a vystát? I proč tedy pro jednoho neb pro dva žádáš nových starostí, nových prací? Nicméně slyšíce svatý Martin pláč svých milých bratrův nad svým odtud na věčnost odebráním, srdečně Boha prosí a volá: *Domine, si adhuc etc.*, Pane, je-li mně zapotřebí, abych tvou drahou krví vykoupené ovčičky pásl délej, *non recuso laborem*, nevyhýbám se žádné práci. Ach, jaká to svatého Martina k svým ovčičkám přenáramná láska! Než co jenom ten dobrý pastýř a svatý biskup na nich vidí? Ach, vidí svatý Martin, co my nevidíme, neb nedívá se on toliko a nehledí na samou zevnitřní osobu, ale mnohém vícej pozoruje on vnitřního člověka vedle duše, neboť to krásné, čisté, sprostné a jasné oko svatého Martina to zná a vidí, jak jest jasná a krásná duše lidská jednohokaždého věřícího křesťana v stavu božské milosti postaveného, a naproti tomu zas taky zná a vidí, jak hrozná jest a ošklivá duše člověka v nějakém těžkém smrtedlném hříchu vězicího. Tohle vidí svatý Martin, my to ale nevidíme, a z té příčiny také on tak velice po spasení lidských duší horlí a plápolá právě tak, jako jest někdy horlila svatá pana Kateřina Senenská, která spatříce krásu a jasnost jedné z očistce do nebeské slávy vzhůru vstupující duši, tak jest se tůze do ní zamilovala, že směla svého nebeského ženícha Krista Ježíše za to prosit a žádat, pokud by k tomu schopná byla, že by všem dušem lidským, které dobrovolně svýma hříchami se řkouc do pekla sami derou, jejich nešťastný do propasti pekelné skok zabránit mohla, tehdy že sobě volí raděj třebas až do soudnýho dne před peklem státi a vartovati a žádnou více lidskou duši ďáblu nepustiti, než aby, jsouc do nebe v tu chvíli povolaná, se měla ihned s anjely radovat. Ejhle, takovou přenáramnou láskou jatá byla svatá panna Kateřina Senenská pro nevypravitedlnou krásy jasnost jedné duši lidské v blahoslaveném stavu božské milosti postavené, že ovšem chtěla sama rači nebeských rozkoší až do dne soudného zproštěná a prázdá býti, než aby která duše lidská se vícej ďáblu do pekla dostala a v ní božského obrazu ona krása skrze hřích k ztracení a k zmaření přišla. A o tu ztrátu podobným způsobem jest se staral svatý Martin, aby totižto po jeho časné smrti skrz hltavé vlky aneb zlostné kacíře nepřišla některá ovčička k zavedení, k ztracení a k věčnému zatracení. Na to, na to jest se ohlídal svatý Martin, my se ale na to nic neohlídáme, anobrž ať nám někdy časem náš blížní dost málo co na příkoř učiní, tu

ihned jej s tělem i s duší poroučíme ďáblu do pekla. Ach, nejni, ba nejni oko naše, jako jest bylo oko svatého Martina, oko čisté a sprostné, krásné a jasné.

Posledně dovolte mně ještě, ať udělám do té černé oka řetedlnici s bílou a čistou jasnou barvou maličký a subtylný puntík, neb tím subtylným puntíkem dávají malíři očím na obraze celou jasnost a živost. Skrz malý a subtylný puntík rozumím já tuto subtylný, stálý a bystrý zrak svatého Martina, kterého on podivně v svém jak v pravém, tak i v levém oku až do posledního punktu života svého zachoval a na sobě znáti dal, neb když již již duše jeho s tělem se měla rozloučit, ejhle, staví se před jeho oči pekelná obluda, zlostný ďábel, a chce mermo Bohu oddanou duši svatého Martina při posledním z těla vykročení pokoušet a strašit. Mezitím slyšte, co praví muž boží: *Quid hic adstas, cruenta bestia? nihil in me funeste reperies*, nač tu stojíš, pekelná obludo? nic zarmouceného při mně nenajdeš. To vyřknouce, libým a veselým obličejem a jasnou tváří svou duši Stvořiteli svému navrátil. Ach, kdož by se z nás nad tím nermoutil, ach, kdož by se z nás toho nelekl, kdyby se jemu před oči postavila ta ďábelská pekelná obluda a svou ohnivou tlamu proti němu otevřela? Ach, kdož by z nás se všecken strachy netřásl? A hle, svatý Martin radostnou a veselou myslí praví: *Quid hic adstas?* Nač tu stojíš, zlostný ďáble, a mne strašiti chceš? Ach, zdaliž já neznám a nevidím tvou mdlobu a nemohoucnost, že nic proti mně nemůžeš. Takhle mámíš? Nic se pak, nic svatý Martin ďábla nebojí, neb on vidí to, co naše oko na ďáblu nevidí. Než co tedy vidí? Ach, vidí on svým čerstvým a bystrým, světlým a jasným okem, že ta pekelná obluda ďábel jest zavázaná na jisté tenoučké a subtylné šňůrce, kterou šňůrku drží mocná ruka boží tak, že bídný ďábel nemá tolik moci a síly, aby on tu šňůrku (byť krásně, jak chtěl, proti člověku, jenž v Boha doufá, se zpínal a sápal) na dvý mohl přetrhnout, ach, nemůže. Sápat se proti nám může, ale bez božského připuštění dotknouti se nás nesmí, strašit nás může, ale uškodit duši moci nemá. To viděl svatý Martin, my však to nevidíme. Ó, jak tehdy čerstvý a bystrý, čistý a jasný zrak zachován jest při očích svatého Martina až do jeho posledního punktu života a posledního vzdechnutí, než odkud to a kterak? Ach, jistě skrze nic jiného nežli skrze dvojí čistou a sprostnou a živou lásku, předně k Bohu, též i k blížnímu svému. Pročež jsouc on v obojí teď pravené lásce muž silný a dokonalý, medle čehož se mohl báti? Neboť pěkně o pravé a dokonalé lásce píše miláček Páně svatý Jan v Efezu v listu prvním v kapitole čtvrté, řka: *Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor poenam habet, qui autem timet, non est perfectus in charitate*,

bázně nejni v lásce, ale dokonalá láska ven vyhání bázeň, nebo bázeň trápení má, a tak kdo se bojí, nejni dokonalý v lásce.

Nuž, laskaví v Kristu Pánu poslouchači, jste-li s mým sprostným malováním spokojení? Neb již jak jedno, tak i druhé oko sprostné a upřímné, ctnostné a jasné, Bohu i blížnímu v lásce věrné sem vám ukázal, proto ale po všem všudy *manet opus imperfectum*, zůstává dílo nedokonané a nejni obraz svatého Martina zcela náležitě vymalován, neb nic až posaváde jsem nedohotovil než jeho pravé a levé oko. Maloval bych dálej, čas již tomu nedá. Vím také, že za všeliké obecné celého křesťanstva potřeby od církve svaté ustanovené čtyrycet hodin trvající modlení spolu s slavností dnešního svátku v tomto chrámu Páně slavně se skonává, pročež čas jest, abych já, obíraje se malováním celou hodinu, přestal od malování a dal se spolu s vámi na modlení.

Co se mé modlitby, prosby a žádosti týče, s oným žebráčkem, o kterým svatý Lukáš v kapitele osmnácté píše, mou prosbu před tebou, Bože, skládám a volám: *Domine, ut videam*, Pane, abych viděl, *ut videam*, abych viděl, a ne jenom já sám, ale spolu i se mnou všickni svatého Martina, jeho sprostných a čistých očí věrní ctitelové, tak abychom skrze jeho zásluhy a orodování nabyli tak dobrý a čistý zrak, jako jsou měli všickní ti, kteří chodě po této nebezpečné světa pouští, všelikým proti sobě skrytě položeným osidlám a oukladům ďábelským viděli a věděli, kterak se zdaleka vyhnout. *Domine, ut videam*, o to prosím a za to žádám. Pane, abych viděl, a ne jenom já sám, ale i také spolu se mnou všickní, tak abychom od dneška od cesty božského přikázaní, jenž pozůstává obvzláštně v čistém milování Boha a blížního, nikdy více ani na krok zpátky neodstupovali, nýbrž v křesťanské lásce a v svatém pokoji živí jsouce, po tomto vezdejším putování všickní v nebesích se uhlídali a shledali, kdežto více nebudem sobě obraz před oči klásti, a jak svatý Pavel Korintským v kapitole třinácté píše, nebudem hleděti skrz zrcadlo v podobenství, ale tehdáž spatříme Boha s jeho vyvolenými tváří v tvář.

Amen.

Dwě Sprostné

Kázanj /

O Czisté a Sprostné Lásce /
Bak k Bohu/tak y Bljžnjmu /

W pravém a lewém Oku

SWATEHO

WARTYNA

Biskupa a Wyznáwače/

W Farnjm Kostele téhož S. Patrona w Král.
Starém Městě Prazském/při Wegročnj Slawnosti
a Pobožnosti Dne 11. Nov. w Létu Páně 1722. a 1724.
Wyobrazené a předstawené /
Při kterémžto Wyobrazenj na mjsto malířského Penzljku
sprostného gazyka/a na mjsto wysokých Barew/cistých
Slow Swatého Ewangelium gest potřebowal/a vžjwal.
Ferdynand Karel Reißman/Řádu Kanownjkůw Late-
ranenských pod Reguly S. Augustýna w Král: Nowém
Městě Prazském/na Karlowě Swatečnj Kazatel.

A 1a

Kteryżto Obraz
Od teď dotknutého
Duchownjho Malířе/
Sobě pobożně obětowaný /
Wysoce-Důstogný Brozený/téż Wysoce-Včený
Pan Krystoff Wogtěch
Hubacius, z Kottnowa.
SS. Theol: Bac: Form: Proto: Notar: Apošt:
Weyhrad: Král: Kostela SS. Petra a Pawla/na
Wyssohradě Kanownjk/a v Swatého Martina/w Krá-
lowském Starém Městě Prazském/ Farář.
Swým Wěrným a Milým Duchownjm Owčič-
kám/gakož y wssem Pobożným Ctitelům
SWATÉHO
MARJANA /
Na Weřegné Swětlo pro Duchownj Potěssenj
wystawuge/ a spolu obětuge za Duchownj
Præsent, a Dar Nowého
Roku.

ꝛDIz seſLa WILo MILoſtIWI
L. éto.

Wytisstěné w Praze/ v Joachyma Kamenického.

Kázanj Prwnj/
Aneb:
Oko Prawé/
Vkazuge na Swatém Martinu Prawau a Czyſtau k Bohu Stwořiteli a Spaſyteli ſwému Láſku/a wčj nás kterak we wſſech ſkutcých a činech naſſých prawý a čiſtý dobrý aumyſl mjti a zachowati máme.

Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.
Luc. 11.

Budeli oko twé ſproſtné/celé tělo twé bude ſwětlé.

Czený Philoſtratus in Vita Apolonij Lib. 2. cap. 12. takto pjſſe: oculi mores hominum pleroſque indicant. Že oči wětſſým dílem člowěka geho mrawy a powahy vkazugj a prozrazugj. Nepwjce pak ale gak wčj Plinius, na očjch ſe pozorowati má: Color, quantitas, ſitus & motus oculi, to geſt: gaké barwy oko/ gaké welkoſti a ſſyrokoſti/ gakého położenj na twáři/ a zdaj rychlého aneb pozdilého hnutj? A z toho že potom ſe lehce poznati může/ gakých přirozených náchylnoſtj a complexi ten takowý člowěk geſt. Y obrátjm ſe tehdy/ k tomuto Wýbornému od wzácné a kunſtowné Ruky/ giž w Pánu vſnulého Maljře. Sceti zde na welkým Oltáři Swatého Martina wymalowanému Obrazu/a podjwám ſe mu gak na to náležj do Očj/ tak abych tjm ſpjſſeg a lépeg mohl ſpatřiti/a poznati/ gak dobré Complexi a natury byl geſt Swatý Martin; Mezy tjm ſtogj mně troſſku

podál/ a co wjc; Znamenám že se gakſy dolu kloní k gakémus žebrácko-
wj/ a má ſklopené dolu obé Oči. Gak a kterak gá tehdy z geho Oči
Barwy poznám/ co za náturu mél ten Swatý Muž? než býť v krásné
byl malowaný s Očima zhůru/ aneb rownýma očima ke mné/ zdaliž
bych podlé nich ſmél a mohl ſaudit/ že Swatý Martin mél takowé a
neginſſý Barwy Oči? neb co ſe Pánům Malířům týče/ ſtaré geſt o nich
přiſlowj: Pictoribus atque Poëtis multa licent, že Malířům a Wrſſowcům/
(byť tomu w prawdě tak nebylo) lecos progde. A wſſak kdybych v krásné mél
zde před očima prawý a náležitý Contrfect, aneb Swatého Martina
životné wypodobňugjcý Obraz/ přitom widél a wědél gaké podoby a
barwy byly Oči geho/ zdaliž bych bezpečné mohl toho zawřjt/ že geſt
on takowých powah a takowého Přirozenj byl/ gakého geg wedlé v-
čenj mudrakům geho Oči býti vkazugj? ach! ſſpatná a přjliš omilná by
to byla průha/ ſſpatný důkaz. Neb zdaliž opét wůbec známé v Sſtu-
dentům přiſlowj negni; Frons oculi vultus perſæpe mentiuntur. Čjslo/ oči
a twářka/ častěg ſſudj/ a bývá lhářka. Ponewadž ne wždycky/ gak ſe co na-
ſſým ſinyſlům zdá/ geſt w prawdě to takowý/ ale mnoho-mnozſtwj krát
bývá oklamané a oſſyzené oko naſſe/ newſſecko/ co ſe bliſſtj geſt zlato/
takťaky ne každý/ který ſſbau twář vkazuge/ dobře myſlj/ ani zas taky/
ten který ſſkaredé hledj/ proto druhého nenáwidj; ale ſkutkowé ti v-
kazugj a dokazugj/ Přjtele neb nepřjtele. Z té příčiny Spa-
ſytel náſs Krystus GEžjſs v Swatého Mat: w Kap: 7. mluwj takto:
pilně ſe warugte faleſſných Prorokú/ kteřjž přicházegj k wám w rauſſe owčjm/ wnitř
pak gſau wlcy hltawj/ po owocých neb ſkutkům gegich poznáte ge; Gakoby řjcti
chtěl/ gſau mnozý/ kteřj ſe ze wnitř na oko pěkné a laſkawé ſtawégj/ a
w Srdcy zatim přemegſſlegj/ gak a kterak by Bližnjho ſwého mohli
potrápit/ nelze tehdy ach nelze! z obličege očjch člowéka poznat/ co w
geho Srdcy přebývá a wězý: ba giſté ne; obwzlaſſtné w tyto časy/
kdežto giž mnozý Křeſťané za vpřjmnoſt a ſproſtnoſt ſe welice ſtydj/ a kdo
pregnezná faleſſnau ſwéta politiku/ ſlowa geho nemagj žádného kliſyku.
Wérný Služebnjk Božj/ a welký w Swété Diwotworec/ též Wyſoce
Oſwjcený Muž z Řádu Kazatelſkého Sanctus Vincentius fererius, mage
času gednoho kázati o Swatém Martinu/ k ſwým milým Poſlucha-
čům takto prawil: Si omnes ejus Virtutes vellem vobis declarare, non
ſufficeret tempus, ſed de præſenti declarabo quinque, kdybych chtěl wſſecky Cno-
ſti wám wypſati Sw. Martina/ čas by mně k tomu neſtačil/ proček na tenkráte gen
ſilko z gatero geho obwzlaſſtnjch Cnoſtj předneſu a vkážu/ prima eſt fidelitas mentis,
prwnj

prwnj geſt myſſe geho vpřímnoſt/ ſecunda eſt humilitas cordis, druhá geſt Srdce geho ponjženoſt/tertia pietas operis, třetj náboženoſt w geho dobrých činech a ſkutcých/ quarta aſperitas corporis, twrtá těla ſwého vſtewičné mrtwenj/ quinta firmitas Vitæ, pátá geho Swatého Žiwota ſtáloſti/a až do Smrti w dobrém ſetrwánj. Tak prawé y gá dnes říci mohu: ſi omnes Virtutes vellem vobis declarare, non ſufficeret tempus, kdybych chtěl o wſſech Ctnoſtech Swatého Martina s wámi gednati/nepoſtačil by mně k tomu čas. Proč̄ž na tenkráte/ani o wſſech těch patero Ctnoſtech/ které Swatý Vincentius w ſwém Kázanj/ gakož to nad giné obzwláſſtnégſſý lidu předſtawuge a přednáſſý / gá dneſſnjho dne gednati mohu/ale mege řeč gen toliko bude/ aſpoň z těch wſſech o gedné Ctnoſti / a to o té/ktera Swatý Vincencius na Swatém Martinu/ ze wſſech za prwnj a neypřednégſſý počjtá/ řka: Prima eſt Fidelitas ejus Mentis: Prwnj geſt geho čiſté myſle ſproſtnoſt a vpřjmnoſt. Než laſkawý w Kryſtu Pánu Poſlauchači/pokud že ſproſtnoſt v wás máko/a v mnohých snad dokonce nic neplatj / tak lépe by bylo abych mlčel/ poněwadž mege dneſſnj ſproſtné Kázanj/má býti o ſamé čiſté Sproſtnoſti / neb hledě gá na Swatého Martina / a ſpitugic geho Swatý Žiwot zde na Zemi / ſpatřil gſem zagiſtě na něm Oko rowné čiſté a ſproſtné / o kterémžto gſem taky v ſebe zawřel ſproſtné gednati/ a to nepwjce z přjčiny té / že dneſſnj Swaté Ewangelium to Thema a ten concept mně ſamo dáwá na ruku? Si Oculus tuus ſimplex fuerit, totum Corpus tuum lucidum erit, budeli oko twé ſproſtné/tělo twé wſſecko bude ſwětlé. Ať gižtehdy při tom zuſtane. Budu gá malowatj w prawém Oku Swatého Martina/ prawé a čiſté geho k Bohu Cýlenj/a prowkážu geho dobré myſle Swatau Sproſtnoſt/a Vpřjmnoſt. Láſky waſſe pak mně popřegj ſwau k tomu Trpeliwoſt / a tak začnuſwé Gménu Páně.

Čteme w dneſſnjm Swatém Ewangelium takto: Swjce Těla twého / geſt Oko twé/budely Oko twé ſproſtně/ Tělo twé wſſeckno bude ſwětlé / pakljž bude neſſlechetné/také Tělo twé bude tmawé. Než medlec co geſt při nás ta gaſná Swjce; y geſt prawá a žiwá w Kryſtu Pánu Wjraj naſſe; a co ſe pak ſkrze Oko rozumj? y rozumj ſe wérná Myſl naſſe; co pak ſkrz Tělo naſſe? ach což ginéhoneżli tento wezdegſſý celý Žiwot náſs / to geſt wſſecky časného Žiwota naſſe Skutky a činowé. Budeli tehdy oko naſſe ſproſtné/to geſt budely myſl naſſe ſproſtna a čiſtá / a bude ſe s poznalau prawdau wjditi/wkážey na ſobě/a widěti dá čiſté Swětlo prawé Kryſtowé Wjry/ tehdáž celé Tělo naſſe/bude gaſné a ſwětlé /

chcy říct: wſſecky naſſe Skutky a činowé celého Žiwota naſſeho/bu-
dau ctnoſtný a Bohu milý / pakly ale oko naſſe bude nesſlechetné / to
geſt/ nebudely myſl naſſe/s prawau a žiwau Wjrau čiſté ſe ſrownáwat/
gest/ nebudely myſl naſſe/s prawau a žiwau Wjrau čiſté ſe ſrownáwat/
a my s ſkřiwenným a nečiſtým aumyſlem budeme Skutky naſſe konat /
wjce chtége se ljbiti lidem w Swěté/nežli Bohu; tehdy celé Tělo naſſe/
to geſt celý a wſſecken zde na Zemi Žiwot náſs/bude zatmělý a hřjſſný /
ponéwadž ſkrze tmy/ rozumégj ſe hřjchowé/ a wſſeliký blud / byť krásné
tehdy před Swětem mnohé naſſy Skutkowé se zdáli dobré a chwalite-
bné/ nicméně geſtli že se dégau a konagj nevpřjmným k Bohu Aumy-
ſlem/tak že to duchownj Oko naſſe/to geſt myſl naſſe / wjce tudy hle-
dá ſwau marnau w Swěta chwálu/nežli ſluſſnau Čeſt Boha Stwo-
řitele a Spaſytele ſwého / a krátce o tom mluwic/ geſtly žádá kdo tě-
mi dobrýma Skutky (které zewnitř činj) wjce se marné lidem / nežli
Bohu zaljbit / giſtě takowý Skutkowé před Bohem gſau oſſkliwý a
nečiſtý. Čiſtá tehdy k Bohu ſamému cýlicy Křeſťana geho myſl/a-
neb ſk Bohu obrácený rowný a vpřjmný we wſſech činech Aumyſl /
geſt to ſproſtné čiſté a gaſné Oko: tak geſt/ a neginače.

Pozorůgme gžto teď gak dobré a čiſté myſle byl Swatý Martin /
a gakým aumyſlem co činil; medle kam ſtále geſt cýlilo / a gedině ſmě-
řowalo Oko aneb Myſl geho? a když ſpitugi náležitě geho Swatý
Žiwot / nacházým: že když byl geſſtě w Křeſťanſké Skole na cwjče-
njch a nežli geſſtě Křeſt Swatý přigal / gſa tehdáž Wogákem / gel
ſpolu s ginými woganſkými Kamarády/ ſkrz Bránu Města Abiano ře-
čeného/ kdežto geg gakýſy chromý/chudý/ a nahý Žebráček/ za kře-
ſťanſkau Swatau Almužnu žádal/ Swatý Martin vpamatugice ſe / kte-
rak Swéta Spaſytel Kryſtus GEžjſs / obzwláſſtně swé milé Kře-
ſťany wči/ a nabizý k miloſrdným Skutkům / gichžto obzwláſſtně ſedm
duchownjch/ſedm tělesných ſe počjtagj/mezy kterýmižto ſe nacházý/ též
operire nudos, nahé odjwatí/ ne.neſſkal Swatý Martin / a s welikau
Radoſtj wytrhl rychle z poſſwy Kord / a nim Pláſſť swůg na dwý roz-
dělil/aby tak gedným djlem pláſſtě toho bjdného Žebráčka geho nahé
Tělo přikrýl/ a přiodil. Ach Martine co to děláſs! co myſljſs / a kam
hledjſs! kdes pak nechal twé obě Oči? medle co newydjſs / kterak ſe
twogj Kamarádj tomu hlaſem ſmégj/ a tu twau ſſtědrotu/ za tu ney-
wyššj poſſtilloſt držegj / a magj! což newidjſs / kterak ſe tobě teď
w twém krátkem Pláſſtj (gako z myſle ſkrženému) poſmjwagj! ach
náſs Swatý Martin nic na to nedbá/nic on ſe na to neohljdá / ale Oko
geho

A 3 a

geho hledj ſproſta toliko gen nã to/ſkrz co by ſe Kryſtu GEžjſſy Spaſytell ſwému neywjce ljbiti mohl. Zdaliž geg kdoz toho chwálj / neb tupj / nic Swatý Martin na to nemyſlj / ponewadž ſproſtná myſl Swatého Martina geſt gedine k ſamému Bohu obrácená/ doſtič geſt gemu na tom / že on ſkrz ten Skutek dokázal/ kterak w Skole Křeſtanſké proſpjwá/ že totižto mezy ginym/ za ten čas ſe navčil znáti / kolik w Catechiſmuſu miloſrdných Skutkůw poznamenaných ſe nachazý / mezy kterými žto/ geſt také obzwláſtnj geden: operire nudos, nahé odjwati. Powažte nynj Laſkawj w Kryſtu Pánu Poſlauchačj! negnili Martina Oko ſproſtné a čiſté? a zdaliž negni wſſecka Myſl geho z cela obrácená k Kryſtu? a hle to včinil S. Martin / negſa geſſtě w Křeſtanſké Wjře wyučený. Protož také ga k geſt mjle ten miloſrdný Křeſtanſký Skutek nad tim nahým Žebrákem prokázal / Kryſtus GEžjſs přiodený s tim djlem Pláſſtě/ w tu noc ſe mu v proſtřed Angelůw w welkým Bleſku ukázal/ řka k nim: Martinus adhuc Catechumenus, hac me veſte contexit. Martin geſſtě v Wjře Křeſtanſké newyučený / timto Rauchem mne přikrýl. Bywſſe potom brzy na to v Wjře Kryſtowé dokona wyučený/ Křeſt Swatý přigal; tuto pozorůgte: kterak teprw Oko geho/ gedine geſt hledělo Kryſtu GEžjſſy ſlaužiti/ po Ceſtě wěčné Prawdy choditi/ a Kryſta náſledowati/ tak že widauce Swatý Hilarius, Biſkup Swatého Martina / nad giné we wſſelikých Křeſtanſkých Ctnoſtech ſe ſtkwaucýho/ ſylně na to tlačil/ a o to vſylkowal/ aby po přigatém čtwerým menſſým Poſwěcenj/ geg brzy za Subdiacona pak Diacona aneb Jahna poſwětil/ Swatý Martin ale ſaudice ſebe ſám / žeby tak wyſokého Cýrkewnjho Aurádu nebyl hodný/ dlauhý čas geſt nechtěl / než toliko Exorciſtau/ toriž: dábla zakljnačem zůſtati/ když pak ale gakožto Exorciſta ſwůg Duchownj Aurad/ s nebrzy wýdanau Horliwoſtj zaſtáwal/ a gſauc ſtřjdmě/ čiſtě/ a Swaté žiw/ ze wſſelikých zlým nečiſtým duchem poſedlých těl / k nemalému podiwenj wſſeho lidu / ſwým zakljnánjm/ a horliwau Modlitbau dábly wymjtal/ z poručenj ſwého Wrchnjho/ dohnán geſt wětſſýho Poſwěcenj přigmauti / tak že poſledné pro množſtwj Diwůw / a Zázraků / které Bůh Wſſemohaucý ſkrz Ruce Swatého Martina w lidu činil / včinén geſt Knězem / neb ne gen toliko ſkládage na nemocné ruce ſwé / od rozličných neduhůw a nemocý gich oſwobozowal/ ale y také giž mrtwým s ſwau wraucnau Modlitbau Žiwot geſt nawrátil/ a z mrtwých zſtřjſyl. Gak mjle tehdy w Turonu Biſkup w Pánu vſnul/ y hned za Duchownjho Paſtýře /

4a

ſtýře a Biſkupa / od wſſeho Lidu w Srdcých požádán geſt / poně-
wadž pak ale pokora a ponjženoſt Swatého Martina wſſem přjliš do-
bře známá byla / newěděli gſau kteraký geg k tomu přiwedli / aby on
žu takowau powinnoſt na ſebe přigal / pročež giſtý Měſſtan Ruricius ře-
čený / wynalezl geſt tuto Duchownj Leſt / a nawſſtiwjce Swatého
Martina geg gménem ſwé nemocné Manželky / za ten Křeſtanſký
Skutek / welice proſył a žádal / aby Swatý Martin tu ceſtu wážil / a
k geho nemocné Manželce s nim ſe odebral / a gj w gegj těžké Nemocy
négaké Duchownj Potéſſenj vdělil / a na Duſſy poſylnil / zatim pak ale
w giſtým na té ceſtě ležicým Koſtele / ſtalo ſe shromáždénj Křeſtanſké-
ho Lidu / a gliž k tomu taky giſtj muži byli nawedenj / aby: když
wegde Swatý Martin s Ruriciuſem do Chrámu Páně geg mocý k
Oltáři wedli / a na Biſkupſkau geimu připrawenau Stolicy doſadili.
Pročež když na Prozbu a Žádoſt Ruricya Swatý Martin mage
Oko ſproſtné / a nemyſlice na négakau Duchownj Leſt / na tu ceſtu ſe
odebral / přigedauc ku Koſtelu / žádal Ruricius za malé powſtánj / aby
(zaſtawice ſe troſſku w Chrámu Páně) mohl ſwau kratičkau Modlit-
bu Bohu ſložiti / nebyl proti tomu Swatý Martin / anobrž ſpolu s nim
ochotně z wozu ſkaupil / zatim pak od dwauch ſylných mužů za Rame-
na popaden / ſe wſſý mocý k Oltáři weden / a na Seſly nowýmu Bi-
ſkupu připrewenau poſazen / odewſſeho lidu a Knéžſtwa za Biſkupa /
a milého Paſtýře wolen / a wyhlaſſen geſt. Z toho gedenkaždý Boha
chwálil / každý ſe z toho těſſyl / každý z toho radowal / ſám gedinký to-
liko Swatý Martin ſedě na Biſkupſké Stolicy hořce nad tim plakal /
a Martine co pláčeſs ? co myſliſs ? kam hledjſs ? podjweg ſe / podjweg /
ktérak ſe weſſkeren lid raduge / z tak laſkawého / a ſobě milého Paſtý-
ře / podjweg ſe a pohljdni / gakau Čeſt a Pokonu Tobě činj / twé Du-
chownj wérné podané Owčičky / ach ! podjweg ſe dobře / a powaž / w
gaké gſy ted hodnoſti / a gak wzáctný / a wyſoký Auřad a Důſtognoſt
gſy nabyl / a doſáhl / a neplač z Martin ale čjm ſe mu wétſſý Počeſtnoſt
dčwá / tjm on wice pláče / neb Martina Oko nehledj na to / že ſedj na
wyſſobě Biſkupſké Stolicy / ale pozoruge on / že z tolik ſobě poručených
Owčiček / gakožto Biſkup / a Duchownj Paſtýř muſy někdy odpowj-
dat / při Stolicy Nebeſkého Spraweduliwého Saudce / ach Martino-
wé Oko nehledj na to / že přjtomné shromáždénj Lidu / geg w takowé
wyſſhoſti a počeſtnoſti má / nýbrž ſobě myſlj / aby pro zanedbánj / neb
opětnjdnutj hálažité ſpráwy ſwých ſobě ſwěřených Owčiček těžce ne-
ſtra-

ſtratil ſám ſebe/a z Miloſti Božj ſnadno a pogednau newypadl. Kdyż ce o tom řkaus/ Oko Swatého Martina nechtěl ſe na to/gak wzácte na Biſkupſká Hodnoſt/ a kterak w Cýrkwi Swaté geſt wzneſſená a wyſoká; ale hledj a powažuge/ gak geſt těžká a nebezpečná / a proto tak welice ſtrachugicý a pláče. Powažte Laſkawj w Bryſtu Pánu Poſlauchačj/ negnjli Swatého Martina Oko ſproſtné a čiſté? a negnili geho celá myſl čiſtě cýlicý k Bohu; gſa pak včinén Biſkupem / gakau pilnoſtj a rozſſaffnoſtj ſwé Duchownj Stádo geſt pásl/ a kterak ſwé wěrné Owčičky k dobrému wedl/ Bázni Božj včil/ a po Ceſtě Božſkých Přikázanj a Křeſťanſkých Ctnoſtech ſwým Swatým Přikladem ljbezně za ſebau táhl. Ach byloby mnoho o tom co mluwiti/ čas jale geſtomu krátký/ to toliko opakugj/ že Swatého Martina Oko bylo a zuſtalo wždycky ſproſtné a čiſté/ to geſt wpřjmná ſproſtná myſl Swatého Martina wždycky zproſtá gen toliko cýlila a ſmiřowala na Chwálu Božj/ tak že kráſně časem mnohý geho ſkutky a činowé ſe darebnj/ a zásluh prázdni býti zdáli / nicméně ponewadž cokoliw geſt na ſwěté Swatý Martin činil/ konal to dobrým wpřjmným aumyſlem / proček y také ſkutky / které ſnad mnohým owſſem darebnj ſe zdáli býti / nicméně pro dobrý a čiſtý Muže Božjho aumyſl/ktery̆ž we wſſech činech ſwých žádal Chwálu Stwořitele ſwého/ byli gſau před Bohem wzácteni a mili / neboť prawj dneſſnj Swaté Ewangelium / Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: Budeli oko twé ſproſtné/wſſecko tělo twé bude ſwětlé. To geſt: budeli dobrý a čiſtý aumyſl twůg / wſſecky ſkutkowé a činowé Žiwota twého budau ctnoſtnj / a Bohu miljy / ten pak ſproſtný a dobrý aumyſl náſs / wſſtipen / a pewné založen býti muſy̆ w Synu Božjm Bryſtu Gežiſſy̆ Spaſyteli naſſem / tak gak pěkně Swatý Antonjn Paduánſký o tom wčj: Ser: de Dom: 13. poſt SS. Trinit: Baſis omnis intentionis noſtræ, niſi in Chriſto ſit ſolidata, totius operis fabrica minatur ruinam: pokud že podſtata aumyſlu naſſeho nebude ſtuſſně založená a ſtworzená w Kryſtu Gežiſſy̆/tehdy celé Duchownj Stawenj naſſych dobrých ſkutků a ctnoſtj/nám hrozj že ſe brzy rozboří a padne. Z toho wſſeho patrné widěti geſt / že gednoho každého ſprawedliwého Křeſťana ſproſtné oko/ aneb dobrý a čiſtý w ſwých činech aumyſl/přinášegý w ſrdcy winſſowaný pokog / a weſele z toho ſwěta na wěčnoſt wykročenj/neb ať powjmo ſtaſtné ſmrti S. Martina; čtu že kdyż při poſledni hodince duchownj geho Bratřj okolo klečejcý/geg napomjnali a žádali / aby pak ſwau gaſnau Twář obrátil/na gednu neb druhau ſtranu/ a nebo aby aſpoň ſobě nechal pod

hla-

hlawu dáti wyſſý polſtář neb podušſku / a ne tak pořádeg n; znaku zrowna leżel/gak s očima tak y bradau z hůru: gim Swatý Martin tuto na to odpowěd dał: Sinite me Cœlum potius quam Terram aſpicere, ut ſuo jamj itinere iturus ad Dominum Spiritus dirigatur. Ach nechcegj mne ať raděg do Nebe nežli na zem hledjm / tak aby giž giž bez toho brzy z těla mého wygiti mogicý Duſſe má/rownau ceſtau letěla k Pánu. Powažte Laſkawj w Kryſtu Pánu Poſlauchačj/ zdaliž Swatého Martina Oko nebylo ſproſtné a čiſté? a zdaliž wſſecka myſl geho ſtále geſt necýlila a neſměřowala / až do poſledniho wzdechnutj k Bohu Stworiteli ſwému. Co ale Laſkawj w Kryſtu Pánu Poſlauchačj tomu nému Obrazu říkáte? neb Kazatel geſt tolik co negaký Maljř/tak že gako Maljř ſwým penzlikem a rozdilnýma barwami na Obrazu znáti dáwá/kterak ta neb druhá Oſoba byla libého a krásného obličege a twáře/tak také y Kazatel / ſwým gazykem/a rozličnýma ſlowy/ očim myſle naſſe předſtawuge a ukazuge / gakými krásnými! Ctnoſtmi ten a takowý Swatý Muž (o kterém ſe ká-že) zde na Zemi ſe ſwjtil a ſtkwěl. Maljři když négaký Contrfekt neb podobu twáře gak na to náležj žiwotně wyobrazyt neb wypodobnit chtěgj/ potřebugj k tomu nemalý čas / neb gednjmkrátem Contrfekt ſe nezhotowj/ale dřjweg ſe Obraz podmaluge. Gá co ſe mého dneſſnjho týče malowánj/znám ſe k tomu/že můg Obraz wyhotowený a domalowaný negni/ neb ačkoliw že ſem ponékud o rozličných Ctnoſtj Swatého Martina zminku malau učinił/ tehdy wſſecko to zuſtáwá newydělané/a ſproſta gen toliko podmalowané / krom gedinkého prawého Oka/to gak gſem wmél a mohł gſem wymalowat. To oko / geſtli že wydjte a uznáwáte na Swatém Martinu že bylo ſproſtné a čiſté / budte na tenkráte s tim ſpokogenj/ neb z toho lehce ſaudit můžete / že když tak gaſné a krásné bylo Oko/že giſtě y krásná byla celá twář geho / chcy říjcti/tak gak ſproſtná gaſná a čiſtá byla k Bohu wždycky obrácená myſl Swatého Martina/tak také y celý Žiwot geho byl geſt ctnoſtný čiſtý a Swatý: wedle wyřknutj wěčné Prawdy Kryſta Gežiſſe w dneſſnjm Swatém Ewangelium/řkaucýho: Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: Budeli oko twé ſproſtné / tělo twé wſſecko bude ſwětlé/to geſt: budeli twůg dobrý aumyſl ſproſtný/ wprjmný/ čiſtý/ wſſeckny ſkutkowé a činowé twogj čiſtj / a Bohu milj budau / giž gſem wám tehdy to čiſté a gaſné Oko Swatého Martina Biſkupa a Wyznawače ponékud doſt patrně wymalował/ oſtatnj ale oſobu geho genom toliko podmalował/ chceteli ale geho celau oſobu ſobě ſami w ſrdcých wa-

waſſých wymalowat/ tehdy degte ſobě čiſti knihu o Žiwotech Swatých od Dwogi-Ctihodného a Wyſoce Včeného Knéze Petra Rybadyneyra z Towaryſſtwa Gežiſſe pilně ſepſanau/a tam celau oſobu geho/ to geſt celý Žiwot Swatého Martina obſſýrněg wypſaný nagdete / mně pak giž ale dowolte / abych mohl troſſku s Swatým Martinem wpřjmné porozprawěti / a gemu mého ſrdce žádoſt důwěrné předneſti.

Muži Božj / a wěrný Paſtýři a Biſkupe ! ach pohljdni na nás z Nebe miloſrdným okem twým/ a wyſlyſs trogj prozbu ſlužebnjka twého/ktereau gá dnes před Tebau we wſſý ponjženoſti ſkládám: předné wěděti dáwám/že s nemalau mého Srdce boleſtj čaſtěgi ſlyſſým / ktera ſe w tyto časy ne toliko gen Cýrkwe Swaté Katolické zgewnj nepřátele naſſý Lutryáni/Kalwjnj/Zuſytowé/a tém podobnj Kacýřowé/ a od Obecné Cýrkwe Swaté Kžjmſké odpadlcy/ale y ti kteřj ſe prawým Katoliky býti prawj/a waſſegné ſlowy wyznáwagj / nicméně na Staw Duchownj čaſtěg zakáleným a neſſlechetným okem hledj/ a newážjwage žádného oſob rozdjlu proti celému Knězſtwu čaſtokráte welmi potupné ſlowa z wſt ſwých wypauſſtěgi / tak že ſkrze to/ giž w tyto časy Knězſtwo a Duchowenſtwo/v mnohých welmi w newážnoſt a w lehkoſt přiwedené geſt/ nebo gak ſe genom doſt málo dá ſlyſſeti o negakým pohorſſenj gednoho neb druhého Cýrkewnjho Paſtýře neb Farářě/tu giž hned/pro gednoho neb pro dwa oſtatnj wſſychnj tu pomluwu a potupu trpět a neſti muſegj / tak také/ať ſe na gednom / neb na druhém Kžeholnjku časem négaká praſſywina/ chcy říci: négaká žiwota rozpuſtileſt vkáže/ tu giž hned celý Klášter/celý Swatý Kžád / ba y wſſecka Kžehola pro takowau gednu praſſywau owcy za nečiſté ſe držj. A co wjc w tyto časy ſami mnozý Katolicy mnohém hůřeg mezy ſebau o Duchownjch rozmlauwagj / nežli Lutryáni a ginſſý gacý koliw kacýřowé ne pamatugjce na ſlowa/ které Bůh s ſtrany Knězſtwa ſkrze vſta Dawida Proroka w Žalmu 104. mluwj/řka: nolite tangere christos meos, nechtěgte ſe dotýkati pomazaných mých / tak nápodobné medle co prawj v Zacharyáſſe Proroka w Kap: 2. qui vos tangit, tangit pugillam oculi mei: ten kdo ſe was dotkne/dotýká ſe zřetedlnice oka mého. Ach Muži Božj S. milý Martine/ nic na to mnozý nepozorugj/a negni kdoby nás v přjmné doſti zaſtal před takowými vtrhačnými gazyky hágila bránil/ty gſy ale Muž/který ſy wad otrhaným/a polonahým Žebráčkem ſe ſlitowal/ a geho nahotu twým plášťem přikrýl a přiodjl/rozſtrzy a roztáhni dlauze a ſſyroce nad námi twůg Biſkupſký Pluwiál a Neſſpornj Plášť/a

nás

nás před nesslechetnými očima/a vtrhačnými gazyky/twau miłostj/a mocnau v Boha přijmluwau přikreg a chraň.

Druhá žádost moge před Tebau gest/abys pohlídl též/a powážił/ kterak w tyto časy w Církwi nassý mezy Křesťanskau mládežj welikáżiwota swoboda/nestydatost/a rozpustilost se nachází/ tak že mnozý se nestydj a nebogj y w Chrámu Páně při Služebách Božjch/ častěgy takě před wystawenau Swátostj Oltárnj/nestydatým okem a nečistýma wšemi wselikau zauffalost a nezbednost prowáděti a Bohu se tauhati. Ty gsy ale Muž/kterýž gsy twé Duchownj Owčičky/ láskau a bázni rozssaffné řídil a sprawował/pobožné/a Boha se bogjcý Láskau/ bezbožné pak a rozpustilé Otcowskau Bázni k pobožnosti a k ctnostem dohánél. Wem tehdy ach wem na takowau rozpustilau nezbednau chasu twau pastýřskau hůl/a chop se twé Biskupské Berly/a pohroz gim sám.

Třetj a poslednj žádost/kterau dnes před Tebau skládám/ gest za wssecky w tomto Chrámu Páně/gak mých Rodičůw/a milých Přátel/ tak y ginssých wssech odpočjwagjcý w Pánu vsnulé Dusse/abys byl před Trůnem Božjm sylným gegich Orodownjkem/ a gestliže koho z nich wjss ažposawáde w ohniwým tmawým žaláři se trápicýho/geg z těch takowjch očistcowjch muk a bolestj/twau přjmluwau/a laskawau rukau wywed a wyswobod. Neb ty gsy Muž/kterýgsy ne genom toliko na churawé a nemocné kladl ruce/ a dobře se mělt/ ale y také dotknauce se giž mrtwjch těl/ge zase z mrtwych wzkřisyl/a žiwi gsau byli.

Budiž tehdy wssech nás Laskawým a miłostiwým Patronem a Orodownjkem/tak abychom wssyckni dosáhnauce miłosrdenstwj za Tebau sstastné do Nebe se dostali/a s tebau y se wssemi Wywolenými neskonalau Láskau Boha milowali a chwálili na Wěky Wěkůw/

A M E N.

A. M. D. G.

Ká-

Kázanj Druhé /

Aneb:

Oko Prawé/

Vkazuge na Swatém Martinu ſrdečnau a vpřjmnau Láſku k Bljžnjmu ſwému/a wčj nás/kterak pro Láſku Gežjſſe/ gak Přátele/tak y Protiwnjky naſſe/láſkau Křeſtanſkau miłowati/ a za ně ſe modliti máme.

Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.
Luc. 11.

Budeli oko twé ſproſtné/celé tělo twé bude ſwětlé.

Tarožitné Cžeſké/a wůbec známé přjſłowj geſt/ wſſeho dobrého dokonjce/w Latinářů pak ale to přjſłowj znj takto: ut ſit omne trinum perfectum, wſſechno trogj ať geſt dokonalé/ gakoby řjcti chtěli/ co gednau a po druhý nelze wykonat/ to do třetice giž ſnadno přichá-zý k wykonánj a k dokonánj; gá wſſak ale z mé ſtrany poznáwám ginácě/ neb dneſſnjho dne w tomto Chrámu Páně o Swatém Martinu Biſkupu/ a Wyznáwači giž po třetj kážu/a po wſſem wſſudy gá tjm giſtý gſem/že zůſtane opus imperfectum, to geſt: dílo nedokonalé/ a neb moge Kázanj bez dokonánj/ a to z tých přjčiny/po prwnjkráte/když gſem též o těchto dobách na Den Swatého Martina w Roku 1714. geho drahé Ctnoſti/ a geho Swatý Žiwot mau ſproſtau řečj přednáſſel/ wžjwal gſem tehdáž naſledugicý

text Pjſma Swatého/ Lib: Sap: aneb w Knjze Maud: w kap: 10. kte-
rýž znél takto: certamen fortè dedit illi, ut vinceret, Bog ſylný dán geſt gemu
aby přemohl/toho textu vžjwage/y puſtil ſem ſe s Božj Pomocý do boge/
a to prwnjho / chcy říci: oſmělil ſem ſe tehdáž toho dne / neppr-
wnégſſý Kázanj zde w tomto Chrámu Páné mjti/a gak mnoho ſe mo-
hu pamatowat/tehdy gſem tehdáž Swatého Martina ſobě a ſwým
Poſlauchačům předſtawil/tak gak nám tuto přjtomný Obraz vkazu-
ge/totiž w způſobu a w figuře gednoho vdatného a zmužilého Woga-
ka/a ponéwadž negenom o Swatém Martinu/ anobrž o gednom kaž-
dým ſprawedliwým Křeſtanu ſe w prawdě říci muſý / že wſſyckni zde
na Swěte wogácy a bogownjcy ſme dobýwagjcý s nemalau mocý / a
nášylau Králowſtwj Nebeſké / a Žiwot wěčný/ proto také wyprawu-
gice gá zmužilé a hrdinſké Skutky Swatého Martina/vkázal gſem teh:
dáž/gak welký a ſylný bog geſt od Boha gemu byl dán proti ſwětu/tě-
lu/a ďáblu/a kterak on ty tři auhlawnj duſſe lidſké nepřátele ſlawně geſt
porazyl/a vdatně přemohl. Wſſak po wſſem wſſudy / když gſem mau
řeč o tom dokonal/proto předce nemohl gſem gá s Swatým Pawlem
říci to/co on někdy k Tymotheowi w Eſſez: 2. w kapitole 4. pſal/ řka:
Bonum certamen certavi, curſum conſumavi, &c. Dobrý bog gſem bogowal /
běh gſem dokonal. Ach ne! ne! nebylo ſlyſſeti Victoria! Victoria! neboť
prawj Latinářj Finis coronat opus, že ne ſám dobrý začátek/ ale dobrý konec /
ten že korunuge ſkutek. Ba gednak gſem o tom Duchownjm Bogi/ſnad wjc
než hodinu/a když gſem mluwiti přeſtal/nebylo nic wjce než o tom hr-
dinſkém S. Martina Bogi/včiněný pauhý a ſproſtý začátek. Na to
Roku 1722. to geſt před dwaumaletma daná geſt mně opět nowá přj-
ležitoſt zdelabych o Swatém Martinu něco wjc mluwil/a to co gſem s
negprwka při prwnjm Kázanj nepowěděl/to abych w druhým aſpoň do-
powěděl / a mau řeč o Ctnoſtech S. Martina ſluſſné a náležité dokonal.
Co ſem gá? ale medle nedowedl čtaucý text S. Ewangelium/Si oculus tuus
ſimplex fuerit,totum corpus tuum lucidum erit, Budely oko twé ſproſtné / celé tě-
lo twé bude světlé/y dak gſem ſe rychle do malowánj/ a myſlil gſem ſobě /
když gá gen Swatého Martina geho ſproſtné a čiſté Oko náležitě tre-
fjm/totum corpus ejus lucidum erit, celé Tělo geho ſwětlé ſe vkáže/ a snadno ſe wſ-
hotowj/a wſſak mezy tim malowak gſem gá celau hodinu / a po wſſem
wſſudy/gak bylo mého malowánj/ a mého Kázanj konec / tehdy nezů-
ſtalo wymalowaného a zhotoweného než toliko Swatého Martina
geho

geho prawé ſproſtné a čiſté Oko/ a hle dneſſnjho dne giž po třetj mám tu chwily/a čas/abych to/ co gſem poneyprw a po druhý wyhotowiti nemohl/aſpoň teď zwyhotowil do třetice. O tom když gſem ſe ſebau w myſli rozmlauwal/y newěděl ſem ſe hned nač rozmyſlit; mámli ſe znowu puſtit do toho začatého/ a nedokonalého Boge/aneb mámli ſe do toho/ před dwauma letma začatého/a podmalowaného Obrazu z nowa dáti? a Swatého Martina geho gaſnau Twař daleg malowati? myſlice gá na Bog/chytal ſem ſe kordu/ pak brzy zas myſlice na malowánj/a regſowánj/chopil gſem ſe péra/ tehdy mnohem mně přiſſlo ſnáze g lehčeg zacházet s perem nežli s kordem. Proteż zůſtal ſem také při tom/že chcy ten začatý/ a před dwauma letma podmalowaný Obraz malowati dáleg; a wſſak zdaliž gá s nim dnes budu hotow? rádbych to dowedl/než darmo na to myſlit/ poněwadž gſem předeſſle malował celau hodinu/a nic wjceg gſem nezwyhotowil/ než gedinké Swatého Martina geho prawé ſproſtné a čiſté Oko. Zdaliž budu mocti dnes (mage tolik k tomu času co tenkrát) dokázat něco wjce? z té příčiny gá taky záhy powjdám/ že tomu prawému ſproſtnému a čiſtému Oku S. Martina/druhé lewé tomu nápodobné gaſné Oko wymalowat a wyhotowit ſe wynaſnažjm/ oſtatně nic wjc. Skrze pak ty dwé ſproſtné a čiſté/kraſné a gaſné/wěrné a ſtegné Oči/w ſmyſlu Duchownjm rozumjm gá dwogi Sw. Martina vprjmnau a čiſtau láſku/ſkrz to prawé Oko prawau a čiſtau láſku k Bohu/ſkrz to lewé Oko/ ſrdečnau a čiſtau láſku k Bljžnjmu. Giž tehdy nebudu dýleg ſebe/ a wás mým omlauwánjm zdržowat/než dokud den a ſwětlo máme/ dám ſe do toho Duchownjho regſowánj a malowánj wegmenu Páně.

Čtu v S. Mar:w kap. 12. Že přiſtaupiw geden z Wčtelůw Židowſkých k Pánu Gežjſſy/tázal ſe ho: kterýby bylo přikázanj prwnj ze wſſech? a Pán Gežjſs odpowěděl gemu. Že prwnj ze wſſech Přikázanj geſt: milowati budeſs Pána Boha twého/z celého Srdce twého/a ze wſſý Myſle twé/a ze wſſý mocy twé/ tot geſt prwnj přikázanj/ druhé pak podobné geſt tomu/milowati budeſs bljžnjho twého/ gako ſebe ſamého/wěgſſých přikázanjch nad tyto negnt. A hle to dwoge Přikázanj hledj gak náležj Swatému Martinu z geho Očj/a dáwá deſt patrně znáti/ gak Swatý Martin muſyl býti we wſſelikých Křeſtanſkých Ctnoſtech a w Swattoſti Žiwota ſylný a dokonalý Muž/ a hned ſe z očjch geho widj/ ktera Boha ſwého miloval z celého Srdce/ze wſſý myſli a mocy ſwé/ a ſwého Bljžnjho pro Boha/tak gak ſebe ſamého/ ach giſté prawé geho Oko to vkazuge prawau a čiſtau Swatého Martina Láſku/ktera

on

on geſt mél k Bohu / lewé pak zas Oko to vkazuge láſku ſpoſtnau či-
ſtau a vpřjmnau/ktera u on geſt mél k ſwému Bljžnjmu/ nynj co ſe týče
Oka prawého/ chcy řjcti/co ſe týče geho láſky čiſté k Bohu / to pomocý
a miloſtj Božſkau před dwauma letma gak gſem vmél/wymalowal /
co ſe pak týče oka lewého/ genž wyznamenáwá láſku čiſtau k bljžnjmu
to Oko dnes wymalugi/a na ſwétlo vkáži. Známo a powédomo bude
wſſem/že Swatý Martin gſa geſſté wogákem a Catechumenus, to geſt:
Wjře Kryſtowé newyučený/nicméné chudýmu/ a půl nahýmu žebráč-
kowi/aby nahotu geho gednau polowičkau ſwého pláſſtě přikrýl a při-
odjl/ſwůg wlaſtnj pláſſt kordem na dwa děli. Medle gaká geſt přjčj-
na toho dělenj? tak aby S. Martin s nahým a chudým žebrákem/ chtěl
mjti ſtegný kus pláſſtě: ach! geli pak aſy ten chudý žebrák S. Martina ge-
hoBratr? a neb aſpoň geho bljzký krewnj Přjtel / neb někdy geho do-
brodinec? neb gehoſtarý bywalý wérný Služebnjk? ba nic / nic tako-
wého neſlyſſým/ ani že by byl geho krewnj Přjtel/ ani geho bywalý
Do brodinec neb ſtarý Služebnjk/nýbrž genž z pauhého miloſrdenſtwj /
a z pauhé čiſté Křeſtanſké Láſky to činj. To hle máte woprawdu
ſpr oſtné čiſté a vpřjmné k ſwému Bljžnjmu Oko. Bez pochyby arcy /
když druzý Woganſký Kamarádj/na tu ſſtědrotu ſe diwali / žeť gſau ſe
ſnad nemohli té takowé ſtědroté doſti wynadiwiti/neb gſau ſobě myſlili/
co pak genom ten Martin widj na tom žebráku / že ſe s nim taký vpřj-
mné a po bratrſku dělj? on mu giſté ten djl toho pláſſtě do ſmrti wjc
nenawrátj/a newynahradj/neb ſotwa on s tim/co ſobě za den wyžebrá/
ſwůg hlad s kauſkem chlébem zažené. Medle co pak gen na tom bj-
dnym čkowéku Martin widj? z gakého pak reſpektu neb ohledu to dělá?
medle zdaliž mu ten kulhawý chromý a nahý žebrák za to může wčem po-
ſlaužit/ponéwadž vbohý nemůže ani z mjſta wſtát; rádjbychom wě-
děli/co pak gen widj Martin na tom žebráku? gaký pak to oči Martin
má? ach Laſkawj w Kryſtu Pánu Poſlauchači/ ba owſſem že Swatý
Martin něco wjce widj/ nežli widěgj oči naſſe/ neb kdybychom my oči
naſſe neměli mlhau ſwětſkých žádoſti wſſeligak zaſſlé a zakalené / tehdy
bychom wyděli tak dobře gako Martin/ale při nás negni ten gaſný zrak/
proto že také při nás neni ta čiſtá a vpřjmná láſka k ſwému Bljžnj-
mu/ktera geſt byla a ſe naſſla při Swatém Martinu neb Swatého
Martina Oči nikdy žádná mlha ſwého wlaſtnjho intereſſe neb wlaſt-
njho časného zyſku a pohodlj nepřecházela/gako ſe děge s námi/ neb my
když co dobrého Bljžnjmu naſſemu prokazugem/ tehdy ſe to nic neſtá-
wi

346

wá za darmo/ nýbrž muſý ſe nám buď to ſpolu s intreſſem / aneb auro-
kem zaſeg to nawrátit a ſložit/a nebo muſý ſe to s négakau prácý a djlem
nám zaſeg woddělat/ aneb aſpoň négakau nám prokázanau ſlužbau a
poſlauženjm to odplatit. Darmo nic? tak že ani ten mjzerný tronjk
mnohý Křeſťan dějweg žebráku nepodá/leč žebrák připowj/ že ſe za né-
ho tolik a tolik Otčenáſſůw a zdráwas pomodlj. Ach! Swatý Martin
ten geſt nebył tak intreſyrowaný/ten tu almužnu a toho kus Pláſtě ne-
darował pro žádnau časnau mzdu/a odplatu / nuž tedy proč? předcy
muſý na tom nahém žebráčku něco wjce ſnad widět/nežli my. Ach o-
wſſem Laſkawj w Kryſtu Pánu Poſlauchači/widj Swatý Martin/že
ten Žebrák geſt geho Bljžnj̃ / to geſt: že tak dobře ten chudý Že-
bráček gako on mage Duſſy rozumnau a neſmrtedlnau k Obrazu Božjmu
ſtwořen geſt/přitom widj na tom chromcy / že božſkým dopuſſtěnjm y
on může w tu bjdu upadnaut/ a gako někdy bohatý Job gednjm dnem
že může přigjt o ſwé wſſecko časné zbožj/ a gſa raněn nežitrem neyhorſſým od
paty nohy/ až do wrchu hlawy mohł nápodobně s třepinau bnij ostruhowat/ ſedě na
huogi. To hle hledě a djwage ſe na toho bjdného Žebráčka/ widj Mar-
tin/my to ale newidjme/my když okolo takowého chromce gdeme/na to
nemyſlime/ ach widjli pak Swatý Martin na tom Žebráčku geſſte ně-
co wjc? ach arcy že čiſté a gaſné Oko S. Martina widj geſſtě něco wjc/
co my newidjme/y co pak wydj? ach hledě on na toho nahého opuſſtě-
ného Žebráka/widj w duchu a w myſly před ſebau Ježjſſe odewſſech o-
puſſtěného/a na Kříži rozplatého/a ſpomjná na geho ſlowa/ v Swaté-
ho Matauſſe w Kap. 25. řkaucýho takto: zagiſtě prawjm wám/cožkolim gſte
činili gednomu z Bratrůw těchto mých nemmenſſých / mně gſte včinili. To hle
widj na tom nahým a odewſſech opuſſtěným Žebráku S. Martin/my to
ale (když okolo takowého Žebráka gdeme) newidjme/ neboť medle kdy
kdo z nás horkéVmučenj ſwéhoSpaſytele ſobě ſluſſné na myſly rozgjmá?
a protož welikýgeſt rozdjl mezy naſſýma zakalenýma a nečiſtýma očima
a mezy čiſtýma a gaſnýma očima Swatého Martina. Nynj djwegte
ſe a pozorůgte dáleg/ piſſe Wýſoce Včený Ribadineira z Towaryſſtwa
Páne Ježiſſe Cti-Zodný Bněž / že Swatý Martin gakožto Duchownj
Paſtýř a Biſkup/měl pod ſebau giſtého Clerika Brictius řečeného/ a de-
ſſychage o něm/že by pro ſwůg gakſy přjliš ſwobodný a nehrubě přjkla-
dný žiwot/byl mnohým giným z geho Stada duchownjm Owčičkám k
nemalému pohorſſenj/ geg rychle k ſobě powolati kázal/a gemu Otcow-

ſké

ſſé napomenutj dal/aby ſwůg rozpuſtilý žiwot naprawil/ na ſwůg ſtaw
a powolánj lépeg pamatował/ a ſwé zlé mrawy w lepſſý proměnil/
Brictius pak ale to takowé Otcowſké Napomenutj welmi newděčné
geſt přigal/ tak že Swatého Martina welmi hanlywými a potupnými
ma ſlowy potkal. Tu kde mohl Muže Božjho pomkauwal/za gednoho
Fantaſtu/ a za gednoho Pokrytce wyhlaſſował/a gak neywice mohl/
geg lidu w oſſkliwoſt wwedſti o to wſyłował/Swatý Martin pak ale za to
wſſecko gemu laſkawým a přiwětjwým ſe prowkazował/ a geg y w Bi-
ſkupſké Hodnoſti/ a Powinnoſti ſwého budaucýho náſledownjka gme-
nował/apředpowjdal/že po geho ſmrti/po něm za Biſkupa wolen/mno-
ho těžkých prací a protiwenſtwj bude muſyt ſnáſſeti/a to ſe také wſſecko
w ſkutku ſtalo. Mezy tim ale když S. Martin s Brikcyuſem tak přátel-
ſky/a laſkawě gednał/ginſſý Duchownj Bratřj ſe nemohli doſti wyna-
diwit/tak weſpolek čaſtěg ſobě rozpakowali/ co pak gen Swatý Mar-
tin na tom Brykcyuſowi/kterýž takowý geho nenáwyſtnjk/a protiwnjk/
co pak gen ctnoſtného widj/že s nim tak Otcowſký gedná? ach widj
Sw: Martin co my newidjme/ neb my když hledjme na naſſe protiwnj-
ky/a nepřátele/tedy newidjme a nepozorugeme/ že gſau přědcy bratřj
naſſý/že gſau předce bližnj naſſý/ neb oči naſſe nepořádnau wlaſtnj lá-
ſkau/kterau my k ſobě máme/gſau gako nějakau mázdrau obtažené/ tak
že ge nám těžko poznat/zdali máme tak dobře nepřjtele gako přjtele lá-
ſkau kreſtanſkau milowati/a tak dobře protiwnjkům/ gako naſſým do-
brodincům wſſechno dobré gak časné/tak y wěčné přáti/ my to ale (když
nás negaký nepřjtel náš potká)newidjme/a na to nemyſljme/S. Martin
pak hledě a diwage ſe na Brykcyuſa/a znagic dobře/ že geho nepřjtel/
hanec a potupitel/nicméně s nim tak laſkawě a Otcowſky gedná/gako y
s ginými ſobě poſlušnými milými Syny/přjčina neywětſſý toho laſka-
wého gednánj geſt/že S. Martin má před očima ſtále to/co ſwéta Spa-
ſytel Kryſtus Gežiſs v S. Marauſſe w Kap: 5. ſwé Včedlnjky včil/ řka:
Gák wám prawjm milůgte nepřátele waſſe/ dobře čiňte těm kteřj wás nenáwidj/ a
modlte ſe za ty kteřj wám protiwenſtwj činj/a vtrhagj wám/abyſſe byli Synowé Ot-
ce ſwého genž geſt w Nebeſých/genž Sluneg ſwému welj wzcházeti na dobré/y na zlé/
a deſſě dáwá na ſprawedliwé y neſprawedliwé/ nebo milugeteli ty genž wás milu-
gi/gakau odplatu mjti budete/zdaliž y publikáni toho nečinj? a budeteli pozdrawowati
toliko Bratrů ſwých/což wjce činjte? zdaž y Pohané toho nečinj? budteż wy tehdy
dokonalý/gako y Otec wáſs Nebeſký dokonalý geſt. To hle Swatý Martin

mél

mělgeſt ſtále wždycky na očích/ a proto také když s ſwým nějakým nepřjtelem mluwil/widěl on to co my newidjme/ widěl on/ že tak dobře Brykcius gako giný Bratr geho/geſt geho Bližnj/gehožto Bůh wſſech wécý Stworitel včinil z ſtegné hliny a země/z kterého Bůh wždycky může včiniti ſwau miloſtj nádobu ſlauzicý k ſwé Cti a Chwále/to widěl Swatý Martin na Brykcyuſowy/my to ale na naſſých nepřáteljch newidjme/ a proto když Swatý Martin Brykcyuſa geho zuřiwoſt/oblemil ſwau tichoſti/geho zloſt/ſwau dobrotiwoſtj/geho pegchu/ſwau poniženeſtj/ co geſt ſe neſtalo? w krátkém čaſe z nezbedného ſkopce/ včinén geſt tichý Beránek/a po ſmrti Swatého Martina/pro ſwůg na potom ctnoſtný a bohabogný Žiwot/gednomyſlným hlaſem wſſeho lidu za Duchownjho Paſtýře/a Biſkupa wolen/ poſledně y také po ſwé Smrti od Cýrkwe Swatý mezy Swaté počten geſt. Zle co může způſobit dobrý přjklad ſwého wrchnjho; nynj pozorůgte na to čiſté a ſproſtné lewé Oko/ aneb na tu wpřjmnau a čiſtau k ſwému Bližnjmu Láſku geſſté dálegj. Piſſe také weyſs gmenowaný Author Ribadineira/za času gednoho/Cýſař Maximus doſlýchage o podiwných ſkutcých Swatého Martina/ obljbil geg ſobě k ſwé Cýſařſké Tabuly pozwati/a s nim wgjti w lepſſý známoſt/ k tomu pozwal geſſtě tři neypozdnégſſý Knjžata a Pány/ mezy kterýmiž to byl geden Cýſař Bratr/ a geden geho Stregc/ Sw. Martin ale přiſſel geſſtě s gednjm Knězem/ aneb ſwým Duchowujm gednjm Spoluſ Towaryſſem/Cýſař z ohledu Swatého Martina/ačkoliw nepozwaného Towaryſſe/připuſtilk ſwé Tabuly taky/ nicméně wſſak poſadice Swatého Martina po ſobě na přednégſſý miſto/druhým Knězy nepochybně wykázal poſledniž; když pak podlé tehdegſſýho obyčege/gak piſſe o tom Rabadyneyra: předſtawená byla na ſtůl welká drahá nádoba/ plná tim neywýbornégſſým wjnem/Cýſař tu nádobu/ aneb ten takowý koſſljk poſtřčil Swatému Martinu/tak aby on prwnj koſſtowal z něho/ a Cýſaři připil/S. Martin ale wezmauc ten koſſljk do ſwé Ruky/obrátiw ſe k ſwému Duchownjmu Towaryſſowi prawj: Salus připjm ti/nemenugjc žádného žádné Zdrawj/ani Cýſaře Pána/ ani přjtomných Wzáctných Hoſtů/ale ſproſta toliko když to wjno zakuſyl/podal ſwému Towaryſſy aby též koſſtowal/ a připil dáleg. Na to hledjce okolo ſtogjcý Dwořenjnowé/myſlyli ſobě/ach! to ge ſſpatný Dwořák ſſpatný Complementyſta/což pak newidj/kdo wedle něho ſedj/ proč pak dřjweg připigj ſwému Domácýmu Towaryſſowi/ nežli Cýſaři/ proč: koho pak za wyš-

wyššího drží? co pak na tom ſproſtným Knězy widj / co? ach widj Swatý Martin / to/nač oko naſſe nehledj / a newidj/neb oko naſſe geſt kůže zatmělé/a zakalené/oko ale Swatého Martina geſt ſwětlé a čiſté. Než medle co tehdy hodného widj na tom Knězy S. Martin? ach! widj on Regále Sacerdotium, Pomazánj Knězſtwa/kteráž to Důſtognoſt a Hodnoſt/ gak w nowém/tak y w ſtarém Zákoně přewyſſuge Důſtognoſt / a Hodnoſt wſſech pomazaných/ Králowſkých a Cýſarſkých Hlaw. To hle widj/a na to hledj S. Martin/na to ale oko naſſe nehledj/to oko naſſe newidj. Prawda geſt/že Swatý Martin poznáwá / a vznáwá Cýſaře Pána/že geſt geho ſpolu Bljžnj/a to takowý Bljžnj/který w Králowánj a Panowánj/zde na Zemi neywyššj Moc a Práwo / od Boha ſobě propůgčené má mezy tjm nicméně na ſwým Duchownjm Towaryſſowi gakožto pomazaným a poſwěcenýmKnězy widj něco wjc/ widj totižto: že on ne gen toliko geho ſpolu Bljžnj/ anobrž že ſkrz doſáhnuté Poſwěcenj Knězſtwa/ten neybližšj/ a každodennj přiſtup k Oltáři ſobě od Boha propůgčený má/to hle widj/a na to hledj ſproſtné a čiſté Oko Swatého Martina/na to ale oko naſſe nehledj/ to oko naſſe newidj. A medle zdaliž pro ten ſkutek Swatý Martin v Cýſaře Pána z Miloſti geſt wypadl? ach nikoliw/anobrž ſwědčj Rybadyneyra/a pjſſe: Hoc facto Imperatorem, præſenteſque Dynaſtas egregiè ſibi demeruit, qui S. Martinum tanquam Virum Divinum potiùs, quàm humanum ſuſpexêre- To že Swatý Martin včinil/gak v Cýſaře / tak y při přiſedicých Knjžat / do mnohem wětšj Wážnoſti přiſſel/nežli prwe/ponewadž gſau widěli/a poznali/coſy wjceg Božího/nežli ſwětſkého na Swatém Martinu. Nynj geſtli že Láſky waſſe mým ſproſtným malowánjm čiſtého Oka Swatého Martina až poſawáde ſpokogenj gſau/a mau ſproſtnau řeč mohau ſtrpět / a wyſſat? y nechť tehdy dowolj/ abych malował dáleg / a o té ſproſtné a vpřjmné Láſce/ktrau Swatý Martin k ſwému Bljžnjmu měl / powědět něco wjce. Čjtu o tom Muži Božjm/že když giž z tohoto ſlzawého Audolj Swěta měl ſe odebrati na Wěčné Odpočinutj/tehdyže okolo něho klečjcý Duchownj Bratřj náramně počali plakat/ kwjler/ a naříkat / řka: Cur nos Pater deſcris? cui nos derelinquis? invadent enim gregem tuum lupi rapaces. Ach proč Laſkawý Otče! proč nás opauſſtjš? komu nás zarmaucené zanechášs? Giſtě že mezy twé Stádo přjgdau/ a wpadnau Hltawý wlcy / a nás od ſebe rozeženau; to ſlyſſjce Muž Božj Swatý Martin / hořjcý čiſtau k Bljžnjmu Láſkau/ſrdečně wolá/ takto: Domine ſi adhuc populo tuo ſim neceſ-

neceſſarius, non recuſo laborem. Pane pokud ſe gſem lidu twému / a mné ſwě-
řeným Owcičkám na dalſſý čas platný/a potřebný/ newyhýbám ſe žádné práce / ale
tuto rád geſtě o Spaſenj mých Bljžnjch ſe ſtarat / a pracowat. Ach Laſkawý
Otče! a Bohu milý Starče! zdaliž geſtě gſy doſt protiwenſtwj w Swěte neſkuſyl? oſmdeſáte a geden rok wěku
ſwého počitáſs/a po wſſecky dni Žiwota twého/hned co gſy začal swět-
ſkým Cýſařſkým Wogákem býti/pak potom včinén Wogákem Ducho-
wnjm a Brystowým/nezakuſyl gſy ſnad ani geden den náležitého odpo-
činutj; a nynj když tě Bůh k ſobě na wěčné odpočinutj zuwe/ ty gakožto
wěrný Paſtýř z čiſté horliwé Láſky/ kterau k ſwým Owčičkám neſeſs /
wolſſo ſobě zde na zemi raděg geſtě déleg pracowat/ nežli w tu chwily
na Nebi s Nebeſkými Měſťany ſe radowat / co pak obzwláſſtnjho na
twých ſobě ſwěřených Owčičkách widjſs? wjſs dobře že ne wſſecky gſau
ſtegné dobré myſle s tebau/ale ſkuſyl ſy ſkrz tolik let nemálo/gakých nátis-
ků a protiwenſtwj geden každý wěrný a horliwý Duchownj Paſtýř / a
Biſkup muſý ſtrpět a wyſtát? y proč tehdy pro gednoho neb pro dwa
žádáſs nowých ſtaroſtj/nowých prácy? nicméně ſlyſſýce S. Martin plač
ſwých milých Bratrůw/ nad ſwým odtud na Wěčnoſt odebránjm / ſrd-
ečné Boha proſý/a wolá: Domine ſi adhuc &c. Pane geli mné za potře-
by/abych twau Drahau Krwj wykaupené Owčičky pásl déleg/ non re-
cuſo laborem, newyhýbám ſe žádné prácy. Ach! gaká to Swatého
Martina k ſwým Owčičkám přenáramná Láſka; než co genom ten
dobrý Paſtýř a Swatý Biſkup na njch widj? ach widj Swatý Mar-
tin/ co my newidjme/ neb nedjwá ſe on toliko/ a nehledj na ſamau ze-
wnitřnj oſobu/ale mnohém wjceg pozoruge on wnitřnjho člověka we-
dle Duſſe/nebot to kráſné/čiſté/ſproſtné/a gaſné Oko Swatého Mar-
tina to zná a widj/gak geſt gaſná a kráſná Duſſe lidſká / gednoho kaž-
dého wěrjcýho Křeſťana/w ſtawu Božſké Miloſti poſtawenéhо / a na
proti tomu zas taky zná a widi / gak hrozná geſt / a oſſkliwá
Duſſe člověka w nějakém těžkém ſmrtedlném hřjchu wězycýho/ to hle
widj Swatý Martin/my to ale newidjme/a z té přjčiny také on tak we-
lice po ſpaſenj lidſkých Duſſý horlj/a plápolá/ prawě tak gako geſt ně-
kdy horlila S. Panna Kateřina Senenſká/ktera ſpatřjce krásu a gaſnoſt
gednè z očiſtce do Nebeſké Slawy w zhůru wſtupugicý Duſſy/tak geſt
ſe tuže do nj zamilowala/ že ſměla ſwého Nebeſkého Ženicha Krysta
Ježiſſe za to proſyt a žádat/pokudby k tomu ſchopná byla/že by wſſem Duſſem

Lidſkým/ktere dobrowolně ſwými hřichami ſe řkauc do pekla ſami derau/ gegich ne-
ſkaſtný do propaſti pekelné ſkot zabrániti mohla/tehdy že ſobě wolj raděg třebas aż do
Saudnýho Dne před peklem ſtáti a wartowati/a žádnau wjce lidſkau Duſſy ďáblu
nepuſtiti/než aby gſauc do Nebe w tu chwili powolaná ſe méla y hned s Anjely ra-
dowat. Ey hle takowau přenáramnau Láſkau gatá byla Swatá Pan-
na Katerina Senenſká/pro newyprawytedlnau krásy gaſnoſt gedné
Duſſy lidſké w Blahoſlawenem Stawu Božſké Miloſti poſtawenéj že
owſſem chtěla ſama račí Nebeſkých rozkoſſý aż do Dne Saudneho
ſproſtěná a prázdná býti/ než aby ktera duſſe lidſká ſe wjceg ďáblu do
pekla doſtala/ a w nj Božſkeho Obrazu ona krása ſkrze hřích k ſtra-
cenj a k zmačenj přiſſla. A o tu ſtrátu podobným Způſobem geſt ſe
ſtaral S. Martin/aby totižto po geho čaſné Smrti/ ſkrz hltawé wlky
a neb zloſtné kacýře nepřiſſla nektera Owčička k zawedenj/ k ſtracenj/ a
k wěčnému zatracenj. Na to! na to! geſt ſe ohljdal Swatý Martin/
my ſe ale na to nic neohljdáme/anobrž ať nám někdy časem náſs Bljžnj
doſt málo co na přikoř včinj/tu y hned geg s tělem y s duſſy poraučjme
ďáblu do pekla. Ach negni/ba negni oko naſſe/gako geſt bylo Oko Swa-
tého Martina/Oko čiſté a ſproſtné/ kráſné a gaſné. Poſledně dowol-
te mně geſtě ať vdělám do té černé oka řetedlnicy s bjlau a čiſtau ga-
ſnau barwau maličký aſuptylný puntjk/neb tim ſuptylným puntjkem dá-
wagj maljři očjm na obraze celau gaſnoſt a žiwot/ ſkrz maly a ſuptylný
puntjk rozumjm gá tuto ſuptylný ſtálý a byſtrý zrak S. Mar: kterého on
podiwné w ſwém gak w prawém tak y w lewém oku až do poſlednjho
punktu žiwota ſwého zachowal/a na ſobě znáti dal/neb když giž giž Duſſe
geho s Tělem ſe méla rozlaučit/ey hle ſtawj ſe před geho Oči pekelná o-
bluda/zloſtný ďábel/a chce mermo Bohu oddanau Duſſy S. Mart: při
poſlednjm z Těla wykročenj pokauſſet a ſtraſſyt/ mezy tjm ſlyſſte co pra-
wj Muž Božj: Quid hic adſtas cruenta beſtia? nihil in me funeſte reperies, Nač
tu ſtogiſs pekelná oblado? nic zarmauceného při mné nenagdeſs. To wyřknauce
libým a weſelým obljčegem a gaſnau Twáři ſwau Duſſy Stwořitely ſwé-
mu nawrátil. Ach! kdožby ſe z nás nad tjm nermautil/ach! kdož by ſe z
nás toho nelekl/kdyby ſe gemu před oči poſtawila ta ďábelſká pekelná o-
bluda/a ſwau ohnjwau tlamu proti němu otewřela/ ach! kdož by z nás
ſe wſecken ſtrachy netřáſl? a hle S. Mar: radoſtnau a weſelau myſly
prawj: quid hic adſtas? nač tu ſtogjs zloſtný ďáble/a mne ſtraſſyti chceš?
ach! zdaliž gá neznám/a newidjm twau mdlobu a nemohaucnoſt/že nic
proti mně pemůžeſs; tak hle máme? nic ſe pak nic S. Martin ďábla ne-
bogj!

bogj/neb on widj to/co naſſe oko na Ďáblu newidj/než co tehdy widj? ach widj on ſwým čerſtwým a byſtrým/ſwětlým a gaſným Okem/že ta pekelná obluda Ďábel geſt zawázaná na giſté tenaučké a ſuptilné ſſňůrce/ktera ſſňůrku drži mocná Ruka Božj/tak že bjdný Ďábel nemá tolik mocy a ſſyly/aby on tu ſſňůrku (byť kráſné gak chtěl proti čkowěku/genž w Boha daufſá/ſe ſpjnal a ſápal)na dwý mohl přetrhnaut/ ach nemůže: ſápat ſe proti nám může/ale bez Božſkého připuſſtěnj dotknauti ſe nás neſmj / ſtraſſyt nás může / ale vſſkodit duſſy mocy nemá. To widěl S. Martin/ my wſſak to newidjme. O gak tehdy! čerſtwý a byſtrý/čiſtý a gaſný Zrak zachowán geſt při očjch Swatého Martina / až do geho poſlednjho punktu Žiwota/a poſlednjho wzdechnutj/než odkud to/a kterak? ach giſté ſkrze nic giného/ nežli ſkrze dwogi čiſtau a ſproſtnau a žiwau Láſku / předné k Bohu též y k Bljžnjmu ſwému. Pročež gſauc on w obogj / teď prawené Láſce Muž ſylný/a dokonalý / medle čehož ſe mohl báti ? neboť pékné o prawé a dokonalé Láſce pjſſe miláček Páně/ Swatý Jan w Ekez. 1. w Kap. 4. řka: Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet, qui autem timet non eſt perfectus in charitate. Bázně negſt w Láſce / ale dokonalá Láſka / wen wyhánj Bázeň / nebo Bázeň Trápenj má / a tak kdo ſe bogj / negſt dokonalý w Láſce. Muž Laſkawj w Kryſtu Pánu Poſlauchači / gſteli s mým ſproſtným malowánjm ſpokogenj? neb giž gak gedno/tak y druhé Oko/ſproſtné a vděčné/ctnoſtné a gaſné/Bohu y bljžnjmu w láſce wérné ſem wám vkázal/ proto ale po wſſem wſſudy/manet opus imperfectum zůſtáwá djlo nedokonané/ a negſt Obraz Sw: Martina z cela náležitě wymalowán / neb nic ážpoſawáde gſem nedohotowil/než geho prawé a lewé Oko / malowat bych dáleg čas giž tomu nedá. Wjm také že za wſſeliké obecné celého Křeſtanſtwa potřeby/od Cýrkwe Swaté vſtanowené 40. hodin trwagicý modlenj/ſpolu Slawnoſti dneſſnjho Swátku w tomto Chrámu Páně ſlawné ſe ſkonáwá/pročež čas geſt / abych gá objrage ſe malowánjm celau hodinu/přeſtal od malowánj/a dal ſe ſpolu s wámi na modlenj.

Co ſe mé Modlitby Prozby a Žádoſti týče/s onym žebráčkem / o kterym Swatý Lukáſs w Kap. 18. pjſſe: mau prozbu před tebau Boże ſkládám/ a wolám/ Domine ut videam, Pane abych widěl / ut videam! abych widěl/a ne genom gá ſám/ale ſpolu y ſemnau wſſyckni S. Martina geho ſproſtných a čiſtých Očj wérnj Ctitelowé/tak „bychom ſkrze geho zá-

ſluhy

C4a

ſtuhy a vrodowánj nabyli tak dobrý a cistý zrak/ gako gsau méli wſſyckni-
ti/ktery chodé po této nebezpečné ſwéta pauſti/ wſſelikým proti ſobé ſkry-
té položeným oſydlám/ a aukladům Babelſkým/ widéli a wédeli/ktera k ſe
z daleka wyhnaut/Domine ut videam! o to proſým/ a za to žádám Pane
abych widěl! a ne genom gá ſám/ale y také ſpolu ſemnau wſſyckni/ tak aby-
chom od dneſſka od Ceſty Božſkého Přikázanj/genž pozůſtá wá obwzlá-
ſſtně w čiſtém miłowánj Boha a bližnjho/ nikdy wjce ani na krok zpát-
ky neodſtupowali/nýbrž w Křeſtanſké Láſce/ a w Swatém Pokogi ži-
wi gſauce/po tomto wezdegſſym Putowánj/ wſſyckni w Nebeſy k ſe v-
bljdali a ſchledali/kdežto wjce nebudem ſobě Obraz přěd oči kłáſti/ a gak
Swatý Pawel Cor: w Kapitole 13. piſſe nebudem wideti ſkrz zrcadlo
w podobenſtwj/ale tehdáž ſpatřjme Boha s geho
wywolenými Twarí w
Twář.

A M E N.

Has duas Conciones typis mandari poſſe cenſeo.

Pragæ 17. Decembris, 1724.

Maximilianus Wietrowsky, S. J.

Imprimantur,

DANIEL JOSEPHUS de MAYERN,

Epiſcopus, Vicarius Generalis, & Officialis.

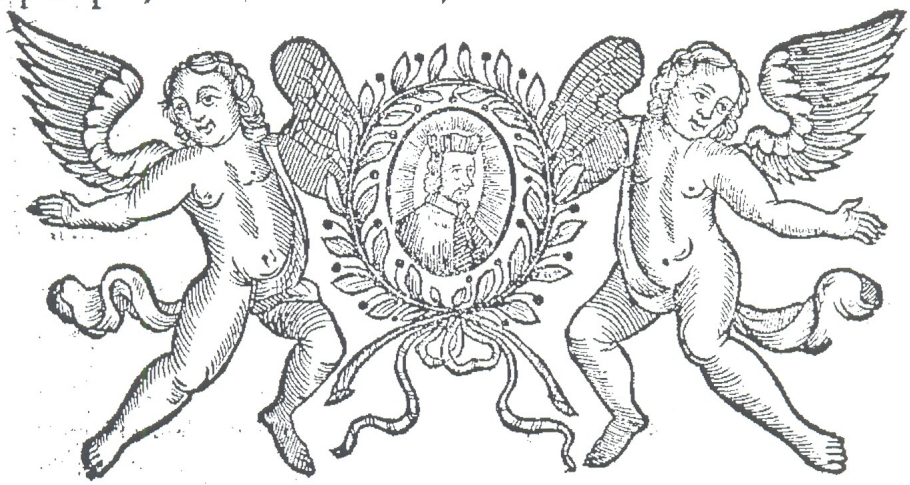

C 48